

Hüseyin Avni Paşanın İspartada en çok hoşlandığı insanlardan biri de (Topal Çelebi) isminde hoş sohbet meclis ârâ bir zattır.

Paşa hemen her gittiği yere Topal Çelebiyi beraber götürür, onu kızdırır, sövdürür, onunla şakalar edermiş.

Bir gün Abdullah Paşa, Hüseyin Avni Paşa şerefine bir ziyafet vermiş, Topal Çelebi de bu ziyafette hazırmiş. Topal Çelebinin yiyeceği kadaifin içine müşhil kabilinden abdi selâtin ilâcî konulmuş. Yatma zamanı gelince Topal Çelebi kapıları kapılı bir odaya konulmuş. Bir müddet sonra def'i hacet için sıkışan Çelebi kıvrandııkça kıvranmış, öteye beriye baş vurmuş, fakat bir türlü dışarıya çıkmak imkânını bulamayınca yattığı odanın ortasına, hattâ yatağın için büyük apdestini becermiş. Bu halî gizlice seyreden Abdullah Paşa ile Hüseyin Avni Paşanın gülmelerini işitince:

— İşte, sultan kölelerinin yapacakları iş böyle olur, işi B. . . . etmedikçe içleri bir türlü rahat etmez... demiş!..

Hüseyin Avni Paşa İspartada tatlı ve samimi zamanlar geçirmiştir. (Bu vak'ayı bana İsparta meb'usu merhum Hafız İbrahim Bey anlatmıştı.)

Hüseyin Avni Paşa İspartada altı ay kaldıktan sonra Mahmut Nedim Paşanın sadareten azli ve Şirvanîzadenin sadarete gelişi üzerine affolunarak tekrar İstanbul'a gelmiştir.

Hüseyin Avni Paşa 26 zilhicce 1290 - 1873 tarihinde seraskerlik inzimamile makamı sa-

dareti ihraz eylemiştir.

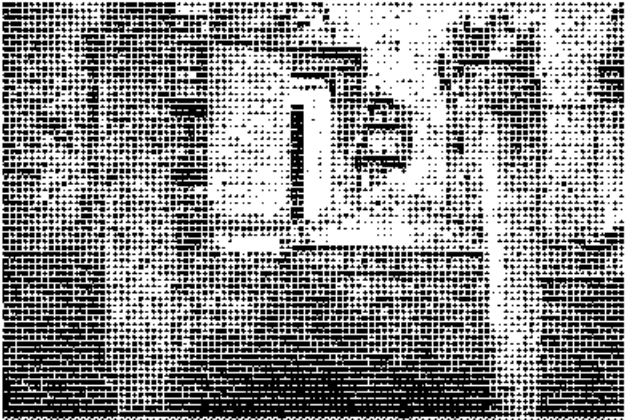
Hüseyin Avni Paşa İspartaya nefyolunduktan sonra Sultan Azizin hal'ini bir fikri sabit halinde kafasına yerleştirmiştir. Hattâ bu fikrini İspartada bazı dostlarına söylemiş olduğunu İspartalılar rivayet etmektedirler. Sadaret mevkiini işgal ettikten sonra bu arzusunu mevkiî fiile çıkarmak için olanca kuvvetile çalışmıştır. Hattâ Sultan Abdülâzizin bir kağgün tenezzüh için Alemdağına azime metinde süvari askerle etrafını kuşatıp kendisini hal' ve tahta Murat Efendi'yi iclâs eylemeyi tasmin etmiş ise de bir gün zarfında avdet vukuu tasminini icraya mâni olmuştur.

Hüseyin Avni Paşanın Sultan Abdülâzizle olan münasebetleri Osmanlı tarihinin en mühim noktalarını teşkil eder.

Hüseyin Avni Paşanın Aziz Çavuş isminde İspartalı bir perde çavuşu varmış. Bu çavuşun bazı İspartalılara anlattığına göre Eyyupta bir evde Hüseyin Avni Paşa Sultan Azizin gözdelerinden birisile görüşürmüş. Bir rivayete göre de Yusuf İzziddin, paşanın küçük kızına tasallût etmiş. Hüseyin Avni Paşa bundan fevkalâde müteessir olmuş. Hattâ bunun için o zamanda bir türkû bile çıkarılmış...

Aziz Çavuş Paşanın son derece cesur olduğunu söylemiş. Hattâ Kaçanık boğazındaki kahramanlığı fevkalâde hâdiselerden olduğunu anlatırmış.

Hüseyin Avni Paşanın sadareti zamanında mühim bir siyasî mesele zuhur etmemiştir. Yalnız sadaretinin son zamanlarında Bosna ve Hersek mesleesi devleti işgal etmiştir. Dahilî meselelerde ise kendisini en çok uğraştıran malî meseleler olmuştur. Osmanlı bankasının bir devlet bankası şekline konulması ve imtiyaznamesinin tadili hakkında bir taraftan sadrazam Hüseyin Avni ve maliye nazırı Yusuf Paşalar ve diğer taraftan banka direktörleri arasında 5 şubat sene 1290 tarihinde akd ve imza edilmiş olan mukarrerat ahkâmınca banka devletin hazinedarı makamında olacak ve buna mukabil devletin her tarafında tahsil okunan bütün varidat Osmanlı bankasına teslim kılınacak ve bilcümle masraflar da bir bütçe dahilinde banka tarafından

Hüseyin Avni Paşanın Kızı Fatma hanımın mezarı

ifa olunacaktı. Bankaya banknot ihracı salâhiyeti de verilmişti. Fakat bütün bu şartlar ve mukaveleler tatbik mevkiine konulamamıştır.

Hüseyin Avni Paşanın sadarettten infikâkine gelince: Bunun başlıca iki sebepten ileri geldiği söylenir. Birincisi o zaman baş mayeyinci bulunan Hafız Mehmet Beyin ifadesine nazaran Düym-ı umumiye faizlerinin sene-de on beş milyon liraya çıkması ve paşanın Abdülâzizi iğfal ederek kırk dört milyon lira-lık Konsolide (gayri muntazam borçların muntazam borçlar haline ifrağı için tahvilât çıkarmak) çıkarmış olması ve bundan padişahın müteessir olarak üç gün sonra (Hüseyin Avni Paşa bu işi idare edemiyecek git mührümü al, getir) diye Hafız Mehmet Beye irade eylemiş ve sadarete Esad Paşayı tayin eylemiştir.

İkinci sebep te başkâtıp Atıf Beyin rivayetine nazaran Hüseyin Avni Paşanın düşmanları tarafından bazı yolsuzlukları padişahın kulağına kadar gitmesi ve kızının nikâh cemiyetinde yaptığı masraf ve külfetlerin halk arasında dedikoduyu mucip olması ve Mısır kapı kethüdası Abraham Paşanın mabeyne gelerek Hidivün Hüseyin Avni Paşadan emniyeti olmadığını haber vermesi üzerine sadarettten ayrılmıştır. Hüseyin Avni Paşanın sadareti bir sene iki ay on üç gün devam etmiştir.

Hüseyin Avni Paşa sadarettten ayrıldıktan sonra Aydın valiliğine tayin edilmiş isede tedavi behanesile istifa etmiş ve soura Avrupaya giderek Fransa ve İngiltere ricali ile görüşmüştür. Avrupada bilhassa Abdülâzizin hal'i hakkında gizlice mülâkatlarda bulunduğu ve Rusya politikasını takip ettiği için bu fikrin oralarca müsait karşılandığı tarihî hakikatlerdendir.

Paşanın Avrupada gördüğü hüsnü kabul İstanbulda duyulunca geri dönmesi için kendisine sıkı emirler verilmiş ve İstanbula gelince Kouya valiliğine tayin edilmiş, fakat paşa ne yapıp yapmış Konyaya gitmiyerek İstanbulda kalmıya muvaffak olmuştur.

O sırada Hersek ihtilâlinin genişlemesi ve ahvalin vehamet peyda etmesi üzerine sadrazam Esat Paşa tarafından tekrar seraskerlik

makamına getirilmiştir. O tarihlerde İstânbulda haftalık olarak çıkarılan Revue de Constantinople mecmuasının 22 ağustos 1875 tarihinde çıkan 33 numaralı nüshasında Hüseyin Avni Paşa hakkında şu satırları okumaktayız:

(Hüseyin Avni Paşa harbiye nazırı oldu. Kanaatimize göre bundan iyi bir imtihan olamazdı. Hüseyin Avni Paşa orduda ve zabıtlar arasında çok sevilmiş bir paşadır. Askerî hayatta olduğu kadar siyasi hayatta da bir çok muvaffakiyetler elde etmiştir. Bilhassa Hersek'teki muvaffakiyeti şayanı dikkattir.)

Filhakika Hüseyin Avni Paşa serasker olup askerî idareyi eline alınca Sırp âsilerinin Hersek taraflarında çıkartmış oldukları ihtilâli teskin etmiş ve Bulgaristan isyanının da vukuundan evvel önünü almıştır. Vidin ve Niş taraflarına asker sevkettiğinden dolayı Rusya sefiri İğnatief bu askerî tedbirlerden dolayı devletten izahat talebinde bulunmuştur. Bunun üzerine Sultan Abdülâziz kendisini seraskerlikten azlederek Selânik valiliği ile İstanbuldan uzaklaştırmış, sonra Hudavendigar valiliğine tahvil eylemiştir.

Bir zaman sonra sadrazam Mahmut Nedim Paşa aleyhinde talebei ulûm tarafından vukua gelen tezahürat üzerine Hüseyin Avni Paşa İstanbula davet edilmiş ve Mütercim Rüştü Paşanın sadrazamlığında dördüncü defa olarak seraskerlik makamına getirilmiştir.

Hüseyin Avni Paşa bu sefer ahalinin isteği üzerine bu makama gelmiştir. Paşa teşekkür makamında Abdülâzizin huzuruna çıktığı zaman ona:

— Halk sizi istediğinden memur ettim. Bakalım ne yapacaksınız? demiştir.

Bu suretle paşanın bu son memuriyeti de çok devam etmemiş, Mahmut Nedim Paşa sadarete tekrar geçince Rüştü, Hüseyin Avni ve Mithat Paşaları İstanbuldan tekrar uzaklaştırmak istemiştir. İşte bu vak'a üzerine bu paşalar Sultan Abdülâzizi hal'etmek esası üzerinde anlaşmışlardır.

Hüseyin Avni Paşa vaktile Mahmut Nedim Paşa sadaretinde duçar olduğu hakareti hazmedemeyip Abdülâzizi hal'etmeğe o zamandanberi kafasına yerleştirmiş, son defa

yine Mahmut Nedim Paşa ile Rusya sefiri İğnatieff'in tesirile azledilince bu azmine bir kat daha kuvvet vermiştir.

Nihayet başta Hüseyin Avni Paşa, Mithat Paşa, Mütercim Rüşdü, Şeyhülislâm Hayrullah Efendi, Bahriye nazırı Kayserili Ahmet Paşanın el birliğile Abdülâziz 1876 tarihinde hal'edildi. Bu suretle Avni Paşa en büyük dileğine kavuşmuş oldu. Paşa Sultan Muradın cülüsünü müteakip Mahmut Celâleddin Paşaya:

— Efendimizi (yani Sultan Muradı) saraydan çıkararak arabama alıp götürmeğe muvaffak olduğum sırada hasıl eylediğim ferah ve memnuniyet kadar dünyada hiç bir şey ile müteleziz olmadım demiştir (1).

Süleyman Paşa merhum (Rumeli harp orduları umum kumandanı) Hissi inkılâp adlı eserinde Sultan Abdülâzizin hal'i ve Murat V in cülüsünü yazarken Hüseyin Avni Paşa ve bu Hal' keyfiyeti hakkında uzun boylu malûmat vermektedir.

Hali' meselesinden sonra siyasi ahval ehemmiyet kesbettiğinden Heyeti vükelâ Mithat Paşanın Tavşantaşındaki konağında içtima halinde iken Abdülâzizin yaverlerinden Çerkes Hasan isminde bir adam silâhlı olarak müzakere salonuna girmiş, Hüseyin Avni Paşa üzerine iki el rüvelver sıkıp karnından ağır surette yaralamasına kendisini can havlile so-faya atan müşarünileyh merdiven başında yere düşmüş ve Çerkes Hasan arkasından yetişerek elindeki kama ile müteaddit yerinden yaralıyarak işini bitirmiş ve arkadan kollarını yakalayıp kendisini tutmağa çalışan bahriye nazırı Kayserili Ahmet Paşanın da yüzünü ve elini cerhetmiş ve hariciye nazırı Raşit Paşayı da öldürmüştür. (2)

O esnada Paris sefaretinde bulunan esbak başvekil Sadık Paşa Hüseyin Avni ve Raşit

(1) Abdülâziz 1293 senesi hicriyesi cemaziyülevvelinin yedinci ve rumi mayısın 18 ve Milâdi 1876 senesi mayısın 30 uncu çarşamba günü tahttan indirilmiştir.

(2) Çerkes Hasan 1872 tarihinde Harbiyeden mülâzım olarak çıkmıştır. Bir müddet sonra Şehzade Yusuf İzzedin Efendiye yaver olarak verilmiştir. Hüseyin Avni Paşa kendisini bir aralık kol-ağası yapmış ve Bağdada göndermek istemiştir. Pa-

paşaların vefatlarından dolayı beyan-ı teessür ile:

— Vah, vah! Mütaleat ve efkârı zatiye bertaraf, şu iki zatın ölümü devlet ve memleket iki büyük rûkn kaybeyledi. Bu bapta hep matem etmeliyiz, matem!. Sözlerini ilâve eylemiştir.

Hüseyin Avni Paşa öldüğü zaman 1876 - 1293 tarihinde) 57 yaşında bulunuyordu.

Büyük kızı Fatma Hayriye Hanım le yan-yana Süleymaniye türbesi haziresindeki mezarlıkta mermerden san'atkârane yapılmış bir sanduka içinde yatmaktadır. Mezar taşındaki kitabeyi Hüsnü isminde bir zat yazmıştır.

Hüseyin Avni Paşanın Süleymaniye türbesi haziresi içinde bulunan mezar kitabesidir:

Sipehdar-ı uluvv-ül-kadr-i devlet ekrem-i
millet

Cenab-ı Avni Paşa hemdem oldu Şah-ı
merdane

Uzun hizmetler etti devlet-ü - dine bu
âlemde

Kıyasım budur kim misli az geldi bu
devrane

Sebat-u istikametle olup meşhur-ı serefraz
Cihan içre geçürdü ömrünü gayetle

merdane
Edüp fenn-i celil-i harbde bir hayli eser
tedvin

kat hovarda meşrep ve Beyoğlu âlemlerinde yaverlik imtiyazile yaşamış olan bu adam Bağdada gitmek istemeyince Hüseyin Avni Paşa onu tevkif ettirmiştir. Bu sebepten dolayı paşaya dış bilemeğe başlayan Çerkes Hasan nihayet kolladığı fırsatı elde ederek vükelânın Mithat Paşa konağında toplandığı sırada malûm cinayeti işlemiş. Beş kişiyi öldürmüş, dikuz kişiyi de yaralamıştır.

Ertesi gün divanı herbe verilmiş, bir gün sonra da Bayezit meydanındaki Tokat ağacına asılarak cezasını bulmuştur. Baz zevat bu cinayeti Hüseyin Avni Paşanın şahsına müteveccih bir hareket olarak telâkki etmekte iseler de katilin ilân olunmayan istintaknamesinde "bu işi nefsim için yapmadım, millet için yaptım, demiş olduğu yazılı bulunmasına nazaran bunun sırf şahsi bir husumet neticesi mi veya bir maksadı siyasiye müstenit mi yapıldığı lâykile anlaşılammıştır. Fakat kanaatımızca bu şahsi bir intikamdan ileri gelmiş bir harekettir.

Delil-i hayr-u nusrat oldu sınıf-ı şü'ane
Bu zâtı tâ ilâ yevm-il kıyame hayr ile yad
etmek

Hakikat vacibattandır cemi' ehl-i imane
Eğerci nâil-i aks-al mürad oldu velikin âh
Sururu az zamanda oldu tebdil fart-ı ahzane
H ü s e y i n ismindeki sır-ı azım ahir olup
zâhir

Ana bir Şemmer-i sanî lain kâsdetti zulmane
Bihakk-ı seyyid-il - ebrar ilâhî eyle lûtfünle
Anı firdevs-i â'lâde seza her nevi' ihsane
Sadıki Hüsui eşk-i matemile yazdı tarihin
Şehiden A v n i Paşa erdi izz-i vasl-ı cânâne.

1294

Yine aynı hazirede ve babasının yanı ba-
şında yatan H ü s e y i n A v n i Paşanın bü-
yük kızı Fatıma Hayriye Hanımın mezar ki-
tabesi:

(Efahum-ı vükelây-i saltanat-ı seniye ve
eazım-ı müşiran-ı devlet-i aliyeden sadrazam
ve asakir-i şahane seraseker-i esbak merhum
H ü s e y i n A v n i Paşa Hazretlerinin ker-
me-i kebiresi tac-il muhadderat Umde - tüs
salihât merhume ve mağfure F a t i m a
H a y r i y e Hanımefendinin hâb gâh-ı ebedi
sidir. Revan-ı pâkine elfatiha.

1277/ mah-ı Sefer 15 — Selh-i Şevval 1316.

Paşanın İstanbulda Süleymaniyede muh-
teşem bir köşkü ve Kuzguncukta bir yalısı ve
koruluğu vardı. Bu köşk sonradan yanmıştır.
Şimdi Süleymaniyede namına izafeten bir
mahalleye (Hüseyin Avni Paşa) adı verilmiş-
tir.

Paşanın damadı Karaferiye eşrafından Eş-
ref Bey isminde bir zattı. Bacanağı da Ferik
Hüseyin Sabri Paşadır ki Eğinli ve Kasapzade
olduğu için Kasab unvanile meşhurdur.

Hüseyin Avni Paşa askerî müzedeki yağ-
lı boya tablosuna nazaran şişmanca kısa boylu,
geniş yüzlü, ak sakallı nüfuzu nazar sahibî,
azimperver, heybetli bir zat olduğu anlaşılma-
ktadır.

Memlekete mühim hizmetler yapacağı
bir sırada ölümü cidden zayıftandır. İbra-
him Alâeddin Gövsa Meşhur adamlar ansik-
lopedisinde (s. 749) şu satırları yazmaktadır:

Hüseyin Avni Paşa doğru mizaçlı, mem-

leketini seven cesur bir askerdi. Zamanında
çok nüfuz ve ehemmiyet kazanmıştı. Abdülâ-
zizin istibdadile, sefahetile memlekete belâ
kesildiğini takdir etmiş ve onu tahtından in-
dirmek suretile hayatını tehlikeye koymuştur.

Yeni fikirlere, inkılâplara, meşrutiyete
pek taraftar değildi. Bu hususta Mithat Pa-
şa ile uyuşamamıştır.

Süleyman Paşa da hakkında şu satırları
yazar:

Hüseyin Avni Paşa her işinde istibdada
müteveccih bir zâtı anud olup kendi mazuli-
yet günlerinde dairei askeriyece vuku bulan
icraatı makama avdetinde derecesine göre tez-
yif eder ve imkânı müsait buldukça değiştir-
mekten zevk duyardı.

Askerî mektepler nazırı Süleyman Paşa
ile aralarında Harbiye mektebinin iki veya üç
sene olması meselesinden dolayı çıkan bir mü-
nakaşada Hüseyin Avni Paşa şu sözleri söyle-
miştir:

— Be canım doksan altı senesine kadar
bakalım ömrü devlet baki kalacak mı? Yine
Mahmut Paşanın sadarete geleceği sözü kuv-
vetleşiyor. Memleket Rusyanın tehakküm ve
istilâsında kalacağında şüphe yoktur. Sultan
Abdülâziz Rusya meclûbu, ahvali devlette alâ-i
mî inkıraz ve vahamet gözlere çarpıyor. Sen de
bir taraftan doksan altı senesinde mektepten
şagirt çıkarmak tasavvurarı ile uğraşıyorsun..

Hüseyin Avni Paşa memleketi olan İspar-
taya imar hususunda hemen hemen hiç bir
hizmette bulunmamıştır. Bununla beraber İsparta,
Hüseyin Avni Paşa gibi büyük bir dev-
let adamı yetiştirmiş olduğu için iftihar duy-
makta haklıdır. (1)

Hüseyin Avni Paşa hakkında makalem-
ze müşarünileyhin sadrazam bulunurken Os-
manlı devletinin Tahranda İran sefiri bulunan

(1) Abdülhamid II. zamanında Ispartalıdardan
paşa çıkartmamak âdeta bir teamül halinde idi.
Isparta sözü ağıza alınmaz ve Ispartaya (Hamid
Âbad) denilirdi.

Antepli Münif Paşaya yazdığı 17 Sefer 291 tarihli bir tahriratile nihayet veriyoruz. Bu tahrirat İstanbuldan Tahrana tam kırk günde yani 23 Rebiülevvel 1291 - 1874 tarihinde gelmiştir. Tahrirat İranın o zamanki ahvalini göstermesi itibarile de dikkate şayandır.

Hikmet Turhan Dağlıoğlu

Babiâli

Nezaret-i Celile-i Hariciye
Mektubî-i Hariciye Odası

Adet

10

Tahran sefaret-i seniyesine

Saadetlû efendim hazretleri

Şah Hazretlerine جاجرود şikârgâhında iken Hüseyin Han ve Müstevfîlmemalik taraflarından takdim olunan pişkeşlerle esnayı şikârda kuranadan birinin hareket-i nabehengâmından dolayı giriftar olmak üzere bulunduğu halde takdimesi sayesinde halâs olduğu fadat-ı saireyi havi ve Kermaşah'da mukim fadat-ı saireyi havi ve Kermaşşah'da mukim devlet-i aliye şebbenderinin "Ahval-i hazira-i hükûmet, namile te'lif eylemiş olduğu risale-i arabiyenin irsalini muhtevi tevarüd eden şuk-

ka-i sefiranelerile risale-i mezkûre kıraat ve mütalâa olundu. İran'ın ahvali umumiye ve mütenevviasına dair peyapey verilmekte olan izahat ve malûmat Babiâli'ce mucib-i memnuniyet olmakta olduğu misillü idare-i hükûmeti. İraniyenin muktazayı zamâniyenin hulâfi ve her güne usul ve kavanin-i mer'iyyeye ve binaenaleyh kendu menafi'lerine münafi bir halde devam etmesine taaccüp ve teessüf olunmakta olduğu ve İran memalikinin mevaki-i lâzımasında taraf-ı saltanat-ı seniyeden şebbenderler ikamesi hakkında görülen himmetleri nezdî halisanemizde takdir ve teşekküre badi olmuş olduğu halde risale-i mezkûreden istidlâl ve eserden müessire intikal tarikile me'murin-i mansubenin arbab-ı danış ve dirayet ve esbab-ı hamiyet ve sadakattan intihap buyurulmuş olduğuna cezm-i yakin tahsil edilerek esniye-i cemilelerine terdifen duayı muvaffakiyet-i aliyyeleri tekrar kılındığı siyâkında terkim-i cevabname-i vedad-ı allâmeye mübaderet olundu Efendim.

17 Sefer 291 ve 23 Mart 290

Mühür

Hüseyin Avni

266

Yurddaşlar !

Milletce ve Devlete ihtiyaçlarımız çoktur ve gittikçe artmaktadır.

Çünkü duran değil , ilerleyen , serpilip , gelişen,yükselen , daima daha kuvvetli , daima dahaşerefli olmak isteyen canlı , kanlı bir milletiz.

Devlet ekonomisinin temeli Millet ekonomisidir.

Bu itibarla ihyaclarımızı karşılayabilmek için herşeyden evvel istih salimizi çoğaltmaya mecburuz .

Çünkü memleketimizde yapılmayan malların , mal satarak dışardan , ancak alabiliriz.

Onun için çiftçiler.

Her zamankinden fazla toprak sürünüz .

Her zamankinden fazla ekiniz ,

Ulusal Ekonomi ve
Artırma Kurumu .

Safiyüddin oğlu Şah İsmail niçin “Hatayî,, denilmiştir ?

Naci Kum

İranda (SAFEVÎ) devletini tesis eden (ŞAH İSMAIL) hakkında kısaca bilgi verdikten sonra onun (HATAYÎ) mahlasını niçin aldığı hakkında elde ettiğim vesikayı arzedeceğim.

“Bu sülâlenin hakiki müessisi Şah İsmaildir. Bu zat anası tarafından Ak Koyunlu Paşahı (UZUN HASAN) a mensuptur. Bunların istinatgâhı (Ustaçlı, Şamlu, Nikâllu, Baharlı, Zulkadirli, Koçar, Avşar) adında 7 Türk oruğu idi. Şah İsmailin en büyük babası Şeyh Safiyüddin, dedesi, “CÜNEYD,, olup bu zatlar ERDEBİL’de şeyh idiler. Birçok müritleri vardı. Karakoyunlular’dan “Cihanşah,, Cüneydin kuvvetinden korkup kendisini Erdebilden koğmuştu. Cüneyd o vakit Diyarbakıra - Akkoyunlu hükümdarı Sultan Ebunnasır Uzun Hasanın yanına gitti. Uzun Hasan ona kız kardeşi (HADİCE PEYKER) i verdi. Evlendikten sonra Cüneyd, müridleriyle beraber (ŞİR VAN) a gitti. Orada bir muharebede öldüğünden yerine oğlu (Sultan Haydar) geçti. Haydar da Uzun Hasan Şahın kızı “ŞEHZADE SULTAN) ile evlendi. Ondarı: “Ali Mirza, İbrahim Mirza, İsmail Mirza (Şah İsmail) adında 3 oğlu kaldı Haydar hem anaca hem karıca Uzun Hasana mensup olduğundan ona güvenip (İsnâ Aşeriyye tarikatı) nı neşre çalıştı. Haydar, babasının öcünü almak için Şirvan üzerine yürüdü ise de harpte öldü. Cesedi Erdebile gönderilip gömüldü. Orası müritleri tarafından ziyaretgâh yapıldı. Erdebilde Aliyi yakalayıp (İstahar) da diğer kardeşleriyle beraber hapsedmişlerse de dört yıl sonra kaçıp üç kardeş Erdebile gelmişlerdi. Orada yaptıkları muharebede Ali ölmüş, İbrahim ile Şah İsmail, Geylân hâkimine sığınmışlardı. İbrahim de

Geylânda ölmüştü. Şah İsmail bundan sonra müritlerini toplayıp Şirvan üzerine yürüdü. Akkoyunluları mağlûp etti. Bu galebe ona bütün Azerbaycanı kazandırdı. 1502 M. 908 H. İşte bu sülâlenin tesis tarihi budur. (Ravzatüssafa) diyor ki: “Bunlar İmam Musa Kâzım neslindedir. Safavî tarikatının müessisi (Şeyh Safiyüddin İshak) Erdehillidir. 700 Hicride Erdebilde şeyhliğe başlayıp 30 yıl şeyhlik yapmış, 100,000 müride sahip olmuştur. İlhanlılardan (Emir Çoban) ile görüşmüştür. Yerine oğlu (Şeyh Sadreddin) geçti. Aksak TİMUR zamanında Timur, oralara gelip kendisiyle görüşmüş, ondan himmet istemiştir. Tebriz Hanı (Melik Şeref) bu zatı Tebrize getirtip hapsedmiş ise de Özbek Han (CANI Bey) tarafından kurtarılmıştır. Ölünce yerine oğlu (Sultan Ali) şeyh oldu. Bu zat uzun ve kara esvap giydiğinden (siyahpuş) lâkabını aldı. Mekkeye hacca gitmiş, Kudüste ölmüştür. Yerine oğlu (Şeyh İbrahim) geçti. Bu zat halk arasında (Şeyh Şah) nvanile şöhret aldı. Öldüğü vakit yerine oğlu (Şeyh Cüneyt) geçti. Cüneyt, mezhep harbine girişti. Fakat maktul düştü. Yerine oğlu (Sultan Haydar) geçti. Haydarın 3 oğlu oldu. İkiisi öldü. Bunlardan Şah İsmail huruç etti., (1)

Öz Türk oğlu Türk ve büyük bir Azerî şair olan (ŞAH İSMAIL) bu hurucuna ait menakıpla, niçin (HATAİ) mahlasını aldığını, Bursa müzesi kütüphanesinde mevcut (Haza kitab el müsemma bi Camiittevarih tercüme-i efkâr - el ibad elmuhtaç ilâ rahmetillâh el Melik el miâd Mehmed Bek Ezzaîm bende.i

Sultan Murad Han tale bekahü...:) adlı el yazması tarihten takip edeceğiz. 485 . 495.

Der beyanı Mülûk-i Sürh külâhan:

Raviyanı ahbar ve nâkilânı âsardan rivayet olunur ki mülûki Sofiyyeden iptida seriri devlete cülûs edip Şahi memaliki zemini İran olan Şeyh Haydar Erdebili oğlu İsmail Bahadırdır. Bunların aslı ve nesli zümrei Türkümandandır. Müverrihundan bazıları rivayet ederler ki bu hanedanın cediti âlâsı (ANTAKYE) den ve bazıları nevahî (AYINTAPTAN) neşvü nema bulmuştur. Kavli asah olduğu bundan temin olunur ki cediti âlâları Şeyh Safinin Antakyadan (CEBELİ MUSA) nam-gûhi pür şükûhta kenduye tâbi sofiyun ile yaylayub anda olduklarına, cebeli mezkûrda yerleri henüz mevcut olduğuna ol yerin halkı lisanından zikir ve beyan üzeredir. Ve iptida zuhur ve hücumları, Selâtini Âli Osmandan merhum ve mağfurün leh Sultan Bayezid Han ibni Mehmed Hanın hükmü evahirinde hicreti nebeviyyenin 913 tarihinde haramî gibi Geylân ve Taberistandan zâhir ve nûmayan olup iptida, Ermeniyeye ve Diyarı Bekir ve Irakı Arab ve Irakı Acem ile Azerbaycan ve Horasanı ve İran zemine müteallik memaliki Akkoyunlu'dan zor ve kahirle alup evvelâ ol memalike müstevlî oldular. Raviyelerden rivayet böyledir ki Mülûki Sofiyyandan mukaddem İrana vali ve şehriyar olan Akkoyunlu Türkmanının serdar ve serefrazlarından Uzun Hasan Padişah idi. Uzun Hasan padişahın evlâdından meğer bir divâne kızı var idi. Ve bu duhteri nazinini vacibül ihtiram suleha ve etkiyadan birine tezviç ve tenkih etmek kalbinde nezri var idi. Ve .., elbette böyle bir makbulü Hak ve zahidi mutlak bana dulun deye ümerasına emir ve tenbih eyledi. Ve Şeyh Haydar Erdebili ol asır ve avanda medinei Erdebilde zaviyeneşin ve bir âbidei medrese sakın idi. Ve hizmetinde terki dünya eden fırkai sofiye ile herzan Gürcistana gazaya seğirdim idüb gazadan kesbeylediği mali ganaimi hizmetinde olan sofilerin nafaka ve kisvesine sarfedüb hattâ istimdat için birkaç defa Uzun

Hâsan Padişah diyarımdan leşker rica edüb ricası kabul olub muavenetine leşker vermiştir. Uzun Hasau Şahın malûmu olan meşayih ten olmağla kızını Şeyh Haydar Erdebiliye verdi ve âli düğün ve ziyafetler ile leşkerini gani edüp ol divane kızını Haydere tezviç eyledi. Bundan sonra ol divane kızdın Şah İsmail âli vücuda geldi.,,

Bundan sonra Şeyh Haydarın kuvvetinin artmasından ve Gürcistana harebdip maktul düşmesinden bahsediliyor.

"Şah İsmail ol zaman küçük çocuk olup Geylân ve Taberistandan kaçırdılar ve nice müddet ol semtte pinhan ve nihan olup ahvali ruzigâr neye müncer olur deyu Geylanda gizlendi kaldı... Dedesi öldükten ve Uzun Hasan oğulları arasında saltanat davası başladıktan sonra Akkoyunlu beylerinin ahvali kulağına erişip derhal Geylândan Irakı Aceme ve andan Azerbaycan içinden doğru Ermeniyeye vilâyetine ve andan da Rum diyarına çıkıp Karahisar Şarkî kurbinde bir karyede nüzul edip mihman oldu. Meğer ol karyede mihman olduğu hanenin sahibine (USTACA) derlerdi. Feraset sahibi bir kimse idi. İsmail ile birlikte babasının sofularından 30 nefer kadar kimse vardı. Ustaca, İsmail Bahadıra çok hürmet ve riayet etti. Ve İsmailin ahvalini iyice öğrendikten sonra bir gün söz arasında ona:

— Devletli Şehzde, zati şerifin hod Uzun Hasan Padişah kızının rahminden doğdun. Valide tarafından Şehzade ve baba tarafından Şeyhzadesin. Cenabınızın beylik ve saltanata elyak ve ehak asilzade ve nesep sahibi beyzade olduğunuz güneşteu parlak bir hakikattir. Bu asırda Akkoyunlu beyleri saltanat davasile birbirine düşmüşlerdir. Onlar arasında seninle boy ölçüşecek kimse olmadığı da güneşten ayandır. Zatinızın iki cihanda bile liyakat ve istidadı böyle iken niçin zevalde olasınız? Niçin devlet tahtına oturup devlet atına binmiyesiniz?

Diye şeyhzadeye sözler söyledi. İsmail

Bahadır kelâma başlayıp Ustaca denilen gün görmüş hocaya cevap verdi:

— Bencileyin dervîşi dilriş ve fakire kim istîmdat eder? İplik pazarında Fatmacuğa kim söz söyler?? Faraza, bana kim itaat ve mütabeat eder? Belki ben cihan şahı oldum deyü dâva edecek olursam bu herif divane olmuş deyü sara alâmetine uğramış derler.

Diye cevap verdi. Ve andan ol köhnei rüzgâr Ustaca nâbekâr tekrar cevaba karşı İsmaille dedi ki:

— Ey şeyhzade ve devletli ve saadetli mirzade, niçün böyle beyhude söz edersin? Ve bana kim uyar ve itaat eder deyü cevher saçan dilini tutuk tutarsın? Bu edna Ustaca külnün dokuz nefer yarar ve namdar oğlum ile elimin ve hükmümün altında 3000 den ziyade harbü darbe kadir güzide (nöger) ve leşkerim ve uyguru humayununa mal ve can feda kılur güzide serverlerim vardır. Cümlesi uğuru şerifine ten ve ruhları feda ve kurban olmağa hazır ve müheyya olan koç koyun gibi yarar kullarıdır. Emri hümayının olursa dest Pus (el öpinekle) muzzez ve muhterem olsunlar? Ve rikâbi şerefine silâhlarıyla hazır olsunlar?

Dediğinde şehzade sükût etti, cevap ve kelâmı kapayıp yalnız Ustacanın yüzüne baktı. Ustaca, şeran sükût ikrardandır diyerek hemen ilerilâyip önce kendi ve ardınca dokuz nefer oğlu ve bunlardan sonra kendüye tâbi oymak uluları ve cümle boy beğleri vesâir akrabâ ve teallukatı ol esnada Ustacanın evine birbir gelip el öperek Şeyh Haydar oğlu İsmaille biat ve mütabeat ettiler.

Uğuruna mal ve can ve evlâtlarımız ve ayalımız fedadır...

Deyü bağıştılar. Bir haftanın içinde Ustacanın tâbilerinden 3000 neferden ziyade yarar dilâver asker cemoldu. Andan Ustaca kelâma gelip:

— Devletli Şehzadem, bundan ne canibe göçüp gitmek emrin olur?

— Emir ve re'y bu husuta senin himmetine kalmıştır. Sen ne yüzden mâkul ve münâ-

sip görürsen cümlemiz senin emir ve tedbirine hazırız..

Diye Şah İsmail cevap verdi. İşte Şah İsmaille ilk biat Ustacanın evinde olduğundan Safevî Hükümdarları (Ustacalu) beğlerine riayet ve itibar etmişlerdir..

Bunu takip eden vakaları Osmalı tarihlerinden de tâkip edebiliriz. Ancak, (Camiiitevarihteki tafsilâttan şunu da öğreniyoruz:

Şah İsmail Yavuz Sultan Selimle, Çaldıranda karşılaştıkları sırada Ustaca oğullarından, o zaman Diyarbakır eyaleti hanı olan, Mehmed Beyi ordusunun meymenesine - sağ koluna - koyup Ustaca oğlunu yanına dâvet edip at arkası üzerinde içki âlemi kurup şarab içmeğe başlamışlardı. Raviler şöyle derler ki: Altın sırahiler Sultan Selimin alayınca görünürdü. O zaman İlah İsmail Ustaca oğlu Mehmed Hana bir dolu altın cam kaldırdı. Ve:

— Bak, Han, ben şu dolu camı bencileyin sahip kıran, şark ve garbe hâkim şahın karşısında merdana ve pervasız göğsün gerip alaylar düzen Osman Oğullarından Sultan Selim Han bin Bayazıt Han aşkına içerin.

Diye o altın kadehteki camı Ustaca oğlu Mehmed Hana içirdi. Mehmed Han dahi atından inip Şahın ayağını öptü. Şah İsmail de Ustaca oğlunun alından öptü: Bundan dolayı, Ustaca oğlu, bundan sonra Şahın öptüğü yerin sağını tıraş ettirmiyerek orada perçem bıraktı. Mehmed Han her ne zaman ata bindiğinde ve işret meclisinde perçemini meydana çıkarır ve sarığın kenarına sokarak:

— Şahın öptüğü yerin yadigârıdır.. diye iftihar eylerdi. (1)

Şah İsmail evlâdından Ferzend Gühterî (Tohfe-i Samiye) adlı risalesinde tasrih eder ki: "Pederim Şah İsmail, Çaldıran Sahrasında Rum Şehriyarı ile harp ettikten sonra heman ol günden uzlet ve feragat köşesini ihtiyar etti. Bu zaman değin müddeti hükûmetinden

(1) Yörük, Türkmen ve Tahtacılar da alın yukarısında bir tutam saç perçem koymak her halde bu ananeden kalmış olmalı??

8 sene geçmişti. Bundan sonra kendisi, güzel-
ler zümresinin meclisinde içki âlemi içinde
demgüzar oldu. 10 yıl dahi Sohbeti nazeninan
ve işreti huban ile zevki meyi hamrada sarfı
evkat etti. Ve bu 10 yılda asla beline kılıç ku-
şanmadı. Ve daimî zevkten başka meclise o-
turmadı.,,

Yine rivayet ederler ki: Şah İsmail bir
gün bâde meclisinde ümerası ile sohbet eder-
ken, Yavuz Sultan Selimin vefatı haberi eriş-
ti. Elinde olan kadehi hemen elinden yere bı-
raktı ve :,,

— Hayfa ve diriğâ, Selim Han gibi vü-
cudi nazenineki anm bedeni şimdi gıdayı mar
ve mur mu oldu?

Deyince etrafında olan devlet erkânı:

— Seadetli Şah, âdanızın ortadan gittiği
seadettir..

Dediler ise de Şah İsmail cevap verdi ki:
— Eğerçi âdadan idi. Amma nice ruzgâr
idi ki Zülfikarı Alinin bir kabzesi ol Padîşahi
âlicahın destinde ve bir kabzesi de bu kemine-
nin elinde idi. Şimdi anlarda olan kabze oğlu
Süleyman Hanın eline geçti bundan sonra
ruzgâr ola ki biz gidicek Zülfikar yere düşüp
nice zaman yerde yata. Selâtiden kimesne
Zülfikarı yerden kaldırmağa muktedir ola-
maya.

İşte, kısaca arzettiğim yukarıki tarihî ka-
yıt itibarile, şimdiye değin müphem kalmış
olan mühim bir edebî ve tarihî nokta aydınla-
tılmış bulunmaktadır. Şah İsmail Hatayı, şir-
irlerle Anadolu Alevileri arasında çok derin
tesirler bırakmış ve aynı zamanda edebiyat
gerçevesinde hâlelenmiş yüksek bir türk ta-
cıdadır. (1)

(1) Bakınız: Pr. Fuat Köprülü, "İlk Mu-
tasavvıflar,, , ve Türk Edebiyatı tarihleri.

Vatandaşlar :

Unutmayalım ki , bugün Türkiye'nin bütün
dünyada kazandığı yüksek ve itibarlı mevkii devlet
ve millet birliğine borcluyuz.

Devletin giriştiği çetin müdafaa ekonomisinde
milletin aklına ve ruhuna güveniyor .

Ulusal ekonomi ve
artırma kurumu

Harp ve Sıhhat

Dr. A. Rıza Kuyucu

Avrupanın ortasından kopup garbinde devam etmekte bulunan harp, şarkında da çehresinin bütün vahşi hatlarıyla görünmeğe başlamıştır. Hepimiz yakınlaşmakta olan bir yılının soğukluğunu duyuyoruz. Eğer mübarek vatanımızın hudutlarını tarihin ögmeyle bitiremediği Mehmetçiklerin vurulmaz, yıkılmaz göğüsleriyle sınırlandırmamış ve daha mühim olarak en zayıf zamanımızda galip düşmanların mağrur başlarını taştan taş vuraarak serser bir halde Akdenizin derinliklerine atıveren efsanevi manevi birliğimizi daha harp başlar başlamaz yapmamış olsaydık gelen yıllar hisirtisinden belki biraz çekinirdik. Hâdisatı telâşsız ve sükûnetle mütalea edişimiz bundan dolayıdır.

Anlıyoruz ki yakınımızda husule gelen yangına karşı tedbirli bulunmak icap etmektedir. Bir gün bizim evimize de girmesin diye. Fakat bütün emeklerimize rağmen arzumuz hâricinde bir hâdiseye maruz kalabilmek ihtimalini de hiç bir zaman hesap harici saymıyoruz. Bundan dolayı çoktanberi "Hazır ol," vaziyetindeyiz. Bu komutun bizlere yaptığı telkin her hususta mükemmel olmak fikridir. Biz burada ihtisasımız dahilinde bulunan bir mevzuu kısaca mütalea etmek istiyoruz.

Hasta insan bedbindir, bitkindir. Kendisine vazife verilemeyeceğinden, verilse de yapmak kudretinden mahrum olduğundan varlığı bir yük teşkil etmekten ileri gidemez. Mazrufu da zarfına benzer. Patlak bir davulun hoş ses çıkaramıyacağını herkes bilir. Bunun gibi sıhhati bozuk bir ordu da üzerine aldığı vazifeyi muvafık şekilde yapamaz. Tanrı sanki ilâhi suretini yeryüzüne Türk vatani şeklinde resmetmiş. Ecdadımız bu mukaddes vediayi canlarını feda ederek muhafaza ettiler. Dök-

tükleri al kanlarla da onu süslediler. Toprak diye sığıldığı her bir yerinden şüheda kanı fışkıran bu vatan o derece azizleşmiştir ki yabancı için ve onun kadar yabancılaşmış hâin evlâdı için içi gazap, hınçla sıkılı bir bombadır. Binaenaleyh bu yurda ancak Türk yarasır ve ancak iyilik yaraşır. İyilik etmek te sıhhatli olmakla mümkündür. Bin bir mikrop gizliyen kırmızı, turuncu ilâ... renklerle şehvetini tatmin eden ve sonra da aldığı mikrop-ları bilmeden, farkına varmadan etrafındaki insanlara aşılıyan zayıf iradeli bedbahtlar bu vatandan şefaata beklemeye nasıl yüz bulurlar... Firengi, Belsoğukluğu işte böyle yayılan hastalıklardandır.

Mahiyetini eksik bilmekle beraber firengiden halkımız haklı olarak çok korkmaktadır. Fakat belsoğukluğuna lâyıkile ehemmiyet verilmiyor. Hattâ "gençlik nezlesi," dile bir de isim vermişlerdir kibundn maksat her gencin belsoğukluğuna tutulabileceği ve burun nezlesi gibi kolayca geçirebileceği kastediliyor. Bu telâkkiden dolayı belsoğukluğuna tutulanlar geç tedavi ettiriyorlar. Lâkin ekseriya kendi kendilerine natamam tedavi yapıyorlar. Bu ihtimalin cezasını derhal gördükleri muhakkaktır. Çünkü tedavi edilmeyen veya eksik tedavi görenler de belsoğukluğunun mikrobi oturduğu cihazın yolunu takip ederek bedeninin dahilî uzuvlarına doğru ilerler.

Bu arada gözleri yaşartacak derecede şiddetle ağrı yapan sidik kesesini hastalandırır. Husyeye giderek döl uzvunu pençesi arasına alır. Bu mikrop hakikaten çok insafsızdır. Tâ böbreğe ulaşır. Bunlarla bile kanaat etmez. Kalbe kadar varır. Mafsalı yakalılarak insanı kötürüm eder. Şu halde belsoğukluğu mikrobi sahibinin ihmali nisbetinde şiddetini,

fenalığını arttırır. Nihayet septisemi ile öldürür. Dahası da var: Tenasül uzvundan gelen cerahat bulaştığı yerler de derhal aşılır. Bu yerler bilhassa yakınlığı dolayısıyla rektüm ile eli götürüp oğuşturmak neticesi gözlerdir. Böyle bir hastanın yalnız kendi canı tehlikeye girmekle kalmaz; temasta bulunduğu kadına hemen atlar. Hamamda kullandığı peştemaldan - şayet iyice temizlenip ütülenmezse - diğerlerine geçer.

Belsoğukluğunu tedavi ettiren bile kurtulmuş sayılmaz. Çünkü mevcut usul ve ilaçlar mikrobunu tamamen öldüremiyorlar. Bundan dolayı mikrop zemini ve bünyeyi müsait bulunca faaliyete geçerek hastalığı nüksettirir. Bu hastalığı geçirmiş olanların yüzde elisi zürriyetten mahrum kalır.

Görülüyor ki gençlik nezlesi adı verilen rek ehemmiyeti tahfif edilmek istenen bel-

soğukluğu kendisi ile kat'iyyen alay ettirmeyen bir âfettir. Firengi bundan daha beter. Her ikisini de hemen her zaman şehvetin verdiği körlüğü içki âlemlerile tuzlayıp biberliyerek kadınlarla temastan alırız.

Tarih boyunca yaşadık. Tarihimizi kirlendirmemek ve bundan sonra da yaşamak istiyorsak hali hazırın icaplarına ayak uydurmalıyız. İçinde bulunduğumuz zamanda ise ordular değil milletler dövüşüyor. Topyekûn harp... Bunun için ordumuz gibi milletin de dinç, sağlam, en ağır vazifeyi yapacak kudret ve kuvvette olmasını istiyoruz. Birlik sıhhattedir. Teklerin sağlamlığı nisbetinde onlardan teşekkül eden birlikler de sağlam ve kuvvetli olur.

Bursa Askeri Lisesinden
Dr.

A. Rıza Kuyucu

Vatandaşlar !

Malzeme israfından kaçınmak da milli müdafaa ekonomisinin baş parolasıdır.

Her türlü malzemeyi ve ham maddeyi hesapla ve ancak lüzumu olduğu kadar kullanmak, hiç bir şeyin heba olmasına meydan vermemek kıymetleri iyi ve yerinde sarfetmek her vatandaşın daima göz önünde tutmağa mecbur olduğu en mukaddes vazifeleridir.

Boşuna yanan her ampul, lüzumundan fazla sıcak bir oda, israf olunan her kâğıt, çöpteneğine atılan ekmek parçası, esneyerek geçirilen her dakika v. s. milli servetimizden çalınmış kıymetlerdir.

Ulusal Ekonomi ve
Artırma Kurumu

Hoca Ragıp

Öğretmen: Rıza Kaynak

III

"ÜN,, ün bundan evvelki iki sayısında bazı şiirleri ve hâl tercemesiyle muhterem okuyucularuma tanıtmış olduğum Yenişarlı Hoca Ragıp, işte yine karşınızda:

Yeşil gün aramanın abes sayılacağı Ye- nişarda hoca; Ruzi Hızırı beraber geçirme- mizi istemişti benden... Halbuki ben, bir Hay- yam tablosu içinde Hayyamı anmakla, ara sıra sofulaşan hocanın esatiri vaazlarıyla katıklaşan Gaziler helvasına iltifat etmek... arasında mütereddit kalmış, ve her nedense o gün birinciyi tercih etmiştim!..

İkinci gün Ragıp, geçirdiği günü anlatan şu şiirini gösterdi:

Hoş müharek Ruzi hızır cümle vari şad
eder,
Şüphe yoktur neşesi, gamkısarı dilşat
eder,
Zerrece koymaz derunda rencü ektarı
elem;
Hein dahi virane mahkûm dilleri âbat
eder,
Oynayalım, gülelim yaran bugün safa
bizim:
Teşnei zevki şınasan âkibette yad eder!..
Bir de Namaz kılahım, niyyeti hâlis ile
tam:
Çün ibadet âbidini nâilî meram eder.
Dedi, Fahrelmürselin: - Miracı mümindir
Namaz,
Sahibinin ruhunu tâ Arşedek is'ad eder!..

Hocam, muhakkak ki siz, bu günden, da- ha çok lezzetyap oldunuz. Bizim ruyalar, hül- ya oluyor. Sizin manevî inşirahınız ise daha uzun ömürlüdür... Dedim.. Bana, kırıldığını

Hoca Ragıp

ifade eden kırık bir kahkaha ile ikinci bir kâ- ğıt uzattı. - Şunuda oku bakalım. dedi.

Hakikat nidiğim pervaneden sor,
Meyin keyfiyetin mestaneden sor!
Muhabbet nidiğim bilmek dilersen:
Gönül dedikleri peymaneden sor!
Sefaletten, mezelletten haber ne
Heanen durma, gidip meyhaneden sor!..

Cihanda var idi senin ki namın,
Bütün dünyaya erişti nişanın.
Hudaya var ise eğer imanın:
Okuyup üfleyen efsaneden sor!..
Münevver filre malikim diyorsun:
Ki müdrük aklile mizaneden sor!..

Soracaktım hocam... Fakat; kimse bula- mıyacığımdan korktum!..

Bahar içindeyiz.. Okul bahçesinde çiçek ve ağaç işleriyle uğraşıyoruz. Bahçenin hali, yavaş. yavaş yorgunluğumuzu unutturmağa başladı. Hoca da memnun... Beni yakaladı, - Bak, bunu senin bahçen yazdırdı, dedi:

B A H A R

Erişti nev bahar şimdi safe bahşeyledi
Nebatat nişveyap oldu düzen kurdu
hakimane.

Açılmakla çiçekleri tezeyyün eyledi
eşçar,

Kamaşıyor bakan gözler zıyasından
münirane....

Hayat buldu bütün ziruh, hoş âbiyl
havasından,

Gönüle koymadı ehzan, yaşasınlar
Süleymancl!..

Safayı zevkine herdem doyulmaz nev
baharın gün:

Sada perdaz eder kuşlar sabahlarda,
beliğane.

Tebî zannetme ey RAGİP sen, o bülbülü
beliğane,

Anın da var hudaya karşı ezkârı
fasihane!..

Hocam, dedim; çok güzel amma, sen biraz da yeniler gibi yazsan ne olur?

— Nasıl becereyim yahu? dedi. İkinci gün: (Aman birader, ömrümde en zor yazdığım bu oldu,) şikâyetiyle "KUŞLARI," m gösterdi:

KUŞLAR

Aman kuşlar, güzel kuşlar,
Nedir bu sizde hahişler?
Akıttı gözümünden yaşlar...
Bu tatlı, tatlı ötüşler:

★

Bâdı saba erdi size,
Rahat safe verdi bize.
Görüşelim gel, yüz yüze:
Açılısın o çatık kaşlar!.

★

Firdevsi âlâya misâl,
Çayır, çemen bir hoşca hâl,
O sendeki hüsnü cemel,
Cennetî bana bağışlar!....

Ey lepleri mercanî lâl,
Ey rengi hoş, dilleri bal,
Bülbül gibi öt, olma, lâl,
Saçına deruna ateşler!..

★

Ragıp bu sözü söyledi,
Aşka gelip hem ağladı,
Kuşlarla gönlün eyledi,
Suçunu Mevlâ bağışlar....

★

Gördün mü hocam, güzel olmuş, ha gayret... demiştim. Bundan bir kaç gün sonra defterime şu yazısını geçiriyorum

Okul Bahçesi

Baharda açılır güller,
Seharda öter bülbüller,
Neşlenir gamlı diller:
Cennet misali efendim!..

★

Kimde varsa gül goncası,
Görmez asla dil pençesi,
Burası irfan bahçesi:
Cennet misali efendim!..

★

Şarıl, şarıl sular akar,
Bir gören bir daha bakar.
Miskü amber gibi kokar.
Cennet misali efendim!..

★

Salkın saçaklı hoş Tubâ,
Irgalayor bâdı saba.
Yeşil yaprakları zibâ:
Cennet misali efendim!..

★

Bahar, oyyamı pür vefa,
Gönüllerde koymaz cefa.
Gel, edelim, Zevku safe:
Cennet misali efendim!..

Kırlangıçlar fecir, fecir,
Sanki okuyor, Vel fecir.
Sabah kalkmakta çok ecir,
Cennet misali efendim!..

Çayır çemen hoş manzara,
Meserret verir nâzıra.
Şevkin varsa gel hâzıra:
Cennet misali efendim!..

Fikrini verme savaşa,
Sen de buyur, kıl temaşa.
Sevinçler içinde yaşa:
Cennet misali efendim!..

İntina etme, ol tâlip,
Beşuşata tut esâlip.
Meserret içinde RAGIP:
Cennet misali efendim!..

Hoca ile bir gün nazım şekilleri üzerinde
konuşuyoruz, Söz, Akrostişlere intikal etti.
Kendisine izah ettim, misaller gösterdimdi...
Çok geçmedi, Bizim köy (Zaviye-i felâsefesine!)
dahil olan Ş. Karacağın o zamanki hâkimi
sayın hay Ömer Lütfi ile bendeniz için Arap
harfleriyle iki akrostişi meydana çıktı.

(RIZA AVNİ)

Ravzai dâri maarif içre gülsün, hem
çiçek,
Zâmin olur hoş buyun cümle â târa
senin.

Eyle sen etfali halka bezli himmet
Avni hak isal eder feyzini âsara senin..

(Ömer Lütfi)

Âlemde sen bir teksin, yoktur senin
nazirin,
Murterem simalısın, adalet perverisin.
Râli hakta güzel sen meslekinin Beşirin:
Lütfi haktan ayrılmı hakikat rehberisin..
Talip olma batıla düşse işi vezirin,
Fazilette yüksüksün, kadılar serverisin!..
Yemininde şühudun, an ismini Kadirin:
Ömer Lütfidir İsmi'nin letafet ezherisin!..
İşte RAGIP böyle bir RAGIPTİ okuytu-
cular..

EX birgün, mezarlık yolunda:

(Sükûtu ihtiyar etmiş, acip bir habi
hâl olmuş,)

(O, bülbül dilleri susmuş ki bir
hâmuşu lâl olmuş!)

deye

"Safahatı Mahzaratı Ehli Kubur,, unu
okuyan RAGIP!..

İşte sen de sükûtu ihtiyar ettin!..

Ve, Ben seni -böylece- biraz konuşmaya
bildimse darılmı eni!..

NOT:

Hocanın defterini vakit bulursam günün
birinde tamamen neşretmek emelindeyim...

S O N

5-XII-1940

Öğretmen:

RIZA KAYNAK

ISPARTA

Güzelliğin, yeşillığın vatanı,
İsparta'yı geze geze gör, tanı,
Gül, gülüstan, bağla hostan dört yanı,

Yurdun gülü, "Bülbüleli,, Isparta
Seveninle adın sanın bin arta.

Ayazması, Minasın'ı Sidre'si,
Ortasından altar gider deresi,
Cennet bağı sorarsan, ger neresi,

Yurdun gülü, "Bülbüleli,, Isparta
Görmüyesin ne bir keder ne varta.

Sularında kevser suyu tadı, var,
Kirazının, halısının adı var,
Dilberinin vefası var, yâdı var,

Yurdun gülü, "Bülbüleli,, Isparta
Gönüllere nakşolunmuş bir harta.

Babayiğit, yaman olur efesi,
Göğü deler "Davras,, mın tepesi,
Ninnisidir. bülbül sesi, su sesi.

Yurdun gülü, "Bülbüleli,, Isparta
Yaz ayların benzer senin bir marta.

Hikmet Turhan Dağlıoğlu
İsparta, 16/9/1940

Gül Yurdunda Gölçük

Yazan : Arslan Türkeş

Şimdi size binlerce sene evvel kenarlarında altın sırma saçlı, billür tenli peri kızlarının raksettikleri bir gölü tanıtacağım.

Bir zamanlar bu gölün sularında esmer yüzlü, elâ gözlü Eti kızları yüzlerinin güzel akislerini seyrettiler. İskenderin fatih alayları yorgun atlarını suladılar. Daha sonraları kıyılarında tanrının kendilerine emrettiği kutlu ülküyü yani üstün Türk ırkını diğer bütün ırklara ve dünyaya hâkim kılmak ülküsünü taşıyanlar dolaştılar. Bu elmas pırıltılı sularda tınçlaşmış, asil yüzlerini yıkıyarak, uzun ve şerefli yolculuklarının yorgunluğunu giderdiler. Böylece birçok yüz yıllar içinde burası hayatı, hareket ve döğüş diye kabul edenlerin uğrağı, zümrüt çayırılar ortasında yeşil kamışlarla süslü gümüş gölleri şüirin ve güzelliğın kaynağı bilenlerinde durağı oldu.

Gölçük adıyla söylenen bu su birkintisi bizim göller dıyarımızda ulu dağların eteklerinde taht kurmuş olan yeşil İspartadadır. Hareketsizlik ve durgunluktan nefret eden birkaç arkadaşıla atlanarak atlarımızı dört nal gülçüğe sürdük. Yüksek kum sırtları arasında kıvrıla, kıvrıla, akan Gölçük deresinin bir bükümünden o bir bükümüne sığınyarak Gölçüğe geçit veren boyun noktasına tırmanarak Gölçüğe doğru inmeğe başladık.

Etrafını çevrelemiş olan yüksek ve üzerinde süpürge otundan başka bir nebat bulunmayan kum tepelerinin ortasında Gölçük nazlı, nazlı ürperiyordu. Karşı sahile sıralanmış koyu yeşil renkli kamışlıklar sularda gözlere sarhoşluk veren zümrüt akisler bırakıyordu. Yurdu şu şüirin parçasının da lâtifliğini içimize sindirerek gezerken topraklarımızın ölümüne çölmezi kıymetini düşündük. Gölçük İspartanın 10 kilometre batı güneyinde denizden 1500 metre yüksek kum tepeleri ortasındadır.

Göl yüzünü denizden yüksekliğı 1410 metredir.

Gölün kapladığı yer bir kilometre murabbağında olup kenarları beş kilometredir.

Ortalarında derinliğı 18 metre ve havzayı miyahiyesi 12 kilometre murabbadır.

Gölün (hacim sahası 23 milyon metre mikâp ve senevi yağmur miktarı 400 milimetredir.)

Doğu kuzeyinde açılmış olan bir kanalla İsparta ovasının güney kısmını sulamaktadır.

Batısında Milâs adilye anılan güzel su kaynaklarına sahip ağaçlık ve çimenlik gayet hoş bir mesire vardır. Gölçüğün bulunduğu arazi İspartanın diğer yerleri gibi üçüncü zamanda teşekkül etmiştir.

Birçok kimseler tarafından söylendiğı gibi Gölçük bir kırater değildir. Yapılan araştırmalarda etraf arazide hiçbir indifai taş ve sahraya raslanmamıştır. Gölçüğü çevreleyen arazi hep kireçli kumluklardan ve konglimeralardan müteşekkildir ki bu da Gölçük bölgesinin rüsubî bir arazi olduğunu göstermektedir.

Gölçüğün bir çöküntüden hâsil olmuş bulunması akla en uygun gelen bir fikirdir. Zaten İsparta Belediyesiinin bir hey'et marifeti ile yaptığı incelemede de aynı neticeye varılmıştır. Eski İsparta sayılavı Süleyman Sami Beyin el yazısı (İsparta tarihi ve coğrafyası) kitabında Gölçük tarihi hakkında çok kısa ve amiyane bir bilgi verilmektedir. Süleyman Sami Beyin yazılarından ve İsparta ovasının jeolojik vaziyetinden anlaşıldığına göre Gölçük üçüncü zamanda Akdağın kuzey eteklerinden Atabeyin kuzeyindeki Gelinçik dağlarına kadar uzayan büyük bir göl halinde

idi. Bu göl sonradan kuruyarak bakiye olarak yalnız Gölçük kalmıştır. Süleyman Beyin kitabında İskender devrinde Gölçüğün kabarak taşıdığı ve Atabeye kadar bütün Isparta ve Atabey ovalarının, uzun zaman sular altında kaldığı yazılmıştır. Gölçük güzel manzarası ve yanı başında Milâs mesiresi ile mükemmel bir turist yeri olabilir.

Isparta halkı ve gençleri yazın en güzel günlerini kahvelerde sigara dumanları içinde geçirmektedirler. Halbuki Ispartalılar Gölçüğe bir araba yolu yapsa ve öğretmenlerle yaz tatilini Ispartada geçiren birçok yüksek tahsil gençleri Gölçüğün serin kıyılarında kamp kursalar her halde daha çok neşe ve sıhhat sahibi olurlar.

Esasen Gölçük deresini takiben Gölçüğe

giden bir keçi yolu vardır. Bu keçi yolunun sağdan, soldan kazılarak bir az genişletilmesi bir araba yolu olması için kâfidir.

Gölçüğün yakınındaki arazi kumluk olduğu için çam yetiştirilmesine pek uygundur. Belediye bir az yardımla buralara ağaç dikse ve bir araba yolu kazdırsa, gül mevsiminde de Türkiyenin her yerinde Ispartanın güzel manzaralarını gösteren resimlerle ilânlar yapsa mutlak suretle büyük bir ziyaretçi kütlesini Ispartaya çekebilir. Böyle bir ziyaretçi akını bu güzel gül yurdunun zenginliğini artıracak gibi belediyenin de gelirini beş on misli çoğaltır.

12.12.940

Isparta

Çiftci yurddaş !

Bu misali sana (Damla, Damla göl olur) diyen atalar sözünün büyük manasını can andırmak için söyledim .

(Dane ,Dane Ton olur . Tonlar Altın olur !!)

Bunu unutma :

Daha fazla ek ve daha fazla biç !!

Ulusal ekonomi ve
artırma kurumu

Çakma

Eskiden yüzün alın ve çene kısımlarında görülen çibanlara şekil, büyüklük ve renge göre isim verirdiler ki bu değişikliklere nazaran tedavi çarelerine baş vurulurdu. Geçen sayılarda yazıldığı gibi bunlardan bazıları bezelerek, bazıları örükletilerek geçerdi. Yine yüzün alın ve çene kısımlarında iri halka halka, kükürdü andırır renkte ve sulu olanları da halk arasında “çakma,, diye isimlendirilirdi. Bunun tek iyi etme çaresi çaktırmak idi. Zira bunda ilaç müessir bir vasıta olarak kabul edilmezdi.

Çakma şu suretle icra edilirdi:

Kibleye “cenup,, müteveccih olan bir çeşmenin önünde deniz seyahati yapmış olan bir şahıs eline aldığı bir çivinin sivri tarafını

her sayıyı söyleyişte çibanların üzerine değdirerek birden kırka kadar çıkar, sonra elli, altmış, yetmiş çıkmış gitmiş der ve geçmenin taşlarından birine çakardı. Eğer çiban geçmezse haftanın cumartesi veya çarşamba günlerinde yapılmak üzere iki kere daha tekrar edilirdi. Tabii birincisinin de bu iki günden birine isabet etmesi şart idi.

Çakma bazan şiddetli, sürekli ve sık sık tekrar eden baş ağrıları içinde müessir bir şifa çaresi zan edilirdi. Aradaki fark; Çakanın deniz aşmış olmasıyla beraber izimli olması da lâzım gelirdi. Sonra bunda çivi kırklanmaz ve mutlaka kibleye müteveccih çeşme divanına çakılmazdı. Bir dua okunarak başı ağrıyan şahısın evinin sokak kapısının eşikine veya kapının üst kısmına da çakılabilirdi...

Çiftci yurddaş !!

Türkiye’de her sene 50 Bin ton pamuk yetiştiriyor .

Bu , tonu beş yüz liradan 25 milyon liralık bir kıymettir .

Pamuk mahsulümüzü en aşağı yüzde yirmi arttırsak yurdumuza 5 milyon lira fazla kazandırmış oluruz .

Pamuk mahsulümüzü en aşağı yüzde yirmi arttırmak senin elindedir .

Kolları sıva , pamuk ceuğine atıl !!

**Ulusal ekonomi ve
arttırma kurumu**

Halk Edebiyatı

Toplayan :

Nuri Katircioğlu

Yalvaçlı (Esrari) nin :

Baskın Destanı

1

Hey ağalar: size tarif eyleyeyim,
Dün gece başa gelmiş biriş var:
Arkadaşım alsın eline sazi,
Belki perdelelerde bozuk kiris var.

2

Sıçradım kalkdım yarın izine ,
Kazayı, belâyı aldım gözüme,
Kaput payesini vurdum özüme,
Babamızdan kalma eski biniş var.

3

Hele gide gide bir sürtük bulduk,
Çekip tenhaya semtini sorduk,
Dedi senin gibi çoğun soyduk,
Hele cebimde bak kaç diş var.

4

Ben saymadım bu işin sonunu,
Karavülledim kıçındaki donunu, (1)
Kapatdım arkasını önünü,
Ol vakit bende bir seviniş var.

(1): — Karavüllemek: Yakışığına koymak, eksiğini tamamlamak.

5

Her yerde dostluğun sonunu ara,
Ol vakit bakılmaz ona onbire,
Cepte para dersin hak getire,
Akça kesesinde bir kalp kuruş var.

6

Saat üç suları vardım kapıya,
Karanlıkda başım vurdum yapıya ,
Sarhoşlukla hapi yutmadıkımı ya,
Kulluğa haber gitti bunda biriş var (2)

7

Safayı hatır yatdık uyuduk,
Derken başımıza belayı bulduk,
Kadın feryad eder: aman duyulduk,
Şimdi bize arka siviş var.

8

Hemen sıçradım kalkdım ayağa,
Sarığım dolaşdı kaba kacağa,
Kapı sandım başım sokdum ocağa,
Sanki karnım açdır anda pişmiş var.

(2): — Kolluk: Polis teşkilatından önce (Jandarma) Zaptiye karakolu.

Aşağıya bakdım ağızımı kesdi cam,
Mahalleli hep beraber, cümlesi tamam,
Kâğıt fener elde, ardınca İmam,
Dediler burada mutlak . . . var.

10

Dedi: aç kapıyı, baskın ararım,
Eğer açmazsan kapıyı kırarım,
Dedim: üstüme gelmeyin kıyarım,
Süpürge tefinden elimde şiş var.

11

Bu var mıdır? adet ile Türede,
Kimse gezmesin mi böyle sırada,
Dediler: Sen ne ararsın burada?
Terziliğe geldim söküük dikiş var,

Haşiye :

Esrari Yalvaçlıdır. Ünün 30 uncu sayısında Naci Kum tarafından Esrari hakkında bir yazı neşredilmişti.

. . . Oldu sandım çapraşık,
Dediler: bu eve alışık,
Sille tokat, tekme karmakarışık,
Dedim ne vurursunuz? dediler iş var.

13

Önlerime düşdüm yuvarlanarak,
Ayaklarım çıplak hemde başı kabak,
Dedim ne tutarsın, yakamı bırak,
Sanki düğüncüyüm, bende göş var.

14

(Esrari) hasbühal kalsın sonraya,
Kimseler girmesin böyle sıraya,

(3) . . . . .

(3): — Buradaki iki mısra okunamamıştır.

İşçi yurddaş !!

Ekmeğini makineden çıkarıyorsan .

Makine , işlemezse , ekmeğin kesilir .

O halde velinimetini sev, makineye iyi bak..

**Ulusal ekonomi ve
arttırma kurumu**

Haberler

Sosyal Yardım Faaliyeti

Bu yaz evimizde açılan (Hemşire hasta bakıcılık) kursunda muvaffak olan bayanlara 13/11/940 tarihinde seçkin bir heyet huzurunda sayın Valimiz Bay Tevfik Hadi Baysal tarafından diplomaları ve kendilerinin orduda görecekları önemli ödevler hakkında mümtaz bir askerimiz tarafından kıymetli bir söylev verilmiştir.

Spor işleri

Evimizin günden güne inkişaf edeu spor faaliyetinin işlerini görüp kontrol etmek üzere ilimizi şereflendiren spor müfettişlerinden Edirne sayılavı Sayın Bay Fuat Balkan, bütün idare heyetlerinin iştirakile bir konuşma yapmış, faydalı ve özel direktiflerde bulunmuşlardır. Bu toplantıya Sayın Vali Bay Tevfik Hadi Baysal ile Halkewleri müfettişi Sayın Bay Şahin Baş da huzurlarile şeref vermişlerdir.

Temsil kolu işleri

Emizin temsil koluna mensup gençler hazırlanan (Para delisi) adlı piyesi birinciteğri nin 30 ve 31 inci günlerinde temsil etmişler ve genel istek üzerine 26.XI.940 ta da üçüncü defa oynamışlardır. Gençlerin başarıları takdirle karşılanmıştır.

Dil, Edebiyat faaliyeti

21.XII.940 da dil ve edebiyat kolu tarafından tertip edilen büyük Türk şairi vatansever Namık Kemal hakkında umumî bir konferans verilmiştir. Konferansta şairin hususî, edebî hayatı, siyasi mücadeleleri, eserleri, lisan ve mefkûre üzerindeki yarattığı varlıklar tebarüz ettirilmiş, muhtelif tipteki şiirleri okunarak büyük şairin adı anılmış, rubu taziz edilmiştir. Konferansı müteakip şehrimizde bulunan bestekâr Bay Muhlis Sabahaddin kumpanyası tarafından da şairin (Vatan yahut Silistre) si temsil edilerek halkın coşkun alkışlarıyla konferansa sona ermiştir.

Un

Çiftci yurddaş :

Türkiye'de her yıl yetişen Dört Milyon ton buğday yüzde elli artarsa , iki milyon ton fazla buğday eder .

İki milyon ton fazla buğday ne demektir bilir misiniz ?

100 Milyon fazla Türk liraşı demektir .

Ulusal ekonomi ve
artırma kurumu

İstanbul — Çeltüt Matbaası

ISPARTA HALKEVİ MECMUASI

Isparta'da Gölcük'te bir tecrübe ve Orta Anadolu'yu sulama dâvası ve bir tecrübe

Kemal TURAN

altı bir meca ile biraz nimete kavuşuyordu. Birçok yıllar o kullarına küskün bir Hint mâbedi gibi sakit ve samitti.

Geçen teşrinde bilginin emrinde makine, mâbedin sırlarına çözdü. Nafia Vekâleti Sular İdaresi fen heyeti motörlü tulum balar kurarak üç gün Gölcük'ten suları aldı. Onu her tarafından çevreleyen tepelerin bir yerinden hortumla aşarak büyük bir sifonla ovaya boşalttı. Saniyede akıtılan su altı yüz litre idi. Üç günde iki yüz bin metremikâbi su alınmış oldu. Bu miktarda eksilme, Gölcük'ün su sathını yirmi santim aşığıya indirmeli idi. Tecrübe gösterdi ki, sathta bir milimetre bile inme yoktur.

Demek sular görünmeyen yerlerden geliyor, gene yer altı yollarla akıp gidiyor ve tulum balar meçhul yerlere başboş giden cereyanlardan bir miktarını almıştır. Bir miktar diyoruz. Çünkü tecrübe, tesisatın azami haddiyle sular alındığı halde seviye inmemiştir. Acaba daha fazla alınsa inecek miydi?.. Yakında daha büyük âletlerle tecrübeler yapıldıktan sonra gölün âzami verimi tesbit olunacaktır. Yalnız tecrübemin bu kadarı ispat ediyor ki, "Gölcük,, aldatıcı durgunluğu ile devamlı akışını bizden gizlemiştir.

Bu gizli akışı yakalamakta iki fayda vardır: 1 — Toprak üstüne çıkarılarak cereyanlarla geniş bir sulama yapmak, 2 — Gölcük ovasından iki yüz elli metre yüksekte ol-

Pastör'ün ilk şarbon aşısını tatbik ettiği çoban, bütün ihtimamların kendi hayatı için yapıldığını sanmıştır. O, bu tecrübemin milyonlarca insanı vakitsiz bir ölümden kurtaracağını asla tahmin edemezdi. Isparta garbindeki tepelerin bir düzlüğündeki "Gölcük,, sularını motörlü tulum balarla köylerine doğru akıtmağa çalışan mühendisleri de Lavoshular, kendi tarlaları için uğraşıyorlar sanıyordu. Akıtılan suların köy yakınlarında kalmıyarak bütün ovaya inebileceğini işiten Isparta halkı bile tecrübeleri aynı hisler içinde takip ettiler. Senenin üç mevsiminde boz rengini hüznüyle seyrettikleri geniş ve kumlu ova, suya kavuşunca her şey değişecekti. Tecrübe yerinden şehre iyi haberler geldikçe herkes yeşil bir ovanın tatlı serabı önünde bir kat daha gıyşoluyordu. Üç günlük ameliye şu hakikati ispat etti: şehrin iki yüz elli metre yüksekindeki Gölcük tabii bir barajdır.

Ankara barajı on üç milyon metremikâbi su topluyor. Gölcük'te sonbaharda yirmi üç milyon metremikâbi su bulunmuştur. Buradaki su kimsenin meçhulü değildi. Ancak birçokları yağmurların biriktirdiği bu deponun nihayet şehre sızıntı halinde bugünkü suları verdiğini, buna ilişilir ve boşaltılırsa şehrin susuz kalabileceğini söylüyordu. Yirmi bine yakın insanın hayatı için o mukaddes ve dokunulmaz bir varlık gibi idi. Fazla yağışlı yıllarda şehir, eski ve yer

duğundan su sukutundan muharrik kuvvet elde etmek.

"Gölcük,, te yapılan tecrübelerin değerli âmiri, bize bu öki faydanın muhite büyük bir refah vâdeden rakamlarını söyledikten sonra şunları da anlatmak istemiştir: Buradaki tecrübelerin neticesini, bir su birikintisinden bir geniş ovanın sulanması veya pek az bir masrafla binlerle beygirlik kuvvet elde edilmesi şeklinde daraltmamalıdır. (Bu tecrübelerin asıl ifade ettiği mânâ şudur ki Orta Anadolu'da göl ve bataklık halindeki yer üstü sularıyla Obruk denilen ve geniş bir kuyunun dibinde görülen suların gözlerimizden saklı ve devamlı iç akışını aramak ve bunları yakalamak lâzımdır. Birçok suların sırtlarda ve eteklerde dungun tezahürler yapması bizi aldatmamalıdır. Anadolu'da nehir ve ırmaklar, yağış sathına ve miktarına göre çok azdır. Bu suların yer altı yollarla gözümüzden kaçtığını ispat eder. Binaenaleyh her şeyden önce dağlardan ovalara doğru olan gizli akışları İsparta'da, Niğde'de ve bütün dağlık yerlerde olduğu gibi meyilli yerlerde yakalayıp kolayca yüze çıkarmak, bunların yapacakları sukutlardan ucuz muharrik kuvvet elde etmek lâzımdır. Bu muharrik kuvvet, mesele Konya ovasında olduğu gibi artık tama-

men düz yerlere inmiş olan yer altı cereyanlarını toprak üstüne çıkarılmağa yarıyacaktır: Esasen birçok obruklar bize, bu düz ovalardaki cereyanların yerlerini de gösteriyor.

İsparta'daki Gölcük tecrübesinin teyit ettiği ilmi müşahedeyi kısaca ifade etmek istedik. Bu büyük neticeyi, otuz milyon lira-lık su işlerini başaran devlet teşekkülünün değerli unsurları elde etmişlerdir. Onların Kayseri'de ve Niğde'deki çalışmalarını esnasında başlayan müşahedelerini İsparta'daki tecrübe teyit etmiştir. Cumhuriyet hükümeti beş yıl önce su işleri kadrosunu kurup işe başlamamış olsaydı, kuru münakaşalara yarıyan mâsum düşünüşlerle avunup duracaktık. Nazari ihtisas, bugünkü verimini işle zekânın ahenkli ilerleyişinde bulmuştur.

Millî Şef, hükümet Reisi olarak köylülerle yaptıkları bir hasbîhalde, çok zamanlar onlarla birlikte ufuklarda yağmur bulutları aradıklarını söylemişler, memleket istihsalini tesadüflere bırakmaktan duydukları acılığın ifade etmişlerdi.

Bu derin ıstırapın kuvvetiyle beş yıl önce başlayan sulama dâvası yeni tecrübeleriyle Orta Anadolu gibi en çetin yerlere de refah ve neşe vâdediyor. Bunun tahakkuk ettiğini Şef ve biz yakında göreceğiz.

Hicri X uncu asırda (Hamideli) nde arazi, hasilât, nüfus ve aşiretlerin vaziyetleriyle vergi sistemleri

III

Uluburlu

Bugün İsparta vilâyetine bağlı bir kaza merkezi olan Uluburlu, tarihte mühim vak'a-lara sahne olmuş bir kasabadır.

İsparta'nın 40 kilometre Şimalinde ve Eğridir gölünün 20 kilometre garbinda olan bu kasaba eski Yunan, Roma Bizans ve Selçukiler devrinde daima müstahkem bir kale vazifesini görmüştür.

Uluburlu, Osmanlılar devrinde ilk zamanlarda ehemmiyetini muhafaza etmiş ise de sonraları yavaş yavaş bu tarihi ehemmiyetini kaybetmeğe yüz tutmuştur.

Şehir bugün kâin bulunduğu tepeden Musluk denilen ovaya doğru yayılmakta ve gittikçe inkişaf etmektedir.

Meyva ağaçlarıyla kaplı olan Uluburlu - Senirkend ovası yurdumuzun en güzel ovalarından biridir.

Anadoluda Uluburludan başka Keçiburlu, Bor gibi kasaba ve köy isimleri vardır. "Bor,, kelimesinin türkçe belli başlı mânası (şarap) demektir. Bu kelime macarcada da aynı mânadadır.

Bor kelimesi bir taraftan da ziraate elverişli olmayan kıraç ve çorak yerlerle çukurları olan yer mânasına gelir. Bor'un bir mânası da bahadır, yiğit demektir. Buna nazaran Borlu kelimesinin ne maksatla ve hangi sebeplerden dolayı bu illere verilmiş olduğunu meydana çıkartmak uzum ve etrafı bir tetkike muhtaçtır.

Uluburlu'nun Romalılar devrindeki adı Apollonia idi. Bizanslılar zamanında Uluburlu bir hıristiyan azizin ismine izafetle Sezopolis Mordiaeum adını almıştı.

Grec meskûkâtında Uluburlu'nun adı Apollonia Mordiaeum diye geçer. Roma

İmparatorlarından Karakalla tarafından Uluburlu'da kesilmiş sikkeler de bu isme sarahaten rastlamaktayız. Selçukiler zamanında bir hudut kalesi olan Uluburlu adına bazan (اولوغ بوزلو) veya بورغلو , hattâ bazan da (اولو بنلو — بکی بنلو) şeklinde tesadüf etmekteyiz. (X uncu asırda Hamideli defterihakamı defterlerine bakınız).

X uncu asır hicride Uluburlu'yu Hamidi livasında bir kaza merkezi olarak görmekteyiz.

Arşiv dairesindeki 906 tarih, 30 sayılı ve tarihi belli olmayan 994 numaralı defterihakamilerde Uluburlu'nun nüfus, mahalle, vergi vesairesi hakkında malûmat vardır.

906 tarihine ait olan 30 numaralı defterdeki malûmatı aynen nakledeyim: 906 tarihinde Uluburlu'da 17 mahalle bulunuyordu. Her mahallede vengi veren evle vergi vermekle mükellef olan insan defterde ayrı ayrı gösterilmiştir, insanlar da (ser) yani baş olarak kaydedilmiştir:

Mahallenin adı	Ser	Hane
Mahalle iki yolku	42	20
„ Mescidi Ahi Şemseddin	26	19
„ Mescid Çelebi	46	25
„ Fakih	29	19
„ Kabaloğlu	24	13
„ Efendi (der kal'a)	35	12

(1) Uluburlu hakkında fazla malûmat almak isteyenler, Hikmet Turhanın Ün mecmuasının sayı: 2. S. 33 deki not ve sayı: 14 S. 192 deki İsparta ve çevresi hakkında yabancı kaynaklardaki coğrafi ve tarihsel bilgiler makalesine, Sayı: 18, S. 174 de Neşet Köseoğlunun Uluburlu kitabeleri makalesine müracaat etmelidirler.

Mahallenin adı	Ser	Hane
„ Çeşme	50	28
„ Mescid iki kapulu	36	20
„ Mescid Kudumlar	23	14
„ Köprübaşı	30	19
„ Ferhad (Der Kal'a)	24	16
„ Alaca	27	21
„ Muhtesib	36	25
„ Kazancılar	24	15
„ Bahçe	13	10
„ Mescid Hoca Ahmet	16	12
Zimmiyan - der nefis - i		
Uluburlu	60	38

Bu listeye nazaran Uluburlu'nun 17 mahalesinden ikisi, yani Efendi mahallesile Ferhad mahallesi iç kal'ada bulunuyordu. Uluburlu'daki hıristiyanların adları dikkate şayandır. Bunların adlarından birkaç tanesinin adlarını yazalım:

Bâli velet Kutlu, Tanrıvermiş, Arslan velet Yavaş, Ayvad, Hasbeği, Bâli velet Todos, buna nazaran Uluburlu'daki hıristiyanların Rum, daha doğrusu, hıristiyan Türk oldukları anlaşılmaktadır.

944 numaralı tarihi belli olmayan fakat Murad III devrine ait olması kuvvetle muhtemel bulunan bir defterihakanide Uluburlu'daki mahalle adlarında bazı değişikliklere tesadüf etmekteyiz. Bu defterdeki bazı kayıtlar ayrıca nazarı dikkati çekmektedir.

1 — Mahalle: Emre Mescidi.

59 hane, 1 imam, 1 müezzin, 1 kayyum, 1 mütevellî, 6 piri fanî, 2 zaviyenîşin.

2 — Mahalle: قزوقچى (Kazancılar?)

15 hane, 1 imam, 2 âma, 1 Piri fanî.

3 mahalle: Ahi Şemşettin.

Hane 18, sahibi zaviye, 1 piri fanî.

4 — Mahalle Alaca:

38 hane, 1 imam, 1 müezzin, 1 hafız, 1 Ahi, 3 pîr âmâ, 3 sahibi zaviye.

5 — Zimmiyan.

Hane 67.

Diğer mahalleler.. İki yollu, Ferhad,

Hoca Ahmed, muhtesibi iki kapulu, Salman oğlu, ككك, Kazancılar, Köprübaşı, Çeşme, Bahçe - قبال اوغلو bu ikinci listeye nazaran Uluburlu'da hıristiyanların zamanla artmış olduğunu görüyoruz. Aynı zamanda ahiliğin hâlâ devam ettiğini ve zaviyelerle ahilerin vergi veranekten muaf tutuldukları ve Piri fanî yani çok ihtiyarlarla köhlerin, imam ve müezzin gibi din adamlarının da bundan istifade ettikleri neticesine varıyoruz.

Mahalleler arasında adı geçen Ahi Şemseddin ismi üzerinde biraz durmak lâzımdır. Bu Ahi Şemseddin acaba Ankaralı (Şemseddin Ahi Ahmet) midir, yoksa başka bir Ahi Şemseddin midir? Bunu şimdilik bilmiyoruz. Elhaç Şemseddin (Ahi Ahmet) Ahi Muradın o da Ahi Hüsameddinin, bu da meşhur Şerefeddin adıyla tanınmış Ahi Mehmedin oğludur. Ahi Şemseddin 1438/842 H. senesinde sağ bulunuyordu. Ankarada bina eylediği medresenin vakfiyesi bunu göstermektedir. (2.) İbni Batuta Uluburludaki Ahilerden bahsetmemektedir. Bununla beraber daha 1302/702 tarihinde Hüsrev Çelebi, Ali Çelebi ismindeki Ahilerin Uluburludaki hayratlarına rastlanmaktadır. Ayrıca bu tarihte Egridirde (Ahi Baba adında bir zaviye bulunduğunu da buraya vakfedilmiş bir köyün varlığından anlamaktayız.

Şimdi Uluburlu'nun senelik hasılat ve varidatına gelelim:

Uluburlu'nun varidat kaynakları başlıca şunlardan ibaretti:

Senelik varidat yekûnu 22,000 akça.

1 — Pazar, meyhane ve bozahane ve bahane ve zevaidi resmî kâile = 8350 akça.

2 — Bağ ve bostan ve cöz ve zeradolu ve emrud 7400 akça.

(2) Muallim M. Cevdet.

ذال على فصل (الآية آيا) S. 185 ve 297 Hamidelindeki Ahileri ve bunların eserlerini, vakfiyelerini tesbit etmek tarihimiz bakımından çok ehemmiyetli bir mevzudur.

- 3 — Hınta 15 müd 1200 akça.
 4 — Şeir 15 müd 900 akça
 5 — Resmi hargele 100 akça.
 6 — Resmi harım 300 akça.
 7 — Resmi ispençe 1500 akça
 8 — Resmi hatim ve kapan 250 akça
 9 — Badıhava 2000 akça.

Mukataa 4941 akça

Bunlar şu gibi vergilerden mürekkeptir:

- 10 — Tahunhanei nefsi Uluborlu
 2341 akça
 (Resmi köhmede yani eski vergi tahakkukunda 3 değirmen mukayyedir.)
 11 — Sabunhane 250 akça
 12 — Resmi ağnamı şehirluyan
 650 akça

Uluborlu'dan alınan vergilerin iki neviden ibaret olduğu görülmektedir. Bunlardan bir kısmı bilvasıta alınan vergiler, diğeri de bilâvasıta alınan vergilerdir ki, mukataalar bu cins vergilerdir. Mukataalar doğrudan doğruya bir mültezime verilir. Bunun karşılığı olarak muayyen bir akça alınır. Mukataa demek, arazinin veya her hangi vergi getiren bir şeyin kesime verilmesi ve muayyen bir kira mukabilinde temlik demektir. Mukataat esasen hazine sıkıntısı yüzünden icat edilmiş bir tedbirdir.

Bir kısım vergilerden de öşür alınır. Öşür hep toprak mahsulâtından alınmakta idi. Bu vergi bütün Rumeli ve Anadolu'daki vilâyet, ve Sancaklar dahilinde bulunan Zeamet, timar, evkaf ve mukataat arazisinden ikide, üçte, dörtte, beşte, altıda, yedide, sekizde ve onda bir olarak defteri ve hususî kanunları mucibince timarlılar veya hususî memurlar marifetiyle cibayet edilirdi. Bu kanunlar mucibince öşür her mahsulün idrâk zamanı gözönünde tutularak alınır (3).

Şimdi isimleri geçen bazı vergiler hakkında izahatta bulunalım:

Meyhane, bozahane doğrudan doğruya müskirattan alınan vergilerdir. Başhane

vergisi ise, bugünkü zabhiye resmidir ki şehir ve kasabalarda kesilen koyun, keçilerle kuzu ve oğlaklardan alınan bir resimdir.

Zevaidi resmî kile ise, tahmin edilen kile miktarından fazla çıkan hububat ölçüsünden alınan vergi demektir.

Uluborlu'da bağ, bostan ceviz, zerdali ve armut mahsulünün ötedenberi bol olduğunu, bu nevi vergilerden alınan öşürün sevede 7400 akçe tutmasından anlaşılmalıdır.

Uluborluda buğday (Hınta) ve arpa (şehir) in az yetiştiğini görmekteyiz. Senede burada 15 şer müd arpa ve buğdayın öşürü alınmaktadır. Bir müd 20 kile demektir.

Resmî hargele ise at, ester, kısrak ve merkebten alınan bir nevi vergidir.

Resmî harım - bu resme, cinayet ve cürüm resmî de denilirdi - Timar dahilinde yapılan zirai cürümlerden vesairenden her yerin teamülüne göre muhtelif miktarda alınacak dağınk cezalardır.

Resmî İспенçe ise, bu, bir nevi şahsî vergidir. Müslim olanlardan 22 ve gayri müslim olanlardan 25 akça almak kanun olmuştu. Müslümanların çift hakkı ve boyunduruk hakkı dedikleri vergiye, kâfir dilince İспенçe derlerdi (4).

Otlakiye ve esirlerden alınan beşte bir resmine de bazan İспенçe denildiği vakidi.

Otlak resmî sürü sahiplerinin marîye ait orman otlak ve yaylaklarda otlattıkları koyun vesair hayvanlardan alınan bir vergidir.

Resmî hatim ve kapan (kabban) ise damga, terazi, tartı ve kile resimlerinden alınan bir nevi vergi demektir.

Uluborlunun belediy evergisi ise 400 akçadır. Buna ihtisab resmî de denir ki bu şehir ve kasabalarda, panayır ve pazarlardan alınan eski bir vergidir.

Resmî badıhava, bu bir nevi temettü ve zuhurat akçesidir. Gayri melhuz varidattır.

Mukataalar kısmındaki tahunhane resmî un değirmenlerinden alınan resimdir.

(3) Tekâlif kavaidi cilt 1 S. 37.

(4) Millî tettebbuler mecmuası, cilt 1. S. 111.

X uncu asırda Uluburluda sabunhane bulunduğunu alınan vergilerden anlaşılacaktır.

Ağnam resmîue gelince: Koyun, keçi ve saireden alınan vergidir ki miktarı tahsil zamanı başka başka idi.

Uluburlunun X uncu asır hicride yani 906/1500 senesindeki varidatının 22000 ni muhtelif oşür ve resimlerden 4941 i de mukataattan olmak üzere 26941 akçeye baliğ olmaktadır. Bir akçenin bugünkü vasatı değeri ve o zamanki iştirâ kabiliyetiue göre (5) kuruş olduğu kabul edilecek olursa nefsi Uluburlu kasabasının bugüne nazaran senelik onda bir gelirinin yekûnu 1347 (altın) kira olduğu anlaşılır. Timar ve zeamet sahiplerinin aldıkları para bundan hariçtir.

Şimdi Senirkend'in vaziyetine gelelim: Bugün bir nahiye olan Senirkand X uncu asırda Uluburluya tâbi büyük bir köydü. Burasının Selçuk idaresi zamanında ileri ve uc bir sınır yeri olması kuvvetle muhtemeldir.

Senirkand'da 906/1500 tarihli ve 30 numaralı defteri hakaniye nazaran 108 hanede 148 kişi vergi vermekle mükellefti. Köyün senelik hasılatı yani gelir yekûnu 10000 akça tutuyordu.

Bu para başlıca şu kaynaklardan alınmakta idi.

1 —	Hınta (Buğday) 40 müd.	3200	akçe
2 —	Şeir (Arpa) 14 müd. 5 kile	855	"
3 —	Öşrü bağ	2000	"
4 —	Öşrü bostan	240	"
5 —	" kovan	170	"
6 —	" Afyon	250	"
7 —	Resmî çift	1033	"
8 —	" benmak	735	"
9 —	" mücerred	162	"
10 —	" ganem	591	"
11 —	" badihava	500	"

Defterde ayrıca yazılmış olan (kariyei mezbure halkının bazıları kızılbaş olup raiyet resmî verirler) kaydından çıkan neticeye göre Senirkand'dan bir resim raiyet diye bir vergi de alınmakta idi.

Yukarıdaki izahata göre Senirkend'de kovan yani bal ve afyondan da vergi alındığı görülmektedir. Burada bağ ve buğday mahsulü de hayli ehemmiyetlidir.

Yukarıdaki vergiler arasında yeni bazı isimlere rastlamaktayız Bunları da izah edelim.

Çift resmî eski mevzuatımıza göre iki küzlük yer bir çift itibar edilmiştir. Bu resmin uisbeti her yerde ayrı ayrı takdir edilerek cibayet edilirdi.

Bennak resmî ise ziraat için arazisi olmayan ve fakat kazanmaya ve çalışmaya muktedir olan kimselerden alınan vergilerdir.

Mücerred resmî ise baş başına kâr ve hisbe kadir olan baliğ müslüman oğullarından senede maktuan alınan 6 akçelik bir vergi idi.

Uluburluya tâbi köylerin isimleriyle haneleri ve her hanede vergi vermekle mükellef olanlar ve köylerden alınan senelik oşür miktarı.

Köyün ismi	Ser	Hane	Gelir
Kariyei İbni emre	30	19	2000
" dere	53	37	2555
" Uluküp	39	20	3700
(Bu köy bugün İlegüb diye anılmaktadır.)			
" Kapacalı	74	65	6506
" Susuz	26	21	3688
" Abdülcebbar	129	102	6598
" İshaklar	58	40	3326
" Yürük kabacalı	112	85	7810
" Kara arslan	33	24	3358
" Şuayb nam diğer			
" Umuroğlu	22	13	2560
Çakal	17	9	2488
Yassı viran	173	143	19428

(Bu köyün hasılatı egnirderdeki Ahibaba zaviyesinin vakfidir.)

Güreme	64	56	5841
Salgan üyüğü	32	23	3000
Kaldırım	9	5	1825

(Bu köyün varidatı Yusuf veled
Melekşah'ın timarıdır.)

Kucak	27	16	4324
Yuva	20	15	2100
Kayılı	21	16	2229
Buzdurmuş	11	6	580

Bu köy için defterde şu izahat vardır.
(Kariyei mezburede Buzdurmuş beli demekle
maruf bel olup mahuf mevzi ve memerri nas
olup hıfz ve haraseti lâzım olup evvelden da-
hi avarızdan muafiyetle derbendi hıfz ederler
miş. Bu kere hükmi hümayunda varit olma-
ğın teftiş olunup filvaki mahuf idnğu zâhir
olup daim derbendi hıfz edenler avarızdan
muaf olalar).

Bugün bu köylerden bazıları yoktur.
Senirkend şimdi büyük bir nahiye merkezidir.
Uluburlu kazasının satıh mesahesi 965 kilo-
metre kardedir. Ve (Başköy, dere, İleydağı,
İnhisar, Kabacaisağır) diye beş köydenibaret-
tir.

Senirkend nahiyesi ise Güreme, İlegöb,
Kabacakebir, Karib maa Abdülcebbar, Yas-
sıvıran köylerinden ibarettir.

IV

Keçiborlu

Keçiborlu, bugün Ispartaya bağlı bir na-
hiye merkezidir ve Isparta ile Uluburlu yolu-
nun tam ortasında ve Dinarın cenubundadır.
Ispartaya ve Eğridire giden demir yolları ü-
zerinde bir istasyona malik olan bu nahiye
merkezi kükürt fabrikasının açılışından sonra
inkişaf etmeğe başlamıştır. Keçiborlu bugün
baştan başa yeşillikler ve bilhassa ceviz a-
ğaçları ile kaplıdır.

Burası vaktile bir aralık kaza halinde i-
dare edilmiş daha sonra nahiye haline ifrağ
edilmiştir. Eskişöyleniş tarzı da Keçiborlu
tarzında idi.

906/1500 tarihli ve 30 numaralı defteri
hakaniye göre Keçiborlunun nüfus vehasilâ-
tını yazalım.

Keçiborlunun mahalle adları defterde
gösterilmemiştir. Yalnız 134 hanede 211 kişi-
nin vergi verdiği ve senelik varidatının 18374
akçe olduğu ve bu varidatın (Emre bey bin

Hacı Yunus) isminde bir zata ait olduğu ve
Keçiborlu suyundan haftada iki gün gecesiile
subaşının su hakkı olduğu yazılıdır. (5).

1 — Hınta (buğday) 80 Müd.	6400	Akça
2 — Şeir (arpa) 33 Müd.	1900	"
3 — Oşrü bostan	169	"
4 — Oşrü bağ	1580	"
5 — Oşrü kovan	147	"
6 — Resmi çift	1659	"
7 — Resmi bennâk	792	"
8 — Resmi mücerred	420	"
9 — Resmi ganem	453	"
10 — Resmi duhhan	100	"
11 — Pazarı Keçiborlu	125	"
12 — Tahunhane	1200	"
13 — Asiyab kıt'a 2	80	"
14 — İspenç	50	"
15 — Resmi badıhava	77	"
16 — Söğüt dağı otlığından	800	"
17 — İhtisabı nefsi Keçiborlu	700	"
18 — Resmi ağnamı Keçiborlu	3110	"
Mukataa		
Tamgayı boğası		
(Hası padişahı âlempenah)		

9500 "

Yukarıdaki vergiler arasında dühhan
resmi ile bogası dangası mukataaası nazarı
dikkati çekmektedir. Dühhan resmi bir yerde
kışlayıp kalan yürük tafesinden her sene

(5) Hacı Yunus oğlu Emre Bey, ismi üzerinde
biraz durmak lâzımdır.

Uluburluda bir Emre mahallesi ve o zaman Ulu-
borluya bağlı bulunan Emre kariyesinin bulunuşu
meşhur Yunus Emrenin mezarının Keçiborlu havalı-
sında olması rivayetini kuvvetlendirmiştir. Hattâ
Bursalı Tahir Bey merhum (Şeyh Niyazi Mısri) ve
Bursalı Şeyh İsmail Hakkiya istinat ederek Yunus
Emrenin mezarını Keçiborlu civarında bir köyde
bulduğunu yazmıştır. (Bakınız cilt 1. S. 192-194):
Ayrıca Ayvansaraylı Hacı İsmail Oğlu Hafız Hüse-
yin Efendi de Yunus Emrenin Keçiborlu köylerin-
den birinde medfun olduğunu yazar. (Bakınız Top-
kapı sarayı müzesi kütüphanesi hazine kısmı. No 1566
yazma ve müntahap bazı mamûlâtı hâvi eser). Fakat
kanaatimizce bugün bu rivayetleri Hacı Yunus oğlu
Emre Bey isminden ileri gelmektedir. Belki bu Em-
re Bey bu havalide medfundur. Zaif bir ihtimal ile
de Emre Beyin meşhur Yunus'un oğlu olması müm-
kündür.

mart ayında alınan bir nevi ikamet vergisi-
dir. Bogası ise bir nevi ince astarlık bez olup
adeta bugünkü ince Amerikan bezlerine ben-
zer. Bu itibarla Keçiborluda X uncu asrı hie-
ride bez dokumacılığının mühim bir inkişaf
gösterdiğini görüyoruz. Bogası bilhassa kaf-
tan yapılışında kullanılmakta idi. Bu mühim
sanatın muhafazası ve ilerlemesi için zaman
zaman kadılara hükümler gönderilmiştir.

Bugdayın beher kilosundan 80, arpanın
kilesinden de 60 akçe öşür alındığı yukarıdaki
vergi nisbetlerinden anlaşılacaktır.

KEÇIBURLU KÖYLERİ

Köy isimleri	Ser	Hane	Hasılâtı
Asar hüyüğü	65	45	5500 akçe
Yağ basan	30	21	4775 "
Karagöz üyüğü	26	16	2531 "
Söğütçük	7	7	1417 "
Kışlacık	58	211	2509 "

Ferhat paşa akrabası Gazanferin timarı-
dır.

Fari 124 110 13464 "

Hamit livası miralayı Mustafa beyin oğ-
lu Hüseyin Çelebi ile Yenigeri Mahmudun ti-
marıdır.

Senirce	31	30	2509 "
Padişah hası			
Kalbureu	24	16	2800 "
Geresin	10	7	2800 "

Bu köyün hasılâtı Eğridir kalesi muha-
fızlarına aittir.

Kılç 92 65 8500 "

Bu köyün varidatı ber vechi zeamet Si-
nan Veled Tahire tahsis edilmiştir.

Kozluca	16	10	1958 "
Kınık	8	6	3000 "

Bu köyün varidatı Anadolu Kazaskeri
Mevlâna Abdülvasi, Çelebinin akrabası "Hi-
zırşah" ın timarıdır.

Iğdecik *	13	7	3098 "
Beğ	12	63	3278 "
Kemer	25	18	2145 "
Hacı (Tabii İlyas)	86	48	50444 "
Gölbaşı	115	97	9490 "

Sinan bin Tahire berveçhi zeamet tahsis
edilmiştir. Bu köy yılda 40 müd. buğday ve
15 müd. 14 kile arpa yetiştirmektedir.

Eber	21	15	2296 "
Saraycık	17	7	1802 "
Yaka	20	17	1601 "
Ovacık	29	17	2785 "
Kestel	25	19	4545 "

* İşaretli köyler Gönen kazası köyleri a-
rasında gösterilmiştir.

Uhuköyü	17	7	1611 "
Kızılcaköy	14	8	1300 "
Keçiköy	15	13	— "
Burunköyü	18	14	1472 "
Salihli (der nezdi)			
karyei Kuyucak	16	16	378 "

Keçiborlu köyleri için defterde şu
malumat ta vardır. Yaylak, eski defterlerde
kariye olup sonra reayası perakende olup
Germiyan vilâyetinden Livayi Hamit halkı
yaylarlar imiş Elan yaylaktır.

Tepeluca yaylağı, Sarullar çiftliği, sını-
r yanındadır. Keçiborluda "Ali yürüğü" cema-
atı vardır.

V

Gönen Kazası

X uncu asırda ehemmiyetli bir kaza mer-
kezi olan Gönen (Kızalköy) bugün nüfusu
2500 e yakın büyük bir köy halindedir. İspar-
tanın şimaline ve Atabey'in garbine düşen
bu köyde bugün maarif vekilliği tarafından
bir "köy enstitüsü" açılmıştır.

Gönen kelimesi Türkçede feyz ve rutu-
bet mânasına gelir. Bugün Balıkesir vilâyeti-
ne bağlı bir Gönen kazası daha vardır.

500/906 tarihli ve 30 numaralı Defteri
hakaniye göre Gönen'in arazi, vergi, köy ve
hâsılâtı aşağıda gösterilmiştir.

Gönen'in mahalleleri	Ser	Hane
1 — Mahallei Pazar	89	64
2 — Mahallei Kadı	42	79
3 — Mahallei Dutluca	126	91
4 — Yağ Basan	47	36
5 — Yaka köy	66	39
6 — Döğer	—	—

Hasılat maa mezreai Üyük yani 17200 akçe Gönenin varidat kaynakları ve hasılatı	
1 — Hınta (Buğday) 20 müd. 1600 akçe (Beher kileden 80 akçe hesabıle)	
2 — Şeir (arpa) 15 müd. 900 akçe (Beher kileden 60 akçe hesabıle)	
3 — Öşrü bağ 1500 Akçe	
4 — " Afyon 250 "	
5 — " Bostan 20 "	
6 — " Kavun 20 "	
7 — Resmî çift 651 "	
8 — " bennâk 2739 "	
9 — " mücerret 300 "	
10 — " ganem 100 "	
11 — 9 Kit'a Asiyab 312 "	
12 — Kışlak 20 "	
13 — Resmî badihava 690 "	
14 — Boyahane 200 "	
15 — Kutlu beğ yeri denmekle maruf bir pare hasıta yerden 300 "	

Mukataalardan

16 — Bacı pazarı nefsi Gönen maa ihtisab ve tahunhane ve zevaidi kile 6391 akçe	
17 — Sabunhane 2 kit'a 200 Akçe	
18 — Tamgayı Bogası (Padişah hasıdır 12000 akçe.	
19 — Gönen çayırından ve Söğüt dağından 2500 akçe.	

Köyler	Ser	Hane	Hasılat ve varidatı
Kariyei Alaman	16	6	4200 Akçe
" Göğüs	20	13	2482 "
" Bozan üyüğü	27	23	4200 "
" Kızıl ağaç	34	27	1400 "
			(Emrullahın hissesi)
" Kızıl ağaç	39	34	1250 "
			(Şah Alının hissesi)
" Biteree	15	9	3252 "
			(Mir İvanın hasıdır)

Köyler	Ser	Hane	Varidatı
" Fendas	53	24	6462 "
" Eloğlu	12	9	1472 "
" Arap	73	58	7590 "
" Kışlacık	42	34	2578 "
" Kınık	30	26	2033 "
" İğdecik	47	35	3544 "
" Senirce	27	21	3500 "
			(Yeniçeri Ferhadın timarıdır)
" Yüregir	7	7	2400 "
			(Hamid Miralayı Mustafa Beyin oğlu Hüseyin Çelebinin timarıdır.)
" Baradız	50	34	4354 "

Bu köyde sene de 20 müd buğday ve 14 müd arpa yetişmektedir.

" İnönü	16	13	2950 "
" Demirci	8	?	1470 "

Defterde Gönenin su meselesi hakkında şu izahat vardır. (Mezkûr Gönen kasabasında Pazar mahallesi ve Döğer mahallesi halkının Subaşlıları kadim sularına Tutuluca mahallesi halkı su şürebümüz vardır deyu niza' idicek, Eğirdür ve Borlu kadılarına hükmi hümayun getürmişler mezkûran kadılar varıp üzerine teftiş edip mezkûran mahalle halkına hüküm alıp suya ilâm etmişlerdir.)

Gönen tevabiinde Arab ve Bozanuyuğu ve Demirci kariyeleri Eğirdür tevabiinde Bayad ve selfi nam Kuranın ahalisinden ve davarlarından su babında ziyadece zaruretleri olup Isparta tevabiinde kariyei Gayran? yanında Başpınar demekle maruf pınarla mezbur kariye halkının ziyade ihtiyacları olmadığı eelden zikrolunan kura halkına intifa' etmek için dergâhı Muallâdan hükmi hümayun verilip kimesne mâni olmıya..)

Gelecek makalemizde Yalvaç, Karaağaç ve Akşarın Xuncu asırdaki vaziyetlerini yazacağız.

Hikmet Turhan Dağhoğlu

Anadolu Ziraat yetiştirme vaziyeti

Isparta Vilâyeti

Prof. İhsan Abidin

(Profesör İhsan Abidin) in bu adla 1928 de yazdığı kitaptan Isparta vilâyetini alâkadar malûmatı aynen almayı faydalı bulduk. Bu malûmat kitabın 281-287 inci sayfalarında.

Bu malûmatın bir kısmı eskimiş olmasına rağmen yine memleketin coğrafi ve zirai varlığı için bir değerdir.)

H. T. D.

Bu vilâyet şimalen Afyonkarahisar, şarkan Konya, cenuben Antalya, garben, Burdur vilâyetleriyle çevrilidir. Bu vilâyetikadim «Pisidya» hükûmetinin sahasıdır. Bu vilâyete Hamidîli denilmesinin sebebi Selçukîler zamanında bu havaliyi mukataa suretile istilâ eyliyen Hamid beyin Selçuk hükûmetinin inkirazından sonra burada hükûmet tesis eylemiş olmasına nisbetledir. Merkezi idaresi Isparta idi. (1) Ispartanın tesisi için iki şekil kabul edilmiştir. İskender, Moradaki Ispartayı tarumar ettikten sonra Ispartalıları o havaliye gelmişler vatan aslilerinin ismini vererek bu şehri tesis etmişlerdir. Diğer bir şekle göre İran ve Şark istilâlarındaki Ispartalıların bir kısmı harpten sonra, harap olmuş memleketlerine gitmeyip şimdiki Ispartanın bulunduğu yere gelerek (Baris) ı tesis suretile Ispartayı tesis etmişlerdir.

Isparta vilâyetinin merkez Isparta, Eğirdir, Uluborlu, Karaağaç, Yalvaç adlı beş kazası vardır. (2)

Ziraat vekâletinin raporlarından Hamidinin mesabei sathiyesi 6,270,000 dönüm 6000 kilo metre gösterilmektedir. Son salnamede ise 13470 kilo metre gösteriliyor. (3)

(1) Halbu ki Felekabâd adile anılan Eğirdir kasabasıydı.

(2) Şimdi «Sütçüler» diye eski Cebel nahiyesinde yeni bir kaza ihdas edilmiştir.

(3) Halbuki mesabei sathiyesi 8275 kilometre karedir.

Teşekkülâtı arziye: Vilâyet dahilinde en yüksek yer (2835 m. Davrae dir.

Vilâyetin şark cihetini Konyadan ayıran Sultan dağları ise ikinci derecede (2000 - 2500) yükseklindedir. Bu iki silsile vilâyeti esaslı surette arızalandırır. Bunlardan maada (Hisar-tepe, Karlı-tepe, Gelincik dağı, Ak dağ, Teke dağ, Borlu) dağları ve tepeleri vardır.

Bu avarızın arasında alçak kısımlar mevcuttur. Ziraata elverişli mahsuldar ovalar (Senirce, Isparta, Çunur, İslâm köyü, Kuleönü) mevcuttur. Bu ovaların rakımı 1000-900 m. dir. Bundan maada Anamas, Fandas, kışla gibi yüksek (1200-1500) yaylaları vardır.

Arazinin toboğrafi taksimi şöyledir: Yüzde 45 düş, yüzde otuz dağlık, yüzde 25 meyillidir.

	Dönüm
Ziraat edilen arazi	(*) 910.000
Yalnız mer'aya elverişli arazi	691.000
Çayırılık	725000
Tefciri müteakip ziraata elverişli olacak	220.000
Ormanlar (Çam, ardıc)	3.000.000
Ziraate gayri müsait	501.000

Senevi yağmur mikdarı: bir sene zarfında umum vilâyet itibarile yağın yağmurların mikdarı (0,378) milimetre itifa peyda etmektedir.

İlkbahar	135
Yaz	22,5
Sonbahar	164
Kış	183

Mamafih bazı mahallerde 400 kadar bulunur. Suhlunet derecesi:

Bir senede azamî derecei suhlunet vasatısı 17,78 asgarî 6,51 vasatı 12,14 dür.

(*) yarısı zer edilir yarısı nadan bırakılır bunun 310.000 dönümünü su basarsa 600.000 dönümünü su basmaz.

Temmuz ve ağustosta azami 34 olur asgari kışın sıfırdan aşağı 15-12 dir. Bazı senelerde - 22 görülmüştür.

Ziraat:

Kuru ziraat takip olunur. Mısır, kenevir, bütün ziraatlerinde sulamaya müracaat edilir. Buğday, arpa, burçak, mısır, yulaf, fig, haşhaş, patates, nohut, mercimek, fasulye, boğrülce ziraati fazladır.

İspartadan vasatî olarak senevi 30-40 bin kilo afyon ihraç edilir. Vilâyetin islâmî, Kuleönü Gön-
düşle köyü afyonları fazla morfine maliktir. İspartada gülyağcılığı eskidir. Haşhaşlızırda 2000-2500 dönüm gülistanlık vardır. 10-12 bin miskal gülyağı çıkartılmaktadır. (4)

İspartada yapılan zer'iyat tablosu:

Yetiştirme:

İsparta: Atçılık, Sığırçılık, Koyunculuk, geçi.

Yalıvacı: Atçılık, sığırçılık, koyunculuk, tiftik

Karaağaç: Atçılık, sığırçılık, koyunculuk tiftik.

Uluborlu: Bilhassa koyunculuk ile katır yetiştirme.

Eğirdir Keçi ve katır yetiştirme.

Vilâyet dahilinde at yetiştirme sine elverişli olmak üzere İspartanın Gölbaşı, Kınık Baradiz, Uluborlunun Abdülcebbar, Karaağaç Sürme çiftlikleri vardır. Katır yetiştirme sine bilhassa Eğirdir, Uluborlu, Keçi borlu nahiyesinde pek rağbettedir.

Yarışlar: 1339-1929 senesinden beri yapılmaktadır.

Tiftikler Yalvaç kazası ile Uluborlunun birkaç köyünde vardır. Tiftikler Bolvadin ve Aziziye tiftiklerine benzer. Koyunları Karaman, dağlıç ve çandırır.

İsparta koyunları: Dağlıç ırkının Karagöz, Sarıgöz, Karakoyunlu, kabilelerine mensuptur.

Karagöz ve Sarıgöz kabileleri Göz çevreleri ve dudakların etrafı, kulakların ve nadiren de bütün başın siyah ve sarı olması ile tanılır. Et, sütlü istihali itibarıyla kara ve sarı gözlülere yekdiğerlerinin ayıdır.

(4) İspartada şimdi bir gülyağı fabrikası vardır.

Koçlar boynuzludur. Boynuzsuz koç yoktur. Dişiler kâmilten boynuzsuzdur.

Karakoyunlu kabilesi kendi adını taşıyan bir aşiret koyunudur. Tamamile siyahtır. Nadiren alaca bulunur. Karakoyunlu kabilesinde olduğu gibi hacimli olmakla beraber önden arkaya ve arkadan öne doğru inhinâ eder.

Aşiretler:

Merkezde Saçı Karalü aşireti vardı. Şimdi iskân edilmiştir. İspartanın Gönân karyesinde Sarı keçili ve Keçi borlu, Uluborlu dahillerinde biraz Tahtacı ve Yalvacı Hoyran nahiyesinde tartar ve Karaağaçta bir kısım Saçı karalü ve Eğirdirde Çakal ve yine Tahtacı aşiretleri kalmıştır.

Karaağaç kazasında seyyar aşiretlerden olarak Antalya havalisinden gelen ve Anamas dağı yaylalarında yaz mevsiminde bir iki ay müddetle ikamet eden Sarıkeçili, Eskiyörük, Hotanlı, Saçıkareli, Karaboyunlu aşiretleri vardır. Yalvaç muntakasında yazın Antalyadan hayvanlarıyla gelerek Akşehir ve Sultan dağlarına nakl ve sonbaharda avdet eden Saçıkareli, Timurcuoğlu aşiretleri mevcut olup mecmu yüz - yüz elliye geçmemektedir.

Aşiretler kışın Teşrinievvel ve sani gayelerine kaatır yaz otlak muntakalarından Antalya mülhakatına çekilmektedir.

Toros dağları şubatından büyük Tota, küçük Tota, dip poyraz dağlarının eteklerinden Çandır köprüsünden geçerek Antalyanın Kebiz nahiyesine ve civarına kışın yerleşmektedirler. Bir kısmı da Manavgad ve Alanyaya gitmektedirler. Antalya Gebiz nahiyesi ile Adana havalisine kadar seyrüsefer eden aşiretlerin başlıcaları şunlardır: Sarıkeçili aşireti: On mahalleye ayrılmıştır. Odabaşı mahallesi ve diğer bir kısım mahallâtlar Eğirdirin dip poyraz, Yukarı Kartoz, Koçiler, Yaka, Terziler, Karaağacın (Yarışarbeli) civarındaki koyunlarını orlatmaktadır. Sarıkeçili aşiretinin bir kısmı mahallâtı dahi Burdurun (Karavkaz taşı) namile meşhur tepede yazı geçirmektedir ve nîm meskûn bir haldedirler. Diğer mahalleri dahi Yarışarbeli civarında Silifke ve Adana muntakasına kadar perakende olarak bulunmaktadır. Mezkûr aşair nezdinde külliyetli miktarda

Kınalızade Ali Çelebinin mezarı hakkında

Türk âlim ve mütefekkirlerinin başında gelen âlâkı Alâî sahibi Anadolu kazaskerlerinden Kınalızade Ali efendi, Selim II ile sefere giderken Edirne'de ölmüş ve İstanbul yolu mezarlığına defnedilmiştir.

Bu büyük zat hakkında Ün sayfalarında etraflı malûmat neşredilmiştir. Birkaç sene evvel Edirneye giderek mezarını mümkün mertebe tamir ettirmeye de çalışmışım. Bu sene Edirneye gittiğim zaman asfalt yolun mezkûr mezarlıktan geçirilmesi tasavvuru üzerine mezarlık kaldırılırken Ali Çelebinin mezarı da kaldırılmış ve Selimiye camiî haziresine bakiyei izâmile birlikte getirilerek defn edilmiştir. Fakat nakil esnasında Ayak taşı ziyaa uğramıştır.

Bubüyük Türk mütefekkiri şimdi Selimiyenin arka tarafındaki sessiz ve mütevazi bir tümseğin

keçi, deve, at, Kısarak mevcut olup develerile kiracılık suretile istigal etmekte yağ, peynir satmaktadırlar.

Aşiretler	Çadır adedi	Nüfus adedi
Sahibi Karalı	175	1400
Karakoyunlu	180	1440
Saçı Karalı	100	800
Eskiyörük	90	720
Fitacı	50	400
Gebiz	40	320
Karatekeli	20	160
Aksığırlı	15	120
	670	5360

içinde yatmaktadır. Baş taşının üzerindeki kitabe yanarı şöyledir.

فرید دهر وحید زمان علی چلی
که باد جان عزیزش بمحمد جاودان
بشهر ادرنه در نجوم مه رمضان
الشهر بحالی زاده

Buna nazaran Ali Çelebi 979 yılı ramazanının beşinci günü vefat etmiştir.

Kınalızade Ali çelebinin mezarının şerefine lâ-yık bir şekilde İspartaya nakledilerek münasib bir yere gömülmesi İspartalılar kadar Türk ilim âlemini de alâkadar etse gerektir.

San'ankâr ruhlu ve kadirişnas sayın Maarif vekilimiz Hasan Âli Yücelin Türk Tarih kurumunun, İspartanın değerli meb'uslarının ve İspartamızın çok kıymetli ve vaatperver valisi Tevfik Hadi Baysalın ve İsparta belediyesinin bu mühim mesele hakkında nazarı dikkatlerini celp etmeyi bir vatan borcu telâkki ediyorum. Kınalızade yi zamanın ihmalinden kurtaralım korkarım ki bir müddet sonra her hangi bir vesile ile yapılan ikinci bir nakil esnasında birçok büyüklerin mezar ve mezar taşlarının başına gelen âkîbet gibi bu da ortadan kaybolmasın.

Ali Çelebinin manevî mezarı, kadir ve kıymet bilen Türk milletinin kalbindedir.

Maddî mezarı da doğduğu ve ilk feyzini aldığı İspartada olması acaba münasip olmaz mı?

Hikmet Turhandağlı oğlu

Nümizmatik Tetkikler

İslâm meskûkâtı arasında Osmanlı paralarının bariz bir hususiyeti vardır. Şimdiye kadar elde edilebilip Müze ve hususi koleksiyonlara konmuş olan Osmanlı meskûkâtından bilhassa mangır ve mangır ezası üzerindeki nakışlar çok caziptirler. Bu paraları tetkik bakımından dört kısma ayırmak icap eder.

1 — Üzerlerinde Tuğra veya Padişahın ismiyle mahallî darp ve tarih bulunan paralar.

2 — Her iki tarafında Essultan ve dua kelimeleriyle nakış bulunan (isimsiz ve mahallî darpsiz) mangırlar.

3 — Yalnız bir tarafında mahallî darp ve diğer tarafında nakış bulunan (isimsiz ve tarihsiz) mangırlar.

4 — Her iki tarafında da yazı bulunmuş ve yalnız nakışlı olan (sade nakışlı) paralar.

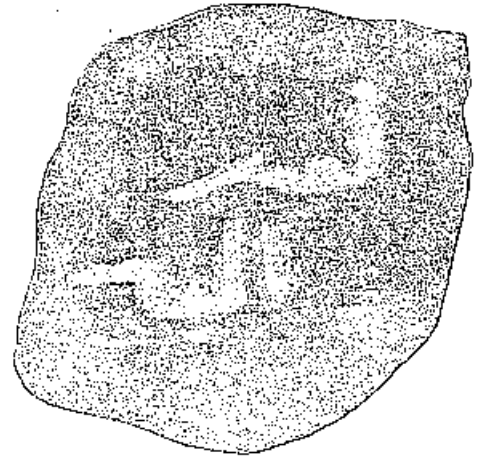
Osmanlı meskûkâtında Selçukilerde olduğu gibi Bizans taklidi resimli paralara nadir olarak Fatih devrinde tesadüf edilebilmiştir.

Nakışi Rumi, Filiz, ve Mührü Süleyman gibi kadim nakışlarla nakışi Türki dediğimiz Gül, Çiçek ve Yapraklar ve birçok defalar bu Çiçek ve Yaprakların inhinalarına küçük hatlar ve noktalarla gösteren henesi dekorasyonlar bu paraların bariz hususiyetini teşkil eder.

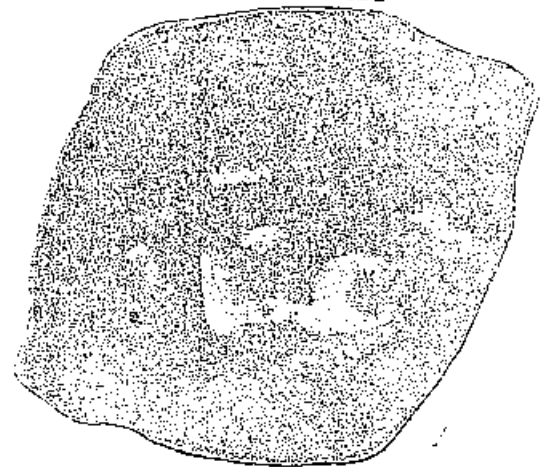
İstanbul Âşarîâtika Müzesinin meskûkât koleksiyonu bu ince sanat tenevvüünün büyük bir kısmını içine almıştır. Ancak Osmanlı meskûkâtı tasnif edilirken ikinci Padişah Orhanın tek gümüş parası başta gelir ve ilk Osmanlı parasının Orhan tarafından kesildiği iddia olunur. Halbuki Osmanlı Devletinin bânisi ve ilk Padişahı olan Kahraman Kara Osman henüz aşiret beyliğinden uç Beyliğine geçip mim müstakil bir duruma girmiş ve namına hutbe okutmuşken para kesmemiş olabilir. Fakat (1299. M.) (699. H.) tarihinde kat'i olarak Hanlığa ve Selçuk Sal-

tanatına irtika ettikten sonra da para kesmemiş olması imkânsızdır. Malumdur ki: o devirlerde istiklâlün lâzımı gayri müfariki olan hutbe kadar sükke darbı da bürhan istiklâl telâkki edilirdi. Osmanın Saltanat ve istiklâl senesini müttetikan teyit eden birçok eski tarih metinlerinden ikisinde ezcümle şöyle denmektedir: (Sene 699 şühudunda

(1) Numaralı mangırın iki yüzü

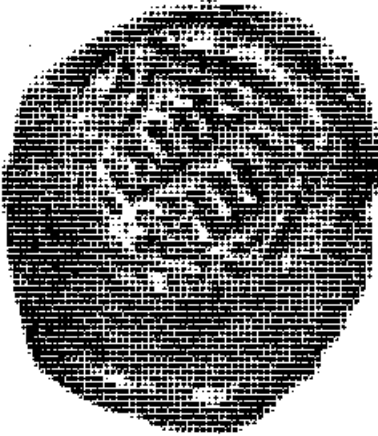

Bir yüzü

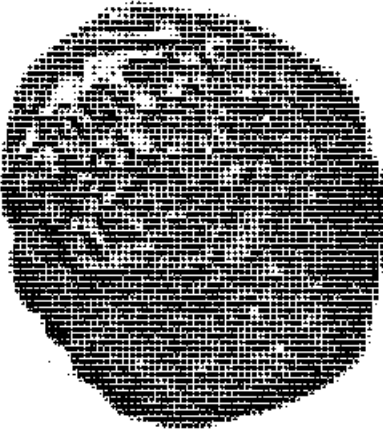

Diğer yüzü

(2) Numaralı mangırın iki yüzü

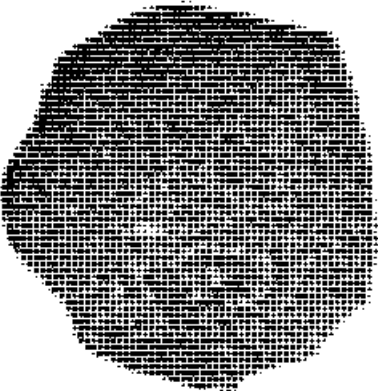
Bir yüzü

Diğer yüzü

Makalede birinci Osmana aidiyeti bildirilen
iki mangır
(Nümizmatik tetkikler)

(3) Numaralı mangırın bir yüzü

Orhanla büyük kardeşi Alâettine ait mangır
(Nümizmatik tetkikler)

Âli Selçuk munkariz olup Sultan Alâeddin intikalinden sonra Saltanati Rum ihtilâl bulup ve Üç Gazileri Cemiyet edüp icmaî ünmet ile Sultan Osman Hanı Gazi tahtı Saltanata cülûs edüp hutbe ve sikkeler namı Hümayunlarına Bülent oldu.)

(Cami Cem Ayın)

(699 da hutbe ve sikkeler okundu gerçi bundan akdem hutbe ve sikkeler kuvvet gelip altı yüz seksen sekizde hutbe kıraat ettirmiş idi, Lâkin kenduye tabii âlem ita eden Sultan Alâeddine müraeten vefatına değin kat etmiş idi. Alâeddin 699 da fevt olup nesli dahi munkariz olmagla hutbeye mübaşeret etti.)

(Meriyüttevarih)

Şu halde Osmanın para kesdirdiğinde şüphe ve tereddüde mahal yoktur. Ancak, kesilen bu sikkelerin şimdiye kadar niçin ele geçmediğini araştırmak icap eder.

Osmandan sonra ikinci padişah Orhan ve Birinci Muradın paralarına da nadiren tesadüf edilirken dördüncü padişah Yıldırımın ve onu takip eden salâtinin bir kısmının paralarına kesretle tesadüf olunmaktadır. Bunun sebebini şu mühim tarihi fıkra da aramak çok doğru olacaktır. (Kaçanki Rüstem ve Çenderlu Halil kim ululadılar anlar dahi bid'at ile âlemi toldurdular. Çenderlu Halil oğlu Ali Paşa vezir oldu anın zamanında Danişmentler çoğ idi. Âli Osman Bir Sulp kavmi idi anlar kim geldiler dürlü fetvalara ve hilelere başladılar ehli tekva gizlendi fetvaya başladılar eski akça ile pazar etmeğe anlar sebep oldılar yeni akça kesdiler eski akçayı yasak ettiler eski akça gayri vilâyetlere gitneye deyü).

(Tevarihi Âli Osman)

Şu halde Yıldırım Bayezit zamanında eski paralar yasak edilmiş ve yeni para kestirilmişdir. Çok otoriter bir padişahın yasağı karşısında Osman, Orhan ve Birinci Muradın kestirdikleri paraların ortadan kalktığı ve nedret ifade etmelerindeki sebebini de bu tarihi fıkranın medlûlile tebarüz ettiği anlaşılır.

Kanaatime göre, Osmanlı Devletinin birinci padişahı Osman hem müstakil beyli-

ğ devrinde ve hem de saltanatı zamanında para kestirmiştir.

Bu paralardan müstakil beylik devrine ait olan unvansız sade ve yalnız isimle bir dua kelimesini ihtiva etmekte ve saltanatı devrinde kestirdiği paralarda saltanat unvanı bulunmakla beraber isim, tarih ve mahalli darp gösterilmeyip dua kelimeleriyle bitmektedir.

Hüsusi koleksiyonumda bulunup kutur ve sikleti bakımından cıvık mankır olan bir paranın veçhinde (Bismillâh) zahrında (Osman) kelimeleri yazılıdır. Bu paranın Osmanın müstakil beyliği devrinde kesilmiş olan mangırlardan olması kuvvetle muhtemeldir.

Veçhinde:	Zahrında:
Esultan	Essultan
1	Halledellahü
Halledellahü Milkehu	

Yazılı bir mangırın da Osmanın saltanatı devrine tesadüf eden paralarından olması muhtakkak gibidir. Bu para üzerinde değerli meskûkât mütehassısımız Osman Arı Dağ'ın hususi tetkikleri gerçi kat'i olmakla beraber, bu kanaati teyit eder mahiyettedir. Bununla beraber ikinci padişah

Orhanla Orhanın büyük kardeşi Alâeddin müşterek kesmiş olduklarını gösteren bir mangır daha vardır ki, bu paranın

Veçhinde : Zahrında:

Alâeddin	Hallede
Orhan	Milkehu

kelimeleri okunmaktadır. Bu paranın Alâeddin tarafından müştereken kestirildiği ihtimalini takviye eden tarihi bir kaydı aynen ıktıbas ediyorum. (Orhan Gazi tamam memleketlere padişah olup karındaşı Ali paşayı katına okudu geldi Ali paşa Ayette ey karındaş bana memleketin gerekmez de yu beyliği terk edüp Orhan Gaziye ısmarladı kendi bir kuşeye ihtiyar etti.)

(Tevarihi Ali Osman)

Şu tarihi fıkradan da anlaşılıyor ki, Orhanın büyük kardeşi Alâeddin bir müddet için saltanatı idareye Orhanla birlikte iştirak etmiş ve bilâhare saltanattan feragat etmiştir. Yukarıda sözü geçen mangırın tahmin ettiğim gibi Alâeddinle Orhanın müşterek kestirdikleri para olduğu tahakkuk ederse çok enteresan bir tarih mevzuu ile karşılaşmış olacağız.

Celâl Özelçi

“Piri Mehmed halife,, ve “Kınalızade damadı Abdüssemi” çelebi,,

Fehmi Aksu

Sebebi tahriri kaziye oldur ki:

فخر المشايخ والعلماء وزين الاتقياء والصلحاء

Piri Halife (1) hazretleri kasabai İspartada sakin olduğu Oycük (*) nam mahalde suya muhtaç olmağn Kurt nam (Sahibülhayanır) kasabai mezbûre haricinde arzı gayri memlûke vaki olan Ahî anapınarı (*) demek-

(1) 960 Hicri yılında ölen Piri Mehmet halifenin halk hafızasında yaşıyan adı “Piri efendi,, (Piri efendi sultan) dir. Bu vesıkada mevzuu bahsolan suya da “Piri efendi suyu,, dendiği gibi yeni kabristana nakledilen mezarı, Pazar (Carniatik) mahallesinde evvelce bulunan tekke ve timarhanesi, Karaağaç mahallesindeki mektep, çeşme ve mescidi de aynı suretle yâd edildi. Halk tevatüründe; Piri Mehmet halife teferrüc için şehır haricinê çıkıyor. Yorgun ve susuzdur. Asasını saplağı yerden bu su fişkırıyor... Suyun, halen cari bulunduğu Candönü, Hamamönü ve Berber Hasan çeşmelerinden başka dördüncü bir çeşmeye daha akıtılması halinde, tamamının kesilip kuruyacağı rivayet edilir.

(1013 - 1015 H.) tarihli İsparta şer’i mahkeme sicilleri 54 numaralı defterin 88 inci sahifesindeki bir kayıttan (Piri efendi) türbesine mevzu çırağa, şartı vakıf üzere evladı zükürdan Piri efendi zade Mustafa Çelebinin tasarruf ettiğini, 1013 tarihinde ölmesi ile yetimlerine fahrülülema müfti Osman efendinin vasi olduğunu, mezkûr çırağa Piri efendinin kızının oğulları Abdüllâtif Çelebi ile Ahmet Çelebinin vaz’ı yâd ettiklerini,) öğreniyoruz.

(*) Vesıkada (Evicik = Oycük) ve “Be-

Vesika

١- يَقُولُ عُمَايْحُو بْنُ مَالِكٍ (- BİR KELİME -)
مَا يَنْفَعُ حَرَمَةَ الْفَقِيرِ عَمَّا
الدَّيْسِ بَدْرَةَ اسْبَارِطَهْ عَنِّي عَنْهَا .
٢- مَا عَرَضِي هَذَا الْكِتَابَ وَطَرْتُ مَا فِيهِ تَقَرَّرَ
عِنْدِي وَأَنَا أَفْقَرُ الْوَرِيِّ صَنَعَ اللَّهُ بِنِ الْحَاجِبِ
مُحَمَّدِ الْمَوْلَى بِقِضَاءِ اسْبَارِطَهْ عَنِّي عَنْهَا
الْحَافِي .

٣- مَا فِي مَطَاوِي هَذِهِ الْوَقْفِيَّةِ مَقْبُولٌ
عِنْدِي وَأَنَا أَخْوَجُ الْوَرِيِّ مُحَمَّدِ بْنِ جَسَنَ
الْمَوْلَى بِقِضَاءِ اسْبَارِطَهْ عَنِّي عَنْهَا
٤- هَذِهِ صُورَةٌ تَقَلَّتْ عَنِ السَّجَلِ الْحَقِيقِ
حَرَمَةَ الْفَقِيرِ حَمْرَةَ بِنِ عَلِي الْمَوْلَى بِقِضَاءِ
اسْبَارِطَهْ عَنِّي عَنْهَا الْحَافِي .

e maruf pınardan izni padişahî âlempenahile
sakin olduğu mahalleye in'am ve ihsan buyu-
rulup v andan ziyadesin mahal ve münasip
olan mevazie tevzi ve taksim edesin deyu
ferman olunmuş idi. İmtisalen liemrülâli ke-
mahüvel me'mur umdetülâyan sahibülhayrat
Hoca Kurt İzzet mezbur mahallesinin civar
neyinlerinde olan mükemmel bina eylediği
musluğa ve mahallei merkumenin tarafı ahe-

از اخی شهر از (*) Mur'ogluna götü-
rüp ve bir mikdarını eski çeşme (*) nam mes-
kaya verilüp ve bir mikdarını Mevlâna Ab-

عبدالسبع چلبی efendinin (2) mahallesine ve-
rilüp ve bir mikdar Bezirgân mahallesine (*)
verilüp ve bir mikdar dahi sahibülhayr hoca
Kurd'a verilüp zi'rolunan suyu her birlerine
kaderi kifaye altı mevzia tevzi ve taksim o-
lunduğu üzerine sahibülhayr olan hoca Kurt

zirgân,, mahalleriyle (Ahiana pınar Ahi
Şehbaz, Eski), gibi yer ve çeşme adları
tamamen unutulmuş olduklarından mey-
kilerinin tesbiti mümkün olamamıştır.
Bu adlar, bize Ahilerin İspartada kuv-
vetli teşkilâtlarını hatırlatmaktadır. (Be-
zirgân) kelimesi muhitte ekseriya (Hi-
ristiyan) lar için kullanıldığına ve Berber
Hasan çeşmesinin bulunduğu yerden itibaren
evvelce hristiyan mahallesi başladığına göre,
vesikadaki Bezirgân mahallesinin bu semte
verilmiş bir ad olması mühtemeldir. İsparta-
nın cenubu şarkisinde mevcut (Ahipınarı =
Ahapınarı) ile cenubu garbisindeki Piri efen-
di suyu ağı arasında, birinin diğerine irtı-
batı olabileceğini izaha mani 5-6 kilometrelik
arızalı bir silsile ve mesafe vardır.

(2) İspartalı âlim ve mutasavvıflardan Ab-
düssemiğ Çelebi Piri Mehmet Halifenin mu-
asırı ve onun sohbetinde bulunan önemli bir
şahsiyettir. Tahminen Hicri onuncu asır son-
larında, İspartada ölmüştür. İsmi; bazı mühim
sicil kayıtlarında (Şeyhülislâm, Şeyhülülema)
ünvanlarıyla birlikte yazılıdır. Abdüssemiğ
Çelebinin (Kadın) ismindeki zevcesi tarafın-
dan yapılan bir vakıf ve vasiyetname (1013-
1015) tarihi ve 54 numaralı şer'i sicil defteri-
nin 168 inci sahifesinde mukayyettir. Bu si-
cilde: 1013 yılında ölen bayan (Kadın) nın

talebile vaki hal bi'talep sebtî sicil olunup su-
reti ihraç olunup mahalleyi Yeniceülmezbur
halkı yadlarına verildi tabriren fi vesatı
Şabanülmuazzam sene 954.

Şuhudülhal:

Abdüssemiğ Çelebi efendi,

Abdülhalim Çelebi efendi,

Müderriş Emir Mahmut Çelebi efendi

Fethullah dede İbni Memi dede

Mehmet Dede İbni Kurt Dede.

Durmuş İbni Ramazan, Tur Ali Bin Mahmut

Muslihiddin halife bin Elhaç İbrahim.

Yakut Bin Abdullah,

ve Gayrihüm minelmüslimin (4).

hüviyeti (İspartalı kadı Emrullah efendinin
kızı, kadı Abdülvehabın karındaşı, Abdüsse-
miğ Çelebi efendinin zevcesi) olarak tayin ve
tasrih edilmiştir. Buna nazaran (Kadın) ma-
lından (evvelâ: beş bin akçe ayırıp ribhinden
ikisi kendi ruhuna, ikisi de oğlu merhum
Mehmet Çelebi ruhuna. saniyen: İki bin akçe
ayırıp yılda iki defa kızı Hayrünnisaya hatim
okunmasını (Bunu o tarihte mullimhane ho-
cası Hacı İbrahim okurdu.) Salisen: İki bin
akçe dahi diğer kızı Rabiaya yılda iki defa
hatim okunmasını. Rabian: Eski Bezzeistan
denmekle meşhur Bezzeistandaki 66 sehim-
den 22 sehim hissesinin icarı olan 22 akçe-
den 11 akçesi Hacı Abdi camiinde dörder re-
kât namaz kılup biri zevci merhum Abdüsse-
miğ Çelebi ruhuna, diğeri oğlu Abdülmu'ta
ruhuna bağışlanmak şartile sulâhadan iki kişi
ye ve hamisen: Mezkûr Bezzeistanda olan
hissesinin oğlunun oğlu Yayha Çelebiye sekiz
bin akçeye bey' olunup bnu da vakfedilerek
onu, on bir üzere murabahaya verilmesini ve
bunun mütevellisine de Kadı hamamındaki
hisesinin verilmesini) emir ve tavsiye etmiş-
tir.

İsparta şer'i sicillerine nazaran 1083 ta-
rihlerinde İspartada kadılık eden bir "Emrul-
lah efendi" daha varsa da (Kadın) in bu va-
kıf ve vasiyetinde adı geçen İspartalı Kadı

Güney Yurt Halk Şairleri Gündeşlioğlu

II

R. Yalçın
Bursa Müzesi Müdürü

Eserlerine çok az rastlanan geçen yazıda sunduğum Halk Şairi Gündeşli oğlu yazısının bu defa sonunu veriyorum. Maceralı ve büyük bir halk hikâyesinin kurulmasına sebep olan bu iskân Türkmen Halk Şairi; her halde sözlerini gayet az yaymış, yahut pek az söylemiştir.

1937 yılında Gaziantep'in Cenubunda Ağcakoyunlu İskân Türkmenleri arasında Buldum köyünde Ali Mantarlı çoban Kadirden aldığım bu Gündeşli oğlu türküsü; her halde hoşunuza gidecektir.

"Emrullah, ın; tarih ve lâkap itibarları şiirde (Miri) mahlası alan ve 967 H. tarihinde ölen kınalı zade kadı Emrullah efendiden başkası olmadığı kanaati bilhassa "Kadın" ın, kadı Abdülvehhabın karındaşı olduğu tasrih edilmesiyle kuvvet bulmaktadır. Malûm olduğu üzere İspartalı kınah zade Emrullah efendinin kadı Abdülvehhab ve ilmi telifiyle meşhur Kadıasker Ali Çelebi namlarında iki oğlu olduğu Ün mecmuasının birinci sayısında tesbit edilmiştir.

(3) İspartada Piri Mehmet Halifeye izafe edilen başka bir su olmadı ve Piri efendi suyunun membana nazaran hayli yokuş olan Yenice mahalleye, bu sudan bir miktarının ifrazına dair kayıt ve o mahallede bu namda su ve çeşme bulunmadığı için, o tarihte bu vesika suretinin mezkûr mahalle halkı yedine verilmesindeki sebep, bizce aydınlanmış değildir.

(4) İsparta mahkemesi şer'î sicilleri. Defter numara: 46 sahife 140 dan istinsah edilmiştir.

Ayağında da yemeni giymemiş çizme
Nazlım il içinde sallanıp gezme,
Al dudak üstünde altın hırızma;
Görünce eğerim yakıyo gelin,

Burada ufak bir inceleme yapalım: Halk Şairleri ekseriya parçalarında ufak tefek kaifiye ve vezin hataları yaparlar. Bu hatalara türkülerin kendilerine mahsus olan bestelesinin sebep olduğunu zanetmek işin en kolay tarafıdır. Maamafih, buna zaruret de âmil olabilir.

Şimdi türküde geçen yemeni, yani ayakkabı etnoğrafyasına temas edersek, yemeni ve çizme kelimeleri üzerinde durmak lâzımdır. Macaristanda; bilhassa Kuman Macar kadınlarının bugün bile milli elbiselerini giydiklerinde ayaklarına çizmeler geçirdiklerini görüyoruz. Bu âdet Türklerde çok eskidir. Yalnız Anadolu'da iklim bazı tadilat yapmıştır. Cenup mantakasında Türkmenler arasında bugün kadınlar Edikten maada ayrıca ayağa giyilen bir de çizme kullanmaktadırlar. Bu çizmeler erkek çizmelerinden biraz küçük ve biraz da süslü ve şatafatlıdır. Demek ki: Türk kadını ezeldenberi birinci olduğundan erkek gibi çizme giymeyi itiyat edinmiştir.

Türkünün üçüncü mısrasında belki tanımadığınız (Hırızma) yı da gözden geçirelim:

Hırızma: Türkmenlerin burunlarına taktıkları bir nevi küpenin adıdır. Yukarıda bu küpenin kırmızı dudaklara da takıldığını görüyoruz. Fakat ben yirmi senedir Türkmenler arasında dudağa takılmış bir hırızma görmedim. Cenup Türkmen köy ve aşi-

retleri arasında burunlara takılan hırızma-
lar: ortası akık, etrafı gümüş veya altınla
işlenmiş bir pul gibidir. Bu pul ekseriya sağ
burun deliğinin yan tarafına bir ben gibi bu-
run etine yapışık olarak geçirilir ve iğnesi-
nin ucu kıvrılarak temelli burunda kalır.

Başladığımız türkünün murabbaında;
Gündeşli oğlunun, ayağı çizmesiz bile olsa
il içinde sallanıp gezen bir güzele aşkını o-
kuduk; burada hırızma kelimesinin Türk-
menler arasında bir adı daha vardır ki, ona
Karanfil denir. Bu kelimeciği dahi öğren-
mek faydasız değildir. Çünkü Gündeşli oğlu
al dudağı karanfilli bir gelinin aşkıdır. De-
vam edelim:

**Ayağına giymiş de sırmalı çorap
Gören yiğitleri ediyo horap (1)
Gözüme içirmiş bir dolu şarap
Görünce gözlerim yanıyor gelin.**

Sırmalı çorap deyip geçmeyiniz, üç gün-
de kirlenecek azami bir iki ay sonra yırtılıp
yıpranacak olan bir çorabı bilhassa bir sır-
malı çorabı giyenler, öyle ufaktefek insan-
lar değildir. Fakat şunu da iyi biliniz ki: ce-
nup Türkmenlerinin Bay ve yoksul bütün
gelinleri mutlaka böyle sırmalı çorap giyer-
ler. Çorabını bile süsleyip giyen bedü bir
ruha malik milliyetler ruhi temayüllerinde
sakladıkları büyük milli cevheri işaret eder-
ler. Bu da o milletin güzel san'atlara karşı
ebedî bağlılıklarını gösterir. Binaenaleyh
dünyaya her türlü medeniyeti yayan Türk-
lerin bu yaygılarını yine süsliyen kendileri-
dir. Yani medeniyete: güzellik mefhumunu
da veren Türktür. Zaten aynı parçada el ile
tutulacak kadar açık olan (Gözüme içirmiş
bir dolu şarap) mısraındaki edebî güzellik
bu davamızın bir burhanıdır.

**Gözlerim göğsünün ağına baktı,
Eridi yüreğim yağları aktı;
Irızvan Beyleri seyrime çıktı;
Güneşten bacını alıyon gelin.**

İsterseniz bu parçayı da gözden geçire-
lim: Gelinin göğsüne dikkat eden şair vu-
zuhla duyduğu sızıyı yüreğinin yağlarının

erimesiyle tercüme ederken, birdenbire ir-
kiliyor. Çünkü ırızvan aşireti Beyleri bu aş-
kın aşk macerasını uzaktan seyrediyorlardı.
Aşık aşkına uzaktan bile olsa müdahale e-
dilmesine katlanamıyor. Nihayet sözü değiş-
tirerek (Güneşten bacını alıyon gelin) mıs-
ra ile sükût ediyor. Bu mısrada adı geçen
Baç, vergi mânasındadır. Demek ki, gelin gü-
neşten haraç ve vergi alacak kadar güzeldir.

**Sahardan sahara bocalar okurı
Veren bahçelerde bülbüller şakır
İbrişim eğirmiş habılar dokur
Gördükçe ciğerim yakıyon gelin**

Bilmem bu parçayı izah etmeye lüzum
var mıdır? Bence bunu okuyan incelesin.
Ben şimdi içimden duyduğumu biraz oyala-
mak ve için için tahliller yapmak istiyorum.

**Öger Gündeşli de öğdügün öger
Altın küpeler ciğini döger,
Ay ile bahsetmiş gün ile doğar
Cennette Huriye benziyon gelin.**

Bu parçayı da sükûtle izah ederken, yal-
nız çingi kelimesinin çene olduğunu söyle-
mek kâfidir.

Gündeşli oğlunun elimdeki son parça-
sını sunarken gelecek yazında şimdiye ka-
dar neşredilmemiş Dadal oğluna ait türkü-
leri vereceğimi bildirmek, vâdetmek gibi bir
şeydir.

Aşağıda göreceğimiz türkü bize Gün-
deşli oğlunun büyük bir sukutu hayal ese-
ridir. Anlaşılan âşık, sevgisi ile bozmuş-
tur. Bakınız:

**Gök yüzünde turna olsan
Yer yüzünde hurma olasan
Kara-kaşa sürme olasan
Çekmen seni şimden geri**

Bu parça ne kadar büyük bir ültima-
tomdur. Deminki Türküsünde bir esir gibi
boynu bükük şair; şimdi şahlanmış atın üs-
tünde kalkanlı ve mızraklı, âdeta maşuku-
nun kan dökücüsüdür. Bu kadar çabuk bir
değişiklik ruhi irsiyyetin kuvvetli ve rasın
bir hasleti değildir de nedir? Türk sevmesi-

(1) Horap = Belki Haraptır.

ni ve sevilmemesini bildiği gibi; sevmiyenin hasmı olmasını da pekâlâ bilmeyen değildir.

Bir ufacak pınar olsun
Akıp ayağıma gelsen
Susazam baygının olsam
İçmem bir tas senden kelli

Burada KELLİ kelimesi; gayri ve artık yerindedir. Birinci parçadaki yeri aynen alınmıştır. Şairin bu büyük hücumu bulunacak ifadelerden değildir.

Yar gündese âşık olsun
Bir gümüştan beşik olsun
Dağ yüzünde ışık olsun
Yanmaz kalbim şimden kelli

Son sunduğum bu türküyü yukarıda ismini verdiğim Buldum köyündeki çoban Kadirden aldım. Elimizde bulunan türküler bundan ibarettir. Artık şairin hassasiyeti ile umumî karakterini siz düşündüğünüz ve bildiğimiz gibi tahlil edebilirsiniz. Ben sadece bir folklorcu ve etnografyacı olduğumdan burada sözüme son veriyorum.

(1) Bak: "Marş Parçaları,, Mersin İçel Mecmuası sayı: 28 yıl, 1940.

Birinci yazıyla fotoğrafı basılan gelinin ayağında çizme vardır. R. Y.

"Ün,,e karşı gösterdiği alâkadan dolayı Rıza Yalgına teşekkür ederiz. Gündeşlioğlu hakkındaki yazıları kıymetlidir. Bu vesile ile bu halk şairinin elimizde bulunan iki güzel koşmasını da neşretmeyi faydalı bulduk.

H. T. DAĞLIOĞLU

Koşma

Sürü sürü sürülerim var idi
Sürünün vardı çaylar kurudu
Katar da mayaların yürürdü
Şimdi baş külüğüm (1) eşek oluktur.

Sürü sürü sürülere katardım

(1) Külük = hayvan.

Top top eder yüzlerimi satardım
Otuz altı direk çadır tutardım
Şimdi gölgeliğim kaşak (2) oluktur.

İbrişim halıya yaslanmaz iken
Kuş tüyü döşeğe döşenmez iken
Trablusları kuşanmaz iken
Kıl ip bellerime kuşak oluktur.

Tepe tepe harmanlarım savrulur
Namlı namlı buğdaylarım devrilir
Adım Gündeşlioğlu deye çağılır.
Şimdi toplamışım başak oluktur.

Bu koşmanın başka bir şekli:

Nere gidem gidi yokluk elinden
Dolanıb belime kuşak oluktur (3)
Nettin ise ahır ucun bulmadın
Geçub ayağıma tutsak oluktur.

Oğlum, kızım vardı yoksullu baylı
Kısraklarım yayılırdı kolonlu (4), taylı
Kırk çiftim dönerdi ortaktan gayri
Şimdi baş biderim (5) başak (6) oluktur.

Yaz gelince üveçlerim (7) satardım
Fazlasını sürülere katardım
Otuz altı direkli çadır tutardım
Şimdi gölgeliğim Kaşak oluktur

Getir karı şu yayılan eşeği,
Yükletelim devşirdiğin başağı
Beğenmezdim kutnu yüzlü döşeği
Şimdi çelt (8) otları döşek oluktur.

Bir zaman mağazalarda gezerdim.
Nice mihmanlara somat (9) düzerdim
Büyük mencilislerde (10) sohbet bozardım
Şimdi Gündeşoğlu uşak oluktur.

(Bu koşma Halk bilgisi haberleri mec-

(2) Kaşak. Göçebelerin çadırları etrafına korunmak ve gölgelenmek için kamıştan yaptıkları örmeler.

(3) Oluktur — Olmuştur.

(4) Kolon — İki yaşını bitirmiş tay.

(5) Bider — Tohum.

(6) Başak — Yerden toplanan buğday.

(7) Üveç — Bir yaşını bitirmiş erkek

keçi.

muasının sayı 39, 15 ağustos 1934 sayılı nüshasında çıkmıştır.)

Başka bir kışması:

İki bülbül geldi yeşilden.
Kepezini (1) alamadım başından
Yayılrken ayrı düşmüş eşinden
Ötsem garib garib varsam tutulmaz.

Kimi yeri elâ kim yeri sarı
Gün gibi yanıyor görünmez moru.

(8) Çelt — Pirinç sapı.

(9) Somat — Elbiselik takım.

(10) Menclis — Meclis.

(1) Kepez' — Kuşların başındaki yumu-
şak tüyler.

Kepezi başında döğüyor yeri
Ötsem garib garib varsam tutulmaz

Huri mi, melek mi bunun atası
Hasbahçede gonca güller deresi
Cenneti âlâdan çıkmış seması
Bunun soyu, bu kuşlara benzemez.

Günderlioğlu yaylara çıkarsın
Deste deste mor sümbüller biçersin
Mevlâm kanad verebilse uçarsın
Bir küş için diyar diyar uçulmaz.

(Bu koşmalar arkadaşım İstanbul Em-
niyet müdürü Muzaffer Akalın'ın Adana
ve havalisinde derlediği Halk şairlerine ait
kıymetli defterinden alınmıştır.)

H a s t a g ö n ü l

Ferhadım, dağları deldim de geldim.

Aşk ilinde esen sehhar bir yeldim;

Kalblerde hıçkıran öksüz emeldim

Neyliyem gönlüme hazan dolunca...

Gül diktimse açtı zehirli zakkum,

İnci çıkardımsa oldu hepsi kum,

Neş'e diye zehir içtim her yudum;

Neyliyem gönlüme hazan dolunca...

Sel gibi âvare çöşar çağlarım,

Derdimle baş başa yanar ağlarım;

Kanayan yâremi kendim bağlarım

Neyliyem gönlüme hazan dolunca...

Mahmud Kırııcı

İsparta meşahiri

İsparta vilâyeti (Hamidîli) Osmanlılara intikal ettikten sonra bilhassa ilim ve siyaset sahalarında kıymetli şahsiyetler yetiştirmek hususunda büyük bir hususiyete mazhar olmuştur. Abdülkadir efendi, Kınalızade Ali efendi, Kınalı damadı Abdüsemîğ Çelebi gibi kazaskerler Şeyhülislâmlar, Kemankuş Ali paşa, Halil Hamid paşa, Seydi Ali paşa, Hüseyin Avni paşa gibi zadrâzamlar ve kumandanlar yetiştiren bu vilâyet birçok değerli âlim ve şairler de yetiştirmiştir. Bundan sonra Ümümcümesinin her nüshasında rastgele İsparta vilâyetine mensup beş on şahsiyetin tercümesi halini yazacağız.

Maksadımız büyüklerimizi unutulmaktan ve hakikî ölümden kurtarmaktır.

— 1 —

KABİLİ MEHMED EFENDİ

Yavruzade denmekle meşhur olup İspartalıdır. Babası Abdülgani efendidir. Şeyhülislâm Sun'ullah efendiye mü'lâzemet etmiştir. 1025-1616 Rebiülevvelinde teskireci Abdüllârif efendi yerine Cına'dıye medresesi müderrisi oldu. Bursada Muradiye medresesinde ve en nihayet Süleymaniye medresesi müderrisi olarak ilim mertebesinin en yükseğine çıktı ve 1628-1038 tarihinde Galata Kadısı oldu. 1632-1042 de Nazilli kazaasına kendisine arpalık olarak verildi. Sonra Selânik Monlası oldu 1634-1044 senesi şevvalinde İstanbul'da vefat etti (1)

Kabilî Efendi ilim ve fazılla meşhur, hakkâk ekser fununda mahir ve şair ve bir divan dolduracak kadar şiirler yazmış bir zattır. Şu şiirler kendisindedir.

(1) *Vekayiülfuzalâ Cilt 1 varak 183*

Nuri Osmaniye kütüphanesi No. 3453.

Bu eser Şeyhî zeyli diye meşhurdur. Mehmed bin şeyh Feyzimin eseridir.

Bu eserden bir nüsha Veliyeddin efendi kütüphanesinde 2361 2362 numarada kayıtlıdır.

*Girüb o yâr keştiye seyr ede d'da
Kenardan baka lâyük mi âşkı şeyda*

*Egerçi zerrakı mey battı şimdi kabili amma
Çıkarır yine bir dolabla çarhu felek ay
Oğlu müderrislerden Yavruzade Esat efendi
ölüp 1661-1072 de vefat etmiştir. (2)*

— 2 —

KATİP KARA İBRAHİM EFENDİ

İspartalı olup Yeniçeri zümresinden Şaban oğlu Mehmet isminde bir adamın oğludur. Gençliğinde İstanbul'a gelmiş asrın âlimlerinden tahsilde bulunmuş ve meşhur coğrafyacı Şamlı Behram Efendiden coğrafya ve ilim öğrenmiştir. 1694-1106 tarihinde Edirnekapisında Mehmet paşa medresesine müderris olmuştur.

1702-1114 senesi Ramazanının 10 uncu günü vefat etmiştir. Nice zaman mahkemelerde kâtiplik etmiş ve Kaca Kâtip unvanile meşhur olmuştur. Ömrünün sonlarına doğru cünüün marazına mübtelâ oldu ve bu hal ile vefat etti. (3)

— 3 —

MAHMUD EFENDİ

İspartalı olup 1622-1032 tarihinde vefat eden Helvacıade Mehmet efendinin damadıdır. Kara Çelebi zade Mehmet efendiden okumuştur. Bir zaman Bursada yıldırım medresesine müderris oldu. Sonra Kütahyaya kadı tayin edildi. 1633-1042 tarihinde Bursada öldü.

Emir Buhari merkadı yanında medfundur. Hoş sohbet, kerim ve cömert bir zattı. (4)

(2) *Sicilli Osmanî cilt 4. S. 45.*

(3) *Vekayiülfuzalâ cilt 2 ve varak 115.*

(4) *Vekayiülfuzalâ cilt. 1 Varak. 8, 24.*

DERVİŞ EFENDİ

İspartalı olup Mektupcu Derviş efendi demekle meşhurdur Taşköprülüzade Kemal efendiden tahsilde bulundu 1623-1033 tarihinde Bursada Hüdayendigâr medresesine tayin edildi. Sonra 1625-1035 tarihinde Kutahyaya kadı tayin edildi. Sonra Diyarıbekir kadısı oldu. Kemal efendi merhumna (Kazasker Kemal efendi) mektupçuluk etmiştir. (5)

TULUMCU HASAN EFENDİ

Uluborluludur. Çocukluğunda İstanbula gelerek tahsilde bulunmuştur.

1582-990 tarihinde 40 akçe ile, molla Gürani medresesine müderris olmuştur. Sonra Kılıç Ali paşa ve Ayasofya müderrisliklerinde ve İstanbul, Kudus, Bursa, Eyub, Halep kadılıklarında bulundu. Sonra tekaüd olarak yirmi sene kendi kendine inzivada yaşadı 1645-1055 tarihinde öldüğü zaman 90 yaşında bulunuyordu. Mevlevihane Yenikapısı dâhilinde Yaylak denilen yerde yaptırdığı caminin hâlisunda medfundur. Tulumcu lâkabı ile meşhur olmasının sebebi Murad III Atneydanına nazır İbrahim paşa sarayında şehzade Mehmed III le etrafı seyrederken huzurlarına bir katranlı tulumla girerek orada halkı güldürmüş olmasından ileri gelmiştir (6).

UZUN ABDULLAH EFENDİ

Ağraslı Avarezade damadı diye şöhret bulunmuştur. Çünkü Avarezade Mustafa efendiye damad olmuştu.

Tophanede Kılıç Ali paşa imamı Mehmed Efendinin oğludur. Şeyhülislâm Ahizade Hüseyin efendiye intisap ve ondan okumuştur. Bir çok müderrisliklerde bulunduktan sonra Süleymaniye medresesi müderrisliğile tazim olundu. 1660-1071

tarihinde Halep kadısı biraz sonra Şam kadısı oldu. 1667-1078 tarihinde vefat etti. Edirnekapısı haricinde Emir Buhari zaviyesi civarında defn edildi. Âlim ve fadil bir zattı. (7)

Abdi, Mahlaslı divanı vardır. Şu beyitler kendisindedir.

*Bir meclisin ki sağı cem yadigârı yok
Ol asiyaba benzer anın cuybarı yok
Durmaz ruhun gehi güle geh maha benzer
Hiç yerde gökte Abdü zârın kararı yok.*

GAZEL

*Derunun âyine veş sâf eyle pür nur ol
Lâkin açılma dilâ ka'be gibi mestur ol
Murur-ı dehr ile virane olursun en hâtr
Kerekse mescidi Aksa ya beytî ma'mur ol
Zamane kasei ömrün şkest eder bir gün
Dilâ cihanda gerek can gerekse kâseî fagfur ol
Koma gönlünde sakın nakşî masivâ Abdî
Derunun ayine veş sâf eyle pür nur ol*

Başka Bir Beyti

*El vermez damenine gûş tutmaz nâle vü zâre
Heman ol ser azade Havadar olduğum kaldı.*

KAMIRAN ZADE ALİ EFENDİ

Hamitlidir. İstanbula gelmiş Şeyhülislâm Esat Efendiye intisap etmiştir. Silivri kasabasında Piri paşa medresesine sonra Bursada Hüdayendigâr medresesine müderris oldu. 1663-1074 senesi muharremünde 76 yaşında vefat etti. Bursada Pınar başı kabristanında Haydarhane kapısı yanında medfundur. Salih ve iyi kalpli bir adamdı. (8)

ABDÜRRAHİM EFENDİ

Barlelidir. Birçok müderrisliklerde bulunduktan sonra İzmir kadısı oldu. 1664-1075 senesinde vefat etti. Mezarı Edirnekapısı dışında Emir Buhari civarındadır. (9)

(5) *Nekâyülfuzalâ cilt. 1 Varak. 8, 24*

(6) *Vekâyülfuzalâ cilt 1. Varak. 74.*

(7) *Vekâyülfuzalâ cilt. 1 Varak 217*

KOCA MAHMUD EFENDİ

Hamidlidir. Tahsil maksadile İstanbula geldi. İlim tahsil ederek 1641-1051 tarihinde Müyesser zade Mehmed efendi yerine Tevkiî Cafer Çelebi medresesine müderris tayin edildi ve mezkûr sene orada vefat etti. Alim bir zatı. (10)

— 10 —

ABDURRAHMAN EFENDİ

Yalvaçlıdır. Şeyh Alimin oğludur. İstanbulda gelmiş, tahsil etmiş ve Kara Çelebi Mehmed Efendinin hizmetine girmiştir. Birçok müderrisliklerde bulundu. 1624-1034 tarihinde Baldırzade Mehmed efendi yerine Davut paşa medresesine tayin edildi.

8 - 9 : 10 *Vekayiülfuzalâ Cilt 1. Varak 191, 197, 259.*

1630-1040 da Esad efendi yerine Sahnı medaristen birile tekrim edildi. 1640-1050 de Mekke kadısı oldu. 1645-1055 de Edirne kapısı haricinde Haret tekkesi mezarlığına gömüldü. Fikh ile işğali fazla idi. (11)

— 11 —

UZUN İSA EFENDİ

İspartalıdır. Ahmet efendinin oğludur. Gençliğinde İstanbula gelmiş Kilisli Musataf efendiden okumuştur. 1674-1085 senesi Ramazanında Kuyuncuzade Mehmed efendi yerine Anbar Gazi Medresesi müderrisliğine tayin edildi. 1704-1116 tarihinde öldü. Boyu pek uzun idi. Alim ve zamanında büyükler arasında mevkii fazla idi (12).

11, 12 *Vekayiülfuzalâ cilt. 1 Varak 8, 81.*

Hikmet Turhan Dağlıoğlu

İsparta ilinde konuşulan :

Atalar sözü

Toplayan : Nuri Katircioğlu

O

Od düştüğü yeri yakar.
Od içinden tutuşur.
Odlu pembenin oyunu olmaz.
Oturduğu ev babasından kalan toy çocuk
evin direklerini yerden çıkma sanırmış.
Oturduğu ahır eskisi, çağırıldığı İstanbul tür-
küüsü.
Otur kara kız otur: Bahtın açılınsın.
Oynamasım bilmiyen gelin: (Yerim dar) de-
miş. Yerini genişletmişler (Yenim dar)
dermiş.
Oyun bilmiyen gelin yenim dar eteğim kısa
dermiş. (Bavlu).

Ö

Ödünc köle göle gider, ağlaya ağlaya gelir.
Ödünc yiyen kesesinden yer.
Öfke baldan tatlıdır.
Öfke gelince akıl gider.
Öfke ile kalkan ziyanla oturur.

Öğ küçüğünü al bugünü (yani:) Küçüğünü
medhet büyüğünü al.
Öge öge öküz ettiler, boynuzunu dokuz et-
tiler.
Öğdüğüm oğlan önüme yaptı. (Afşar).
Öğüt veren oluru ekmeç veren olmaz.
Öveği öz olmaz, kemha bez olmaz.
Öveğiye etme, özünde bulursun gelinine et-
me, kazında bulursun.
Öğleye kadar dikeyi akşama kadar söker.
Önüme bakma, sonuna bak. (Ön gürlüğü ge-
lir geçer: Son gürlüğü alır göçer).
Öküzden kalanı eşeğe verirler.
Öküzün artanını eşek yer.
Öküz öldü ortaklık ayrıldı.
Öküz yemini yeyince çifte gideceğini bilir.
Öküz: Tekini bulmayınca çifte yürümez.
Öküze boynuzu yük değil.
Öküz dağda ölür ziyarı eve gelir
Öküz öldü kanı sındı.
Öküz öldü kangı kırıldı.

NASREDDİN HOCAYA AİT NOTLAR

1898 tarihinde Newyorktan İstanbul'a gelen seyyah kafilesi arasında Afrikada şark eserleri tetkiki ile meşgul olan Conson ailesinden "Jak Conson,, da bulunuyordu.

Jak Conson, Amerikada birçok müellif. ler tarafından neşredilmiş olan (Nasrettin Hoca fıkraları) nın Amerikada sekiz yüze bağlı olduğunu ve halbuki, Akşehir civarında bizzat yaptığı tetkikatta bu fıkraların üç yüzü bile bulmadığını söylüyor.

Amerikalı seyyah, Akşehirde yaptığı araştırmalardan bahsederek, Newyorka döndüğü zaman verdiği bir konferansta şu malûmatı veriyor:

"Nasrettin Hocanın (Hacı Bektaşî Veli) ile muasır olmadığı elde mevcut eserlerden anlaşılıyor. Zira, Nesrettin Hoca ilk önce Akşehirde (Âşır fendi) isminde bir hocadan ders almıştır. Âşır Efendi hakkında Konya kütüphanesinde şöyle bir kayde rastladım. Hafız kütüp, yanımdaki tercümana bu kayitleri ayınen verdi: (Âşır Hoca, Sultan Yıldırım Beyazıt devrinden önce müderris idi. Nasrettin Hocaya ders verdiğini, Âşır Hocanın, talebelerini sayarken: Nasrettini artık kaybettim. Bugün derste bir talebem eksiktir. Demesinden anuyoruz.) Halk ağzında dolaşan birçok fıkralar arasında Nasrettin Hocanın, Anadolu'yu istilâya gelen Timurlenk'le görüşüğünü kat' delillerle ifade eden birçok fıkralar vardır. Yine aynı kütüphanede mevcut "Şeyh Rüknettin,, in el yazma eserinde şu satırları gördüm:

"Nasrettin Hoca, Yıldırım Beyazıt'ın Timurlenge esir düştüğünü duyunca papuçlarını eline alarak, evinin kapısının üstüne (Hüvelbaki) diye yazmış ve kasabadan çekilmiştir. Timurlenge bu hâdiseyi haber vermişler, Timurlengin adamları Hocayı yakalayıp Ankaraya götürdüklerinde, Nasrettin: Beni nereye götürüyorsunuz? Diye sormuş: Biraz sonra karşısında Timurlengi görmüş selâm

vermiş. Timurlenk, evinin kapısına niçin bunu yazdığını sorunca, Hoca Nasrettin şu cevabı vermiş: — Yıldırım Beyazıt gibi bir hükümdara talih bu silleyi vurursa, bizim gibi fukaraya neler yapmaz. Evime geldiği zaman bu levhayı görüp beni öldü sansın diye yazdım ve kasabadan, talihimden korkup kaçtım!,,

Bu vesika da gösteriyor ki, Türklerin bu zarif ve nüktedan adamı Yıldırım - Timurlenk devrinde yaşamıştır.,,

Mister Conson seyahat hatıralarından bahsederken, Akşehir havalisinde, halkın ağzından (Yıldırım - Timurlenk) devrinin karakteristik nüktelerini ihtiva eden yirmiden fazla fıkrâ topladığını ve bu fıkraların tarihî vakıalara tamamen uygun olduğunu iddia ettikten sonra, Nasrettin Hocanın bazı hususiyetlerine de temas ediyor:

1 — Nasrettin Hoca on bir yaşından sonra okumağa başlamıştır.

2 — Nasrettin Hoca fakir bir aile çocuğu idi. Hiçbir zaman kâşanelerde yaşamamış, başına ipekli mendil, ipekli sarık armamıştır. (Zira, mevcut malûmata göre Hoca ipekli kumaş giymekten hoşlanmaz ve daima yünlü, pamuklu elbiseleri tercih ederdi.)

Halbuki kendisi muhteşem konaklarda, zaman zaman debdebe ve saltanat içinde, ipekli ve samur elbiseler giyerek yaşamış gibi gösterenler de vardır. Bu bir hatadır, yahut kasden böyle gösterilmiştir.

3 — Hocanın kendisine izafetle söylenen fıkraları kendi memleketinde 295 i geçmez. Hattâ hayatında iken bile bu rakkama yakın bir yekûn tesbit edilmiştir.

Şeyh Rüknettin bir gün Hocayı gördüğü zaman:

" — Nüktelerini üç yüze iblâğ ettiğin gün nüktedanlık tacını giyeceksin!,,

Diye kendisine takılmış ve Hoca, Şeyh

Nasreddin hoca hakkında

Cavit Aker

(Yeni Adam) Dergisinde Hüsamettin Bozok, Nasreddin Hoca hakkında bir tahlil, Danışmend'in bir tetkiki çıktı. Her iki yazı dikkatle okunmağa değer. Hüsamettin Bozok'un yazısı sırf tahlili bir mahiyette olduğu için itiraz edilecek noktaları yoktur. İsmail Hami Danışmend'in yazısında itiraza değer birçok noktalar vardır.

Nasreddin Hoca hakkında vaktiyle ben de ufak bir yazı neşrettim. Akşehirde bulunduğum vakit, yaptığım bir tetkikin mahsulü olan bir yazı İzmirde çıkan (Gençler) mecmuasında basıldı ve dikkati çekti. Maaşmâfih bu yazıyı yazmaklığım bana bir salâhiyet vermemekle beraber, tarihi bir hakikati ifade edebilmek maksadıyla birkaç söz söylemek isterim.

İsmail Hami Danışmend elindeki kuv-cümhuriyet gazetesinde de İsmail Hâm vetli vesâike istinaden Nasreddin Hocanın Kastamonili ve Çoban oğulları âilesine mensup olduğunu söylüyor. Sonra Nasreddin Hoca hakkında uzun tefsîlât vererek, vezirlik ettiğini, babasının ölümünden sonra Emîrlik mevkiine çıktığını, çok zarif, duren-

Rûknettine şu cevabı vermiştir:

“ — Ben, iki yüzü bile idare edemiyorum. Üç yüzlü olursam, beni kimse tanımaz!..”

★

Nasrettin Hocanın fıkralarından Konya kütüphanesinde, (Nesimî) ye ait arapça bir kitabın sol kapağında şöyle bir kayıt vardır:

“Karamanın koyunu, sonra çikar oyunu..”

Yıldırım Beyazıt, Karaman Beyleriyle çarpışırken, daha Timurlenk Anadoluya mestevli olmadan, Nasrettin Hoca bu nüktelerini padişahın kulağına erdirmek istemiştir.

★

diş, velhasıl: İtarn bir idare adamına lâyük evsafı haiz bulunduğunu yazıyor.

Elimde Akşehirde müdevven an'anevi malûmattan başka bir vesika olmamakla beraber, Hoca Nasreddinin hikâyeleri tahlil edilirse, bir dereceye kadar hakikate yaklaşmış olacağız. Vâkıa Nasreddinin hikâyelerinin birçoğu kendisine isnat edilmekte ve bilhassa Timurlenk ile olan hikâyeleri tamamiyle uydurmadır. Ancak bunların arasından onun zarafet ve hakperestliğine yakışır hikâyelerini, fıkralarını mevzu bahsedersek maksada vâsil olmak mümkün olacaktır:

Hoca Nasreddinin hikâyelerinde emîrlik, vezirlik ettiğine dair hiçbir fıkra yoktur. Yalnız kadılık ettiğine dair bazı hikâyeleri mevcuttur.

Hocanın Konyada okuduğu muhakkak gibidir. Hattâ buna dair bir de hikâye vardır ki, Hocanın Kastamoni ile bir alâkası olmadığını dair bir vesika da teşkil edebilir, hikâye şudur:

Hoca Konyada iki arkadaşıyla birlikte bir medresede okurmuş. Hocalarının bir kuzusu varmış. Bir gün üç kişi bir kuzuyu kes-

(John Buchan) adlı bir İngiliz müellifi de, Nasrettin Hocanın hususiyetlerinden bahsederken şu malûmatı veriyor:

“Türklerin Nasrettin Hocası, kara sinekten çok korkarmış.. Açıkta dururken yüzünü mendil ile örtermiş. Hocanın en çok sevdiği tatlı, baklava ve şekerli hamur işleri; hiç sevmediği yemek de lâhana imiş. Bir gün Akşehir kadısı kendisini yemeğe davet etmiş. Sofrada bütün yemekler lâhana imiş. Hoca, kadının uşağına dönmüş: — Oğul, bana bir su ver anma, lâhnasız olsun. Zira karnım yelden çathyacak! Demiş..”

İskender Fahrettin Sertelli

meğe karar vererek dediklerini yapmışlar. Fakat Hoca da gelip çatmış. Kuzuyu kimin kestiğini sormuş. İçlerinden birisi kendisinin kestiğini söylemiş. Hoca:

— Seni de böyle kessinler! demiş.

Diğerine sormuş. O da astığını söylemiş. Hocaları:

— Seni de assınlar, demiş. Hoca Nasreddine dönerek, ne yaptığını sormuş. O da:

— Güldüm, demiş. Hocaları:

— Sana da kıyamete kadar gülsünler! demiş. İşte Hocaya bunun için gülünüyor-muş.

Şüphesiz bu, bir hikâyedir. Bir vesika yerine geçemez. Ancak Hocanın karakterini göstermek itibarıyla dikkate şayandır.

Hocanın Akşehir tarafından olduğuna dair de Akşehirde an'anevi bir rivayet vardır. Bu rivayete göre Hoca Sivrihisarın (Sorto) köyündendir. Yalnız karısının Akşehirli olduğu yine bu rivayet cümlesindedir. Bu rivayetler hiç şüphesiz babadan evlâda intikal ettiği için, fazla bir kıymet verilmese bile dikkate alınmağa değer.

Hoca hakkında Selçukîlerin son devirlerinden kalma elimizde bir vesika da vardır. Hocanın mezarında bulunan sütunlardaki yazıları tetkik ederken Yıldırım Bayezid sipahilerinden (Mehmet) namında birisi Nasreddin Hocanın türbesini ziyaret ediyor ve oraya şu yazıları yazıyor:

“Bugün kudret var iken eyle ihsan

“İhsan eylesen olmazsın peşiman

“Elhat bâkı vel ömr fânî

“Vel abd âsî vel Rab Afî

“Mehmet an cemaat.

“Sipahî hazreti Yıldırım Han tarih vâkı
sene 796

Bu yazı mermer direğin bir yerine yazılmış. Yazı çok güzel ve sülüstür. Yazı Ankara muharebesinden sekiz sene evvel yazılmıştır, ki sipahî Mehmedin Akşehirde bulunan sipahilerden olması gerektir.

Bu kuvvetli vesika Hocanın Timurlenk-

ten çok evvel öldüğüne kuvvetli bir delildir.

Hocanın ölümü tarihi koca kavuklu mezar taşında yazılıdır ki, 682 olarak görü-lür. Hocanın mezar taşında şöyle bir kitabe vardır. Kitabe cesim kavuğun gölgesine ilti-ca etmiştir:

هذه التربة المرحوم المغفور

الى عبده المغفور

نصر الدين افندي روحه فاتحه

سنه ٦٨٢

Rakamlar tuhaflik olsun diye sağdan sola yazılmıştır. O suretle okunacaktır. Bundan yirmi küsur sene evvel gördüğüm hocanın türbesinde bulunan bir bayrak sığığının a-leminde de bu tarih aynı şekilde yazılıdır.

Benim Akşehirde yaptığım tahkikat ve Akşehirîlilerin bana verdiği malûmat, Hocanın Kastamonili olmadığı mahiyetindedir. Şu halde sayın İsmail Hamî Danişmend'in Kayserî emiri olarak gösterdiği zat, Nasreddin kimdir? Bu zatın makalesinde Nasreddin, yeni Mogol tahtına geçen Geneatu siyasetini beğenmediği ve aralarında ihtilâm çıktığından, Kastamonu emiri Nasreddini azlediyor, fakat Nasreddin dinle-miyor ve nihayet Kastamoni eyaletinin, Geneatu tarafından tayin edilen yeni Beği Şücaeddin Süleyman Kastamoniyi Nasred-dinin elinden alıyor; yazıcı zade Ali efendi Selçuknamesinde Nasreddinin bir vakada öldüğünü yazıyor. Şu halde Hocanın türbesi Akşehirde değil, Kastamonide olması lâzım geliyor. Doğrusu budur:

— Şu halde Akşehirdeki Nasreddin kimdir?

— Fikrimizce Akşehirdeki Nasreddin asıl Nasreddin Hoca, Kastamoni emiri olan Nasreddinden başka bir Nasreddindir. Kastamonudaki Nasreddin de zarif, nüktedan, hazır cevap ve halkçı olabilir. Fakat, fikrimizce asıl Nasreddin Hoca değildir.

Isparta meyveli ağaçlar Fidanlığı

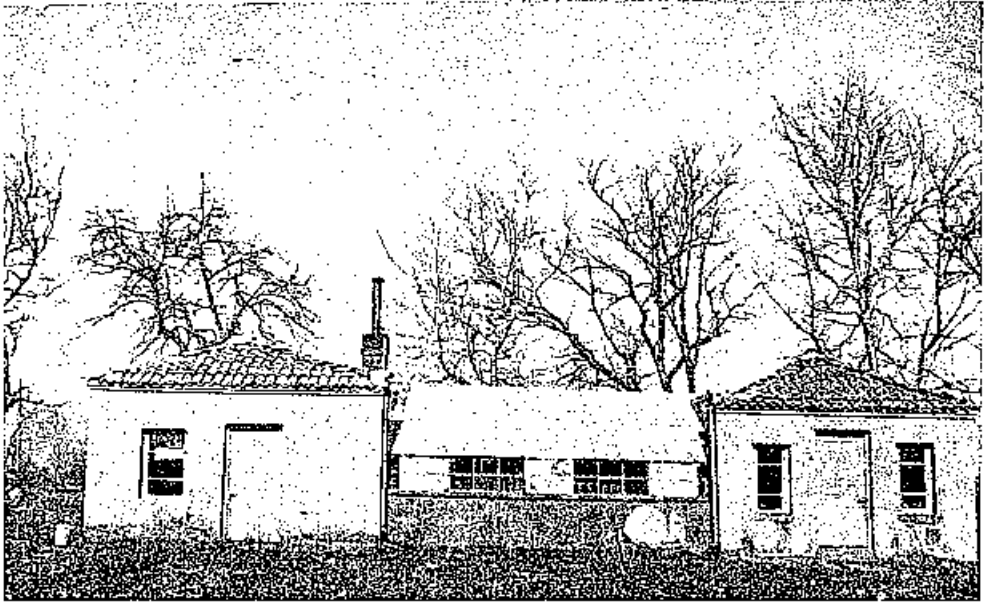
Vilâyet topraklarının her nevi meyve yetiştirmeye pek müsait bulunması bilhassa mıntakanın iklim bakımından arzettiği hususiyetler ziraatın bu şubesinde çeşitli ve geniş miqyasta çalışma imkânlarını kazandırmaktadır. Bu yönde sarfedilecek emekten memleket için büyük ümitler bekliyoruz. Bu ihtiya ı pek yerinde olarak duyan b y klerimizimizin yardımıle 938 yılı sonunda tesis edilmesi kararlaştırılan fidanlığa hususi idare bütçesine konulan yardımla başlanılmış ve yeniden istimal  uretiyle temin olunan 8 dekar arazi üzerinde faaliyete geçilerek 939 da 15 dekara genişletilen fidanlık artık müstakbel Isparta fidanlığının nüvesini teşkil ediyordu. Bu senelerde memleketimize gelen Ziraat Vekâleti m tehasıslarının bu teşebbüsü pek yerinde görmeleri suretiyle temin edilen yardım bize daha çok ve gayeye göre genişleme imkânlarını ka-

zandırmıştır. 940 yılında eski ve metr k fidanlık arazisinin de maksada göre verimli hale konulması ile 55 dekar olan fidanlığımız memleket ihtiya ını karşılayabilecek ve bu sahadaki boşluğu doldurmuş bulunmaktadırdır.

939 — 940 yılında tohumdan yetiştirilen muhtelif anaçlardan 10000 fidan  zerine Niğe, Kastamonu, Amasya, Malatya'dan getirilen iyi vasıflı meyve kalemelerinden aşı tatbik edilmiştir. (1) Numaralı resimde fidanlığın bir kısmı ile aşı ve terbiye makta-larını görüyoruz. 941 yılı sonunda istihsal yılına girecek fidanlığımız her yıl memleket meyveciliğine 20000 aşlı fidan vermek suretiyle yardım edecektir. Fidanlık meyvecilikle birlikte bağcılığımızın inkişafına da çalışmaktadır. Çok eski yıllardanberi yer yer Flokseranın yaptığı tahribat Ziraat Vekâletinden gönderilen m tehasısların tetkikleri-

Isparta : Meyve ağaçları

Isparta : Fidanlığı H. ki Camekân ve odaları

le tesbit edilmiş bu mntaka bağlarının top-
rakları tahlil ettirilerek buna göre tesbit o-
lunan çeşitlerden senede 20000 köklü Ame-
rika asması yetiştirilmesi temin edilmiştir.

Bu yıl hem bağcılarımızın Amerika as-
malarıyla bağ tesisi işlerini kolaylaştırmak
ve hem de üzüm çeşitlerimizin kıymetlerini
arttırmak için aşılı köklü çubuk yetiştirme-
ye başlanacaktır.

Belediyeden yapılan yardımla şehir
parklarının güzelleştirilmesi için fidanlığı-
mızda ayrıca tezyinat nebatları yetiştirilme-
sine de çalışılmaktadır. (2) numaralı resim-

de bu iş için yapılan camekânla bahçıvan o-
dalarını görüyoruz.

Halkımızın meyvecilik ve bağcılığa pek
eskidenberi olan sevgi ve alâkasını çok iyi
takter eden büyüklerimizin daimî yardımla-
riyle halli çok kolaylaşan bu davanın yakın
zamanda müsbet neticelerini görmek Cum-
huriyet Hükûmetimizin adedi sayılamıyacak
kadar çok olan memleket hizmetleri arasın-
da ne kadar çok zevkli olacağını düşünerek
seviniyoruz.

Ziraat muallimi
Hüsnü Işık

Bilmeceler

Toplayan
Nuri Katircioğlu

- (22) — Şekerden aktır tadı yok
Havada uçar kanadı yok. Hamursuz bayramı yapalım aşın-
Ja
- (23) — O nedir ki bunca toprağı
Örter de suyu örtemez. (32) — Avuca sığar da ahıra sığamaz.
- (24) — Sapsiz memeli kaşık
İçi kıvrım kırışık (33) — Yuvarlacık fincan
İçi dolu mercan.
- (25) — Yeşil iken ağarır
Yavaş yavaş sararır (34) — Cansız iki at üstünde,
Sarardıkça sallanır Canlı bir insan gider.
- (26) — Yemişi tatlı güneş suratlı. (35) — Onaki atlı karınca
Sallandıkça ballanır. Dönerler birbiri ardınca:
Yarısı kar; yarısı MAR.
Görür herkes dünyaya gelince
- (27) — Ah biz ne idik ne idik?
Samur kırıklı bey idik. (36) — Karılır yayılır ortaya dağılır.
Sırık bizi düşürdü: Ne yenilir, ne içilir, keyfine va-
Kızgın ateşte pişirdi, rılır.
- (28) — Başı yeşil, emir değil
Sırtı kara kömür değil (37) — Havayıdır havayı
İçi ak, peynir değil Yüksek yapar yuvayı
Kuyucular dökemez O bir ince mühendistir
Süprüntülüğe düşündü. İpekçiler bükemez
Onun yaptığı yuvayı.
- (29) — Üstü pamuk, biçilir.
Altı çeşme, içilir. (38) — Kırk delikli bezler,
İçi sizi, dışı bizi gözler.
- (30) — Benim bir evim var:
Sivridir ucu (39) — Minareden attım ayıldı
Taştır dışı Suya düştü bayıldı.
- (31) — Salkım sorgucu var başında
Uçları sarkar kaşında: (40) — Boyuuzundan gümüş akar
Gettiği yollara iz yapar.
- (41) — Ne alınır, ne satılır
Ne görülür, ne tutulur
Ona derler küçük ölüm:
O gelince yatılır.
O gelince yaratılır.

- (31) — Mısır ağacı püskülü ve mısırı ve mısır unu. (32) — Merdiven. (33) — Nar. (34) — Nahn. (35) — On iki aylar ve yarısı gece yarısı, gündüz. (36) — Oyun kâğıdı. (37) — Örümcek. (38) — Pencere kafesi ve içinden dışından bakanlar. (39) — Pamuk. (40) — Sümüklü böcek. (41) — Uyku.

- (22) — Kar. (23) — Kar. (24) Kulak ve kulaktaki küpe. (25) — Kayısı. (26) Kayısı. (27) — Kestane. (28) — Kara turp. (29) — Koyun tüyü ve memesi. (30) — Minare.

ÜN

ISPARTA HALKEVİ MECMUASI

ISPARTA

Bay Bâki Süha tarafından 15.VI.941 Pazar günü Ankara radyosunda yurd saatinde güzel Ispartamız için bir hasbihalı yapılmıştır. Bu güzel ve samimi alâkasından dolayı memleket namına kendilerine teşekkür ederiz. Sayın Bâki Sühanın hasbihalini aynen neşrediyoruz. Yalnız şunu da itiraf edelim ki, Isparta delikanlıları vefasız değildir. Ve halıcı kızların kalbini yıkmaktan değil yapmaktan zevk duyarlar.

Sayın dinleyiciler,

Isparta, mesut insanlar memleketi... Gül mü istiyorsun, spartaya git, koklamak için gül, saklamak için gül, saklarda seyretmek için gül...

Ispartada bir sabah, ucsuz bucaksız gül bahçelerinde daha ılık yayla güneşi doğmamıştır. Yapraklar üzerinde berrak çiy damlaları titrer. Biliniz ki cömert bakışlı yayla kızları gül bahçelerinde gül derliyorlardır.

Renk cümbüşü ve ihtişamı mı istiyorsunuz, güneşin doğuşunu gül bahçelerinden seyrediniz. Ciğerleriniz, dünyanın en güzel kokusu ile gül bahçesinde dolar. O güzel kokuların baygınlığı ile renginiz uçar...

* * *

17 kişilik kamyonumuz Ispartaya güneşin batışı saatine doğru varıyordu. Tozlu yolun iki tarafında bağlarla, gül bahçeleri karışık uzanıyordu. Şehir biraz ilerde.

İşte önlerinde salkımlı söğütlerin, ince kara kavakların, bol ve gelişmiş güzel dikilmiş olduğu biçimli ve hendesi şekilleriyle kırşallalar... Ve işte Isparta halkının Atatürkü ilk selâmladığı yerde şimdi gül yağı fabrikasıyla, Halkevi bulunmaktadır...

Nihayet tahta dükkânlarıyla bask Isparta çarşısı... Vaktile Kervansaray vazifesini gören, şimdi civar köylerden gelen müşterilerini barındıran hanlar...

En titiz müşterilerine kadar memnun ede-

ceğini evvelden öğrendiğimiz bir otelin önünde kamyonumuz durdu. spartayı oldukça iyi bilen bir arkadaş otel garsonuna yaklaştı.... Kiraz mevsimi olduğu için, otel, civar şehirlerden gelen müşterilerle doludur. Ve bir sporcu kafilesi gift kol halinde karşıkı hava neş'e içinde şarkı söyleyerek giriyor...

Bir Pazar günü, Ispartada çimili çeşmelerle süslü hükümet meydanındayız.. Şehrin yakın zamanlarda imara kavuşan şoselerinden geçerek nihayet düz bir yola çıktık. Uzun ve muntazam bir demir köprü ve göz alabildiğine Minasnu bağları uzanıyor...

Nihayet, Muallim arkadaşın Isparta halkında izahat vermeye başladı: Tabiatın bu emsalsiz güzelliği Ispartanın insanlarına da sirayet etmiştir. 900 talebem var, bunlardan maada lise mezunu olup Ankara ve İstanbul Üniversitelerinde okuyan 400 gencimiz vardır... Ispartalı genç, uyusukluktan ve yerinde saymaktan hoşlanmaz. Atılğan ve müteşebbistir.

Isparta Halkevi, şehre canlılık ve neş'e getirmiştir. Muallim arkadaşlar, sık sık temsil verirler. Halkı oturtacak yer bulamazsınız. O kadar rağbet görür...

Ispartada halk, çalışkan ve kanaatkârdır. Vilâyette zengin çok bulunmaz, fakir de azdır. Halkın çoğu orta hallidir.

Ispartanın merkez ve kazalarında tezgâhları bulunan altı tane büyük halı şinketi çalışır.

Halı ticaretinde, müstahsiller arasında, tufeyli araçları ortadan kaldırmak için ümit verici bir teşkilatlanma hareketi başlamıştır.

Bütün dünya kadınların kullandıkları güzel kokularda Isparta güllerinin de bir payı vardır. Bunun için, güller diyarında, Sümer Bank bir gülyağı fabrikası kurmuştur...

Sevgili dinleyiciler, Türkiyenin en güzel deri ve köseleleri Ispartadan çıkar.

En nefis av derilerini piyasada daima bulmak kabildir.

Vaktile Ispartada, vilâyeti dahilinde beş altı bin tezgâhta halı dokunmakta idi. 932 yılında geçirilen kriz sebebiyle bu tezgâhların adedi, bugün bine kadar inmiş bulunmaktadır.

Bu düşüşün en başta gelen sebepleri arasında, Türk halılarına has renkleri ve motifleri bir tarafa bırakıp İran üslûbunu taklit etmek ve kübik Avrupa halısına yeltenmek hastalığını zikredebiliriz. Isparta halıcıları taklit İran halısı ve özenti Avrupa halısı değil, öz yerli Isparta halısı dokunmaktadırlar...

Vaktile gerek harice ve gerekse memleket içine sevkedilen halılarda Isparta ticaret ve sanayi odasının damıgası yoktu. Bugün bu damıganın bulunmadığı halılara şüphe ile bakılıyor.

Isparta hapishanesinde on beşe yaklaşan tezgâh vardır. Bu tezgâhlarda nefis Isparta halılarının en orjinalleri dokunuyor.

Arkadaşına, bir halının dokunuşunun görmeyi çok merak ettiğimi söyledim. Gülerek cevap verdi.

— Kolay, kolay. Oturduğum evde bir tezgâh var...

Biz böyle konuşurken arabamız kestane ve ceviz ağaçlarının sıklaştığı bir vadiye girdi. İki büyük havuza üç taş olukta su akıyor. Havuzun üzerinde pembe bir buğu ve etrafında çardaklar... İşte Ispartanın ayazması... Davraz dağının eteklerinde biraz tatlılaşarak Ispartaya doğru ulaşan kısımdaki köyler küçük bir orman içindedir.

Ispartayı gerçeğeleyen dağların tamamen çıplak ve ufak çalılardan bile mahrum olduğunu göreyek buranın nasıl baltalardan kurtulduğunu sordum.

— Güzel, dedi, bunun sebebini sana anlatacağım. Bu da zeki bir köylü işidir. Bilirsin ki,

vaktile tekkelerin pençerelerine eski bezler ve saire bağlarıydı. Ve bir takım adaklar adanırdı. İşte bu ormanın da diğerleri gibi baltalandığını gören köylü, ormanın bir kaç ağacına bu bezlerden bağlar ve burada bir yatır bulunduğunu ve ormanın artık kutsileştiğini söyler... Ondan sonra ormandan tek ağaç kesilmez. Tabii Cumhuriyet hükümeti zamanında bu efsanenin yerini kanun almıştır.

* * *

Lavuz köyüne giriyoruz... Beyaz badanalı ve oldukça güzel manzaralı bir evden ud sesi geliyor... Hayret ediyorum... Dağ başı ve ud sesi.. Bu udu köy mualliminin eşi çalıyor...

Artık dağın eteklerindeyiz.. Ağaçlar sık ve göz alabildiğine uzanıyor... Burada geniş gövdeli ceviz ağaçlarının arasından sürünerek akan bir su var. Bu su tılsımdır. Bazı hastalar senenin ilk ve sonbahar mevsimlerinde bu suya girerler.. Ve bütün dertlerini güya buraya bırakarak şifa bulurlar...

* * *

Ispartanın halıcı kızları cidden görülmiye değerdir. Halı dokunurken, düğüm bağlanırken, atkı atılırken ve kırkit vurulurken, mutlaka türkü söylenir.

İşte bir tanesi:

Ay gitti batar şimdi
Yar gitti yatar şimdi,
Leylâ Pazara varmış
Mecmun can satar şimdi...

Memleketin en cazip dedikoduları tezgâh başında yapılır. Yazın sıcağında iseniz, tezgâhın yanınd bir bakır kaba ıslatılmış elma, armut, sonbaharda iseniz aynı kaptaki kızılçik ve daha sonraları ayva göreceksiniz... Kışın ise kâğıt gibi açılmış beyaz yufkanın içerisinde döyme pekmez, kurutulmuş kayısı vardır...

Halıcı kızlar... Yedisinden yetmişine kadar hepsinin adı halıcı kızlardır.. Parmaklarında kına, bileklerinde bilezik, boyunlarında beşibir yerde vardır... Saçları sarı samur ve kırk örgülüdür. Bütün zinetlerini kendi alın terleriyle kazanırlar. Kocalarına, babalarına minnetleri yoktur... Hatta faydaları dokunur. Bütün çiçekli halılar, ince seccadeler gönüllerindeki sabır, göz-

lerindeki nur ve dudaklarındaki manî ile işlenir.
Ekinler biçilirken,
Harmanlar döğültürken
Saçından bir tel gönder
Kefenin dikilirken...

Bazan halılardaki çiçeklere kocasından ihanet görmüş bir genç kadının göz yaşları da karışabilir... Ana tezgâh başında doğurur, ölüm-lerin çoğu tezgâh başında, dualar, tütsüler, a-daklar hopsi tezgâh başındadır...

Her halıcı kızın gönlünü yıkan bir aşkı ve muhakkak hazin bir macerası vardır. Bu çok çalışkan ve hünerli güzel kızlar ekseriyetle vefasız sevgililerinin kalplerinde açtığı, onulmaz yaraları, sabır ve tahammül merhemi ile kapatmağa çalışırlar... Fakat ne mümkün o yara kapanmak bilmez ki... Gönüllerini çalan o kaçak ve vefasız delikanlı, günün birinde bir zengiri kızıyla evlenmezden evvel, halıcı kızlarına düğün halısı ısmarlar.

Sevgisine yıllardan beri cevap bekleyen güzel halıcı kız, insafsız sevgilisinin düğününde ayağının altına serilecek olan halıyı göz yaşları arasında dokumağa mecburdur...

Bu hazin hikâyeyi, Ömer Bedrettin Gök-belen, bakm bir şiirinde ne güzel anlatıyor:

Sımsar geliyor diye kapıdan geldi haber
Halı dübi kızları başlarını örttüler.
Kınalı narin eller, son ilmekleri ildi,
Kirkit, bıçak sesleri hep bir auda kesildi.
Dolaşık adımlarla avluya girdi sımsar,
Birer birer gözünden geçti bütün nakışlar...
Sonra soluk fesini elile düzelterek,
Kızlar, dedi, bu halı Cuma kesilecek.
Malûm ya Hasan için bir düğün halısı bu,
Düğün halılarının en pahalısı bu...

* * *

Sımsar gitti ipleri ele aldılar kızlar,
Günde beş on kuruşa bakın amele kızlar...
Kirkit bıçak sesleri işte yine başladı,
O titrek göğüslerde nefesler yavaşladı.
Fısıltılar döküldü karanfil dudaklardan,
Dediler ki Ayşecik artık ayrıldı yârdan.
Bütün ona çevrildi gülmüsiyen bakışlar,
Ayşenin gözlerinde yılan oldu nakışlar.

Kız Ayşe, dilber Ayşe
Halıyı sen ger Ayşe
O zengin çocuğunu
Sana vermezler Ayşe.

* * *

İldiğin her bir ilmek
Gönül bağından gibi
Halıya verdiği renk
Al yanağından gibi..

* * *

Gözlerin yine doldu,
Gül yüzün yine soldu
O kınalı elinde
Kirkidin ateş oldu...

* * *

Bakışların derinde
Maniler ezberinde
Nakış olmak fikri var
Zülfünün tellerinde.

* * *

Vur kirkidin inlesin
Kalpler seni dinlesin
Koy başın serinlesin
Halımın direğinde...

* * *

Yine geliyor sımsar,
Daha çok ilmiğin var
Senin gönlün ne arar
Elin zengin beyinde...

* * *

Canından kopan can mı?
Gözüne dolan kan mı,
Yoksa göz yaşından mı
İşlediğin her çiçek...

* * *

Ağlama yana yana
Bilsen ne mut'u sana
Hasanım ayağına
Bu halı serilecek...

Hicri X cu asırda (Hamidili) nde arazi, hasılat, Nüfus ve aşiretlerin vaziyetleriyle vergi sistemleri

IV

Hikmet Turhan Dağlıoğlu

YALVAÇ

Eski adı Antiochia Pisidya olan Yalvaç Selçukî idaresinin za'fa yüz tutması üzerine İsparta, Egirdir, Karaağaç ve Burdur havalisile birlikte Hamid Beyin idaresine geçmişti. Fakat 1381/783 tarihinde Hamid oğullarından Hüseyin Bey, Akşehir, Yalvaç, Karaağaç, Beyşehir, Seydişehir ve İspartayı Murad hana satmak mecburiyetinde kaldı. (1).

X ncu asırda Yalvacın eski ehemmiyetini kaybetmiş olduğu o devirden kalma defteri hakanilerin tetkikinden anlamaktayız.

Bugün şehrin nüfusu 8347 dir.

Nefsi Yalvaçta mahallerin adı	ser	hane
1 — Mahallei dabağlar	17	11
2 — : pazar	39	26
3 — Hacı Abdi ve Veleç Veysele	39	20
4 — Müderris ve akar suyu	21	14

[1] Bütün Osmanlı müverrihleri bu satma işinde ittifak ederler. Aşık Paşa zade tarihî İstanbul. 1332 S. 59 Haberi Sahih: Cild I. S. 138 neşri tarihi. Veliyuddin ef. kütüphanesi. 2351 No. Varak 60. Neşri şöyle yazar:

(Hüseyin bey, Akşehir, Beyşehir, Seydişehir, Yalvaç, Karaağaç, ve İspartayı Murad hana satu pazar ettiler. Hammer, bu satış işinin zorla yapıldığını kaydeder. Cild I. S. 227. Stın alınan şehirlerin sayısının altı tane olduğunu ilâve eder bunlar: Beyşehir, Seydişehir, Akşehir. İsparta, Yalvaç, Karaağaçtır. Cihannuma bütün bu memlekelerin bahçı çok göller üzerinde ve ağaçlı dağlar eteğinde vaki olduğunu pek çok lezzetli meyveler yetiştirdiğini yazar. Yalvaç elmaları, armutları, kirazları ile meşhurdur. Egirdirde fıstık ve güzel üzüm çıkar, üzümün otuz altı nev'i sayılır Cihannuma. S. 641.

Yalvaç'ın senelik hasılatı 10010 akçe bu varidat şu kaynaklardan elde ediliyordu.

Buğday	Arpa	Bağ	Ceviz	Kovan
10 müd	9 müd	1100	10	16
80	54			müd
Boyahane	Resmi çift	Bennak	R. mücerred	
300	147	78	9	
Pazar ve meyhane maa ihtisab ve zevaid				
6000				

Badıhava

227

(Bu varidatın yekünü 10010 akçayı tutmamaktadır) Başka bir defterde Yalvaç mahalleleri arasında (Hisarardı, Eskiköy) adları da vardır.

Yalvaç Köyleri:

Köyün adı	ser	hane	varidatı
Hisarönü	179	126	6000
Pir	11	8	779
Eşref çiftlik	7	4	947
? كرن Gemen	67	52	9
Timarı Lütfullah ağa ser çavuşanı dergâhı âli			
Kozyaka	90	71	8872
Altıkapı	68	52	4807
Timarı Pir Ömer Çelebi veled Lütfullah ağa Çavuşanı dergâhı âli			
Üyükülü	54	44	6080
Örknaz	81	69	10872
Bu köyde 12 kıt'a değirmen vardır.			
Sucullu	65	54	5754
Pir Ali Çelebinin timarıdır			
Akçahisar	51	51	8672

(Eğriler bugünkü Eğirler)

Evrenos veled Hasan'ın timarıdır

Manarga 40 30 4915

Hasan'ın timarıdır

Bu köyün bağ, bahçe ve bostan rusumundan

ve ağnam âdetinden muafiyetine dair Sultan Beyazid'in hükmü âlisi vardır.

Mezraa Eğrisaray

Mezraaî mezbur an kadim-il-eyyam Firuz oğullarının eşkuncu mülkleridir. Haliya Firuz oğullarından Yakub'a tımarlık verilmiştir.

نوشروان Nuşirevan 14 13 3080

Timarı Süleyman veled Mehmed. Merdanı kal'ai Eğirdür ve Karaca veled Mahmud ve Hamza veled Nazar

Şamluca 30 25 5125

Timarı Mustafa, Mehmed Veli, Ali

Buğdur? بوجدور 19 15 1900

Timarı Lûtfullah ağa

Kuyucak 72 57 3003

Timarı Lûtfi Çelebi an çavuşane Hudavendi-gâr Serbest

Defterde bu köy için şu kayıt vardır:

Şimdiki halde dergâhı muallama hukmî humayun varid olub karyei mezbur Lûtfi'nin kadimi yurdu olduğu sebebden çiftlik tarikiyle etmiş Haliya eşkuncu vermeğe iltizam ettigi sebebden buyurdum ki ol köye bir eşküncü yazub mezkûrun adına kayd edesiz de-yu emirler olduğu sebebden deftere sebt olun-du.

Yılda bir eşkuncu ettire. Bu defteri köhnede hafidine kemakan seferi humayun vaki olduk-ça bir eşkuncü ettirmek üzere defteri cedide kaydolundu müşarünleyh üzerine (1)

[1] Eşmek, Eşkinci sözleri üzerinde biraz du-rulım. Eşmek sözü bir hizmetin bilfiil yapılmasına çalışmak demektir. Meselâ İsparta sipahileri bu sefere eşdiler demek bizzat sefere gittiler demektir. Eşkinci i-se sipahinin yani süvarinin bilfiil sefere eşeni yani gideni demektir.

Vaktile hasılâtı üçbin akçadan yirmi bin akçaya kadar olan dirliğe tımar denilirdi. Dirlik geçirmek için verilen maaş mana-sına gelir. Tımar'ın üç nev'i vardır ki bi-rincisi ve en çoğu Eşkinci Timarı idi. Bu timara sahip olanlar alaybeğinin bayrağı altında mmeur olduğu sefere eşerlerdi.

Karyei Yarıkkaya 29 25 1990

Köprülü (bugünkü Körküler olsa gerek)

49 36 7200

Derziler 11 8 1812

Yuvalar 8 5 3000

Sağ? Sağolsa gerek 39 25 2622

Karyei Yelbengi—

Elbengi 29 25 3702

Bu köyün hasılatı Eğirdür kalesi muhafızla-rından Hızır, Hamza ve İsa'nın tımarıdır.

Karyei Bahtiyar 53 40 4512

Timarı Mehmed Veled Hızır ve Bali Veled Hızır

Karyei Köstük 121 90 7566

Karyei Göncü? 27 18 1439

Bu köyün hasılatı da Eğirdür kalesi muhafız-larının tımarıdır. Seydi veled Paşağiyit, Pir Na-zar veled Mehmed

Karyei: Kaş 52 46 3924

Karyei بولجه 12 11 1168

Sofular 22 17 810

کرزک 26 13 230

کشدیلر 7 4 100

Ayvalı 11 10 2300

Karyei Surk bugünkü

Sürk 32 22 32

Karyei Deper دپر 4 4 3292

Yalvaçtaki mezraalar: Timurtaş, Çukurluk Süpürgelik, Kışlacık, Kızılali, Fitilluoğlu, Bo-yalı, Erüklü çayı.

Bu mezraalar küçük yerlerdir. Meselâ, Timur-taş 7 dönüm, Çukurluk, Süpürgelik Erüklü çay-ı üçer dönümlükdür. X ncı asırda da bulunan köylerin birçoğu bugün hâlâ mevcuttur. Bazı-larının isimleri üzerinde ufaktefek değişiklik-ler vardır. Defterde كرمشكي بل diye bir bel adı geçmektedir. Bu Bel hakkında şu kayıt bulun-maktadır: Bu Bel Karahisar sancağıyla Hamid Sancağı arasındadır. Mezkûr Bel Korkulu bel ve Harami durağı olup Beylerbeyi Davutpaşa bu belin muhafazasını bu karye ahalisinden Ha-cı Veled Yusufa avarızı divanıden muaf olmak üzere vermiştir.

İkincisi mustahfaz tımarıdır ki kale muha-fazasında bulunur, üçüncüsü de hizmet ti-marı idi ki hudut boylarındaki camilerde-ki imam ve hatiplerle saray hizmetlerin-de bulunanlara mahsustu.

Hoyran hakkında defterde bir malûmata raslanmamıştır.

V

Karaağaç Yalvaç

Denizlideki, Karaağaçtan ayırt etmek için Isparta Karaağacına (Şarkî Karaağaç) denir. Eskiden bu şehre (Yalvaç Karaağacı) da denirdi.

Deftere nazaran (Karaağaç) da mahalle bulunmamaktadır. Karaağaçta, X neu asırda vergi vermekle mükellef 66 evde 92 insan bulunuyordu. Senelik 1456 akça olan hasılatı ise Hamid mirlevasının hasım teşkil ediyordu. (1) Bugün bir kaza merkezi olan Karaağacın nüfusu 3857 dir.

Karaağacın Hasılatı

Hımta (buğday)	Arpa-Ser	bağ	Kovan
17 müd	10 müd	855	500
Resmi çift	Benmak	Mücerred	
441	540	60	
Resmi ağnam		Mukataai kabban	
880		400	

Tahunhane ve Pazarı Karaağaç Yalvaç ve Afşar 4800

Karaağaç Köyleri:

Karye	Ser	hane	Hasılât
Bey	29	22	1788
Salur	46	41	3555
Musta veled Tor Ali ve Genç Arslanın timarı	21	17	3200

[1] Hasılâtı yüzbin akçadan ziyade olan dirliğe has denir. Padişaha mahsus haslardan mada vezirlere, beylerbeylerine ve mirlevalara ait haslar davardı. Has sahiplerini sefere gittikçe kaç bin akça hası varsa her beşbin akçası için bir silâhlı asker (Cebele) götürmeğe borçlu olurdu. Meselâ on yü has olan bir beylerbeyi harp esnasında tam teçhizatlı 200 askerle sefere iştirak ederdi. (Bir yük akça yüzbin akçadır.) Hasılâtı yirmi bin akçadan yüzbin akçaya kadar olan dirliğe de Zeamet denilirdi. *Netayicül vukuat Cilt. 1, Sa. 120.*

Karye	Ser	hane	Hasılât
Çokeler	44	33	
Suvar	23	18	
كورتوت	13	13	1023

Hızır Bali Veled Durak ve Altay Veled Nazarın timarı

Sarancık (Saracık)	13	11	3712
Çeltek	21	15	2541
Yenice Eşşehir bi kâfir köy	4	4	1335
Ömercik	15	14	1800
Çaltu	33	27	3333
Karkın	23	22	3333
Silindi (Senir)	21	17	2424
Yakaköyü	9	8	1550
Uluköyü	11	9	1920
Çarıksaray	5	4	2406
Yakaıçi	52	43	3886
Yağcı	9	7	1742
Armudlu	40	19	3699
Kaplan mezraası	6	5	420

Bu mezraa Isparta camiinin vakfidir. Fakıhler 37 25 2635

Timarı İskender Veled Hüseyin Çeri Livai mezburede sürücü

Ördekçi	21	15	2089
Dirgen	19	14	2000
Pelid	38	37	5230
Zengiler (bugünkü Zengibar)	13	11	3320
Uşak eymur	25	20	460
Çavundur	44	37	7300
Belceğiz	57	45	5002
Arslandoğmuş	11	9	2500
Urvas — ugras	5	5	2533

Donaşah bugünkü			
Donarşa	36	30	3826
Köprü	15	15	3300
Armudlu	7	7	700
Agcakale	23	22	1000

Bunlardan başka şu köylerin adlarına raslanmaktadır: Yakaeymur, Karakuzulu, Nudra.

Bu devirde Hatun adındaki bir kadının (Mahmud Çiftliği) adında bir çiftliğe malik olduğunu ve bu kadının kasabasının ileri gelenlerinden olduğunu defterin mütaleasından anlamaktayız.

VI

Afşar Kazası

X ncu asırda bir kaza merkezi olan Afşar bugün Karaağaç kazasına tâbi Gelendost nahiyesine bağlı bir köydür. 1935 nüfus sayımına göre nüfusu 473 erkek 508 i kadın olmak üzere 981 kişidir. O zaman Gelendost ise Afşara tâbiydi ve Barla da Afşar'ın bir nahiyesini teşkil ediyordu.

Afşarın o zaman mahalle olarak (Firdevs oğlu) mahallesi adına raslanmaktadır. Bu mahallede 69 kişinin vergi vermekle mükellef olduğuna rastlıyoruz.

Afşarın Köyleri:

	ser	hane	hasılat
Gelendost	191	145	?
Balcı	37	35	:
Yaka	83	64	:
Bağlu	87	72	:
Dereağzı	45	37	:
Güdül			

Hamid livası bayraktar Cihan Veled Musanın timarı

(Güdül adına Anadolu'da birkaç yerde rastlanır. Ankara vilâyetinin Ayaş kazasına bağlı bu isimde bir nahiye vardır. Güdül ağzı kırık desti manasına da gelir.)

Çaltı	21	16	:
Kızılca kaya	1	1	:

Bunlardan başka şu köy adlarına raslanmaktadır: Akmescit, Şeyh mukbil, Akçaba, Şarabhanne, İnönü, Ilgın

VII

Barla Nahiyesi

Afşar kazasına tâbidir. Yeniçeri İskenderin Zeametidir. Nahiyede 153 evde 216 kişi vergi vermekle mükelleftir.

X ncu asırda Barla'da *ولانا حلال الدين خدوا وندكاره*. Mevlâne Celâluddîn Hüdavendigâr-ı Belhî hazretlerinin neslinden Hasan Çelebi, İsmail Çelebi, Ahmed Çelebi, Mustafa Çelebi ile Namî Çelebi oğlu Hasan Çelebi ve kızları bulunuyordu.

Bundan başka Barla'da 58 hane hıristiyan bulunuyor bunlardan 67 ser yani kişi vergi veriyordu. Bu zimmilerden bazılunun ismi şöyledir:

Göstendil veled Karaca biraderi Bali, İskender İvad veled Mihail, İbeği veled Bali, Aslan

veled Ayvad.

Afşarın senelik hasılat yekûnu 4450 akçadır bu hasılatın kaynakları şunlardan ibaret bulunuyordu.

(Buğday) Hınta

20 müd «bir müd» 20 kiledir.

Şeir (arpa)

13 müd

10 kile

Öşrü Bağ,

1700

Öşrü Kovan

400

Öşrü Ceviz

1600

Resmi çift

84

resmi Bennak

1763

Resmi mücerred

102

Asıyalı (değirmen)

1

Deştibarâ (bekçilik)

15

Tahunhane

150

Meyhane

Sabunhane

Resmi âb

550

100

300

Balıklağı

50

Yaylak resmi

300

(Bu yaylalar. Dere, Çukur ve Yumrutaş'tır).

Resmî İspene

1675

(Hıristiyanlardan alınmaktadır)

Zevaidi resmi kile

700

Badıhavaı

1000

Su hakkında Defter Hakanide şu malûmat vardır. (Değirmen suyundan iki nisfından onbeş günde beş gün gecesiyle vakfın, iki gün gecesiyle yayaların ve iki vün gecesiyle sipahilerin, beş gün gündüz keferenin, bir gün iki gece subaşının resmin alıp reyaya verir Beypınraı suyu hassatan Subaşımındır. Kimesne dahl edegelmemiş. Zikrolunan iki gün iki gece sipahiler suyu gündüzü reaya ve gecesi sipahinindir.

Yukarıdaki varidat manbalarından başka Afşar'da başlıca Bogası damgasından da 1600 akça varidat alındığı ve bunun padişah hası olduğu da görülmektedir.

Ayrıca Afşar pazarından kile resmi olarak senede 1000 akçe, ihtisap yani belediye resmi olarak da 145 akçe alındığı defterde görülmektedir.

Gelecek makalemizde Burdur, Ağlasun, Gölhisar'ın X ncu asırdaki durumunu inceliyeceğiz.

Hikmet Turhan Dağlıoğlu

Yalvaç adının menşei hakkında

Naci Kum

İspartamızın şirin ve güzel bir kaza merkezi olan (Yalvaç) hakkında geniş tarihî malûmata malikiz. Şimdiye değin gerek Ün dergimizde ve gerekse diğer mecmua ve risalelerde bu memleketin İlk ve Orta zamanlarda işgal etmiş olduğu ehemmiyetli mevkiî muhtelif makalelerimizle tebarüz ettirdik. Bu yazımızda ise Yalvaç isminin nereden geldiği ve niçin bu kasabaya ad olduğundan takıldığını bahsedeceğiz.

1 — Yalvaç kelimesi Peygamber, Resûl, elçi manalarına olup eski Türkçedeki (Yalvı) kelimesinden gelmiştir. (Yalvı) Sihir, Büyü demektir. [1] Eski Türk dini olan ve kâhinlikle ruhi tabiîliğin mürevvici olan Şamanlık da (Yalvı) cılara, yani halk ile Tanrı arasında elçilik yapanlara Yalvaç denildiği meydana çıkıyor. Şu halde bu kelime, dinî bir mahiyet arzemektedir. Filhakika kelimenin bu mahiyette olduğunu Antep'in Nizip kasabası civarındaki Türkmenler arasındaki tetkiklerimizde öğrenmiş olduk.

Nizip'in Barak nahiyesinde, Barak'lar arasında kaldığım günler zarfında Barak'ların menşe ve tarihleri hakkında bir etüd hazırladım [2]. Civar köylerden: «Akçaköy, Sarılar, Milehis, Hasanoğlu, Miseri, Dipçepni, Başpınar...» köyleri halkı Alevî olduklarından bunlara (Yalvaçlar) demektedirler. Yalvaç tabiri cenup Türkmenleri arasında (Alevî — Kızılbaş) olanlara verilen bir ünvardır. Bu havali-de davul ve zurna ile duğun ve derneklerde ahenk temin eden Abdallara da (Ozan) denilmektedir. Esasen, biz cenup Türkmenlerinde Oğuz soyunun türeli ve menkîbeli hayatına şahid olmaktayız.

[1] Ziya Gökalp: *Türk Medeniyeti Tarihi*: Sayfa: 25

[2] Barak Türkmenlerinin tarih ve etnolojisi adlı broşürüm Adana Halkevi tarafından basılmak üzere.

Şu halde (Yalvaçlar), ikinci maddemizde izah edeceğimiz veçhile, Oğuz soyunun Dağhan boyundan ve Salvur oymağından ayrılan bir Türkmen aşireti olup bunların ilk adlanması, Türk halkı arasında Şaman yalvilği —yani dinî kâhin ve sihirbazlığı— yapmalarından ileri gelmiştir.

Şimdiki Yalvaç kasabası halkı ise öz Türkmen an'anelerini hâlâ muhafaza emektedirler. Aynı zamanda şimdiki halde tamamen şehirleşmiş ve sünî âkide sahibi olmalarına rağmen Alevî meşreptirler. Bu ciheti açıklıyorsak, Yalvaçlılar kendi aralarında kaç-güç bilmezler. Saza, söze, sohbet, eğlenceye ve içkiye karşı meyelan ve mübalat gösterirler. Millî gurur ve an'anelerine çok merbut ve çok sahil ve cömerd insanlardır.

2 — Yalvaç adının Etnoğrafik menşei gelince:

Oğuz Hanın 24 kabilesinden ve Dağhan boyundan olan Salur Türkmenleri, (İçsalur, Dışsalur) diye ikiye ayrılmışlardır. Moğulların tarihî hayatında bu kabile pek büyük rol oynamışlardır. Bugün Horasanda bu kabilenin faal zümreleri vardır. Dışsalurlara (Horasan salurları) dahi denir.

Salur boyu 3 büyük şubeye ayrılmışlardır:

I — Yalvaçlar — bunlar, Dağhan boyundan olan Eymir Türkmenleriyle birlikte bugünkü Yalvaç kasabasını işgal etmişlerdir. Şimdiki Yalvaçta (Salur) adh büyük bir çiftçi mahallesi ve (Eymir) adlı büyük bir mesire mahalli vardır.

II — Karamanlar — Konya ve havalisini işgal eden eski Karaman halkı da bu Salur boyundandır.

III — Ana Böleği — Bölek Türkçede çocuk kundağı ve yatağı mânasına gelir. Bu kelime anakucağı diye ifade edilebilir. Bu salur Türkmenleri, ufak parçalara ayrı-

larak (Merv) den cenubi şarkıye, şimale küçük gruplar halinde gelerek (Merv Tekeleri) ile karışmışlardır. Diğer 2000 evlik oymak ise İran topraklarında (Zor Âbat) da iskân edilmişlerdir. İran topraklarında: «Koca Ali, Beydibi, Genger, Kara Kirman, Bayat, Kaçarlar, Şah Sevenler, Kaşkayiler, Kara Koyunlar) âşiretleri de yerleşmişlerdir. Bir milyona yakın olan bu Türk varlığı ekseriyetle İranın şimal taraflarında mühim bir ictimai kitle teşkil etmektedirler. Bunların bir çokları Türkçeden başka bir dil konuşmadıkları gibi mezhep itibarile Alevi ve Şii'dirler. Türk oymaklarının ekseriyeti, bu noktadan tetkike şayandır. Bu cihete dair Türk Tarih Kurumunun tarihindeki şu satırlar şayan dikkattir: «Şehirlerde dinî hayatın Şiilik şeklinde inkişaf etmesine mukabil köylerde ve bilhassa Türkmen kabileleri arasında dinî hayat büsbütün başka bir şekil almıştır. Kendilerini samimî Müslüman addetmekle beraber en ziyade eski Şamanlık an'anelerine tâbi olan bütün Türkmenler, Müslümanlığı şehirlerdekinden başka bir şekilde anlıyorlardı. Eski Türk hayatında mühim mevki olan (kadın) ın umumî hayat harcine çıkarılmak istenmesi, eskidenberi kabile an'anelerinde mevcut olan ve (Şölen) adı verilen sazlı ve şaraph umumî ziyafetlerin şeriat tarafından mennedilmesi; oruç, namaz, hac gibi Türkmen an'anesine uymayan sıkı bir takım hükümler Türkmenlerin hayatına uymuyordu. İşte bu sırada birtakım Türk şofuları Türkmenler arasında onların anlayabileceği şekilde basit bir tasav-

vuf propagandası yaptılar. Daha doğrusu Şamanlık an'anelerine uygun bir İslâmlık şekli yaratılar. [1]»

3 — Antalya havalisine adını vermiş olan (Teke) lerde Salur boyundandır. Esasen Teke Türkmenleri 350 sene evvel Dış Salurlardan ayrılmışlardır. Bunların da kısmı küllisi (Akal ve Merv) Tekeleri adile Türkistan havalisinde kalmışlardır.

(Yomut) lar, yani Hamidoğulları dahi Türkmen boylarındandır. Selçukların inkırazında Anadoluda müstakil beylikler kuran bu Türkmen boyları İsparta ve Antalya havalisinde bir zamanlar birleşmişlerdir. Meşhur Hamitili beyi Feleküddin Dünder ve oğlu Hüseyin Bey zamanlarında hükümler oldıkları Uluborlu, Eğirdir, Antalya şehirlerinde mühim âbideler kurmuşlardır. Hamidoğulları şubesi hükümeti 1309 da ve Antalya şubesi dahi 1423 de sona ermiştir. [2]

Hülâsa: Yalvaç adının menşei ve Etnolojik tavsifi bu suretle tespit edilmiş oluyor. Afşar, Salur, Kınık, Bayat, Kayı, Yazır... gibi büyük Oğuz boyları isimlerini taşıyan İsparta köyleri bu havalide halis ve asil bir Türkmen tekâsüfü olduğunu açıkca göstermektedir.

[1] *Tarih. Cild II. Orta zaman. Sayfa: 282.*

[2] *Anadolu Beylikleri. İsmail Hakkı Uzunçarşılıoğlu. Sayfa: 15—18*

(*) *Türkmenler hakkındaki me haz: Vamberinin Türklerin etnografya ve etnolojisi sayfa 470. Budapeşte 1885.*

dar utanç duysak azdır... Terakki meselesi, yalnız konferans salonlarında haykırmakla, serse-riyane kahve köşesi beklemekle, şurada burada yapılacak dedikodularla ve hattâ münferit çalışmalarla neticelenemez. Yukarıda zikredilen geri vaziyetlerden memleketi kurtaracak, onu gösterilen ve daha da gösterilebilecek olan fe-yizli yollara doğru götürmek vazifesi bizlere dü-şüyor. Bilelim ki, vatan, her türlü şahsî duygu ve menfaatlarını millî kaygularına bağışlayan diğergâm hisleri kuvvetli kimselerin omuzların-da yükselir. Başbaşa vererek söylenen husus-ları organize etmek ve programlaştırarak sözde bırakmamak zamanı çoktan gelmiş ve geçmek-tedir. Umumu düşünmüyerek her türlü serına-yelerini şahsî varlıkları için elzem bir unsur o-larak gören zenginler biz değildirler, onların Türklüğünden şüphe hakkımızdır. Çünkü kesesi

dolgun fakat çok bayağı duygulu bir insan sifa-tı ile yaşamaktan ise daha az zengin olarak fa-kir kardeşlerini de müreffeh eden ve başkaları-nın saadetiyle sevinç duyan hülâsa insanca in-san olarak yaşamak elbette evlâdır. Gençler, zenginler ve münevverler, artık saklambaç oyu-nundan vaz geçelim. Sorarım sizlere hangi biri-miz nahiye için başardığımız mühim bir vazife ile övünebiliriz?...

Memleketi sevmek yalnız sözle olmaz; çok söz değil az iş istiyoruz. Aksi hâlde yine bilelim ki, insanî ve millî duyguları zayıf, pısırık, mis-kin şahsiyetler olmak sıfatiyle itham edilmek gibi vicdanın kabul edemeyeceği müthiş bir azap altına gireriz. 1/V/1941

NOT: (Gelecek sayıda Atabey tarihi hakkın-da bulduğumuz matbu ve gayri matbu vesika-lara ait notlarımı sunacağım.)

Ceddimin Ruhuna ithaf

Mahmut Kıyıcı

Kalplerde yanan ateşin imanı vücuda vurulacak en kavi zincirlerle, etrafında yükseltilecek çelik duvarlarla hapsedilemez;

Bir kere cûşeden bir tufan en şedit kükremelerle durdurulamaz.

Demirin, barutun, ateşin zerre zerre parçalayıp toprağa kalbettiği bir varlıkla ümit ve kin gönülemez. Onlar, tabiatın önüne geçilemez bir kanunu halinde kalplerden kalplere, ruhlardan ruhlara intikal eder ve neşvünema bulurlar. Ey madde ile manevî kuvvetleri esir etmeğe çalışan budala!...

«Tarih bir tekerrür, bir dersi ibrettir.» derler. Sen ondan hiç ders alamadın mı?... Benim tarihim diyor ki: Türkler hiç bir yer vermediler... Evet çok doğru. Belki de başkaları aldılar. Çünkü en son kalenin, en son burcunda, en son damla kanımızı akıtıncıya kadar aslanlar gibi dövüştük. Bizden bir yer aldık diyenler eli kabzede rahmete kavuşmuşlardan başka bir kimse ile karşılaşmadılar. Şahit mi istiyorsun? İşte, Vadin ufukları, Tuna boyları.

Bir zaman dindirmek için vatanın bağrından yükselen yası, sunduk medeniyet denilen asrî vahşete yüz binlerle kan dolu kafatası; böyle ad-sız nice zaferi, yazdı silinmesin diye kanla yurt dağlarına çelik Türk süngüleri. Eğer lâzımsa yine vatan bir şan, bir zafer, yaratacaktır her birer, sayısız Çanakkaleler...

Silâhımız fazilet, ilim, irfan ve damarlarımızda dolaşan asil kan.

Biz ki, bir zaman menfur sırtlanlar gibi hasta varlığımız üstüne çullanan bütün bir dünyaya karşı, ezeli ve ebedi olan Türk milletinin şerefinden, namusundan, aç, perişan harabeler üstünde huçkıran sayısız yetimin ve cepheden hiç dönmiyecek evlâdını senelerce bekliyen saçları ağarmış dul Anadolu kadınlarının ah-u eninden, gözyaşlarından kurduğumuz kaleler üstünde çarpıştık...

Biz ki, medeniyet dünyasının kanlı dişleri ile parçaladığı sayısız temiz Anadolu yavrularının kanla yıkanmış gövde, kol, bacak ve başlarından yükselmiş kaleler üstünde ilâhî kahramanları bile hayrete düşüren bir maharet ve şecatele çarpıştık...

İsmi meçhul kahramanlarımız kurtardıkları mukaddes bir emanetin muhafazasından emin bir halde kanlar sızayan yüzlerinde son müsterih bir tebessümün izleri gezinerek gözlerini yumdular ve kadirşinas Türk milletinin kalbine gömüldüler.

Şayet mukadderse tarihe yazmak yeniden bir kızıl destan, binbir zafer ve şan, ey koynunda dedemin ruhu çağhyan Tuna, selâm söyle benden boyuna; buralar yadeli oldu diye haykıran onun ruhuna. De ki: (Gelirse bir Roma kapılarında atlarımın nal izleri bulunan, nice taşlar çiğnemiş iman galeyana, basacaksın torununun hasretle yanan bağrına...)

1/V/1941

Güney yurt Halk Şairleri

DADALOĞLU

I

Rıza Yalçın

DADALOĞLU'na ait yazılarıma başlamadan önce 1940 yılı son ayları zarfında bu mevzu dair çıkan bir kitaptan bahsetmek hem kitabı ve hem de bu uğurda çalışan bir arkadaşı tanıtmak isterim.

Bu kitap (XIX inci asrın Çukurova halk şairi) adlı eser Taha Toros'undur. (*)

Arkadaşımız Bay Taha Torosun Halkiyat kütüphanesine armağan ettiği (Dadaloğlu) kitabı toplu bir etüt çerçevesi içinde emekle meydana gelmiş güzel bir çalışma mahsulüdür.

Çukurovanın heyecanlı ve dramatik halk şairi Dadaloğlu'na gösterilen bu kıymet tam yerindedir. Bunun için yazıcısına tebrik eder ve buna henzer daha başka etüdlerle millî kütüphanemize hizmetlerini bekleriz.

Temiz bir basımla vücade gelen eser: Bir başlangıçtan sonra Dadaloğlunun hayatı, edebî durumu, hikâyeleri ile şöretini senelerce hafızalarda yaşatan türküleri ve benim vaktile memleket mecmuasında neşrettiğim Hurşit Bey hikâyesini iktibas ile gösterilen ilmi metot bu değerli kitabın sonucunu teşkil etmektedir.

Kitapta şairin Avşar, Cerit, Karahacılı, âşiretlerine maletme bahsinde durmak şimdilik benim için imkânsızdır. Maamafih şair hangi âşiretten olursa olsun malûm olan bir şey varsa Dadaloğlu Oğuz boyundandır, bilhassa Herdem bahar olan Çukurovanın çocuğudur. İkinci bir noktada: itiraf edilmesi lâzım gelir ki: şairin babası hattâ dedesi de şair olduğuna nazaran türkülerin tasnifinde bu üç şahsiyetin tiplerini büyük bir zorlukla ayırmak mecburiyetindeyiz.

Bunun için bu şaire (XIX inci asır şairidir der-

sek dede ve babasına ait olduğu malûm olmayan parçalarını karıştırmış oluruz. Eğer bu parçalar en eski Dadaloğluna ait parçalarsa önce ilk Dadaloğlunu bulmak zaruridir zannedirim.

Belki on sekizinci asırda yaşayan âşık Velinin babası veya dedesinin türküleri son Dadaloğluna geçmiş olabilir. Bununla beraber Kul Veli mahlûsunda da şaşırtıcı bir işaret görülmektedir.

Ben Sarılar çepnileri arasında Kul-Veli imzalı nefesler dinledim. Eğer bunlar bizim Dadaloğlu Veli'ye aitse bu şaire bir tasarrufçu nazarile de bakmak icap ediyor. Dikkatle okumakta olduğum bu eserin her sayfası yeni yeni kıymetler verdiğinde şüphe yoktur.

Taha Torosu tekrar tebrik ederken bir yanlışlığa işaret etmek istiyorum. Vaktile neşrettiğim Hurşit Bey hikâyesi birçok mürettip hatalarile bozuk çıkmıştı. Keşki kitap neşredilmeden önce bu hâtalara tashih edilmiş olsaydı, hâtalardan birini misal olarak buraya dercetmek faydasız olmayacağını umarım.

Kitabın 61 inci sayfasında:

Ormanlarda ayva olmaz

Araplarda namus olmaz, ar olmaz

Kitabın ilk mısraının doğrusu şudur:

Ormanlarda ayva olmaz nar olmaz.

Araplarda namus olmaz ar olmaz.

Yeni çıkan Dadaloğlu kitabı vesilesinden istifade ederek bizim sahada çalışan bütün arkadaşlarımıza Taha Torosu tanıtmakla haz duyarız.

Baba, oğul, büyükbaba olmak üzere üç halk şairini temsil eden «Dadaloğlu» hikâye ve türkülerinde: Hurşit Bey, Bağdat seferleri, Ramazanoğlu, Kozanoğlu hikâyeleri, âşiret kavgala-

(*) Yeni Adana basımevi: Sayfa: 64 fiyatı 30 kuruştur.

rı gibi bahislerde daima bu üç adı birbirine karıştırmış bir haldeyiz. Bunun için bugün elimizde adını da mahlâsı ile beraber yaşatan (Veli) yi XIX zinci asırda yaşamış olarak kabul etmek doğrudur.

Bu son Dadaloğlu yâni; âşık Veli: Çukurova halk şairlerinden ve Göçebe Türkmenlerinden olduğu muhakkaktır. Ancak Velinin Cerit, Karahacılı, Avşar âşiretlerinden hangisine mensup bulunduğu münakaşası bence lüzumsuz gibidir.

Dadaloğlu bazı eserlerinde Avşar olduğunu ima ederken, evvelkine nazaran sayısı fazla türkülerinde ise Cerit, ve Karahacılı yani Oğuz boylarından «KARABÖLÜK» boyuna bağlılık göstermektedir. Cerit ve Avşar oymaklarının bu boya bağlı olması da varidi hatır olabilir. Yahut: anası Cerit babası Avşardan da türemiş bulunabilir. Kat'i olan bir tercih varsa o da Dadaloğlunun halk tarafından aldığı damgadır ki: bu damğa ve hüviyet onun Karalarbölüğüne olan sıkı mensubiyetini anlatır. (*)

Şuracıkta Cerit oynağının halk arasında Karalar ve İlim içinde «Karabölük» boyundan bulunmuş bir oba olduğunu düşünürsek Dadaloğlu bu itibarla yine Karalar âşiretinden Cerid obası bölüğünün malı olmuş olur.

Dadaloğlu Velinin Avşar üzerine söylenmiş türkülerinin ben tamam bir parçasına hiç tesadüf edemedim. Fakat Cerid ve Karalar âşireti için tamamlanmış bir çok türkülerini elimizde bulunmaktadır.

Yukarıda bu bahsin üzerinde fazla durmanın faydasızlığından bahsetmiştim. Şimdi Dadaloğluna ait edebî kıymetleri birer birer gözden geçirerek artık kendi işimize başlayabiliriz.

Dadaloğlu kahramanlık menkabelerinden fevkalâde zevk duyan bir Türkmandir. O orduların zaferierini alkışlar, âşiret kavgalarını körükler, at mevzuuna girince bütün vuzuhile mükemmel bir atcı olur; hayalini millî kahramanlık destanlarının berrak kaynaklarında çalkalılarak yalnız ve yalnız pastoral Türk

(*) Bak, «cenupta Türkmen oymakları» kısım 3 sayfa 41

göçebe hayatının edebî şerefini lâyemut kılmağa uğraşır bir şairdir. (**).

İşte BİNBOGA dağları için bu vatan sever şairin bir parçası; (***)

BİNBOGA

*Başın görünmüyor tozdan, dumandan
Bir koy ağında kalyom gümandan
Bahar aylarında mordur çimenden
Dostla yaylanacak günün binboğa*

*Bin koy ağında, bin pınarlar akar
Domurcuk güllerin misk gibi kokar
Eklim, eklim kızlar, başına çıkar (1)
Güzellere seyran olun Binboğa*

*Yamaçların Koçdağın gözedir
Geyikgöbeklerin tümü tezedir (2)
Aflak sığınların boyun uzadır (3)
Farız avcı ister yerin Binboğa (4)*

*Bereket var toprağında taşında
Seyfi kuşlar döner yanı peşinde
Kamalağın karardacın başında (5)
Kırık, kırık yelin eser Binboğa*

*Binboğayı dersen ünlüdür ünlü
Yazın ak sayalı, güzün mor donlu (6)
Kışın yiğit gibi başın bornlu (7)
İlin Avşar değil, Cerid Binboğa*

*Dadaloğlu derkim, sen seni tanı
Adam arap ata verir mi yanı
Sana derim, sana dağlar Sultanı
Ediyo methini Veli Binboğa*

(**) Bak Salâhaddin Baturun Atcılık eserine
(***) Cenupta Türkmen oymakları kısım 5
Binboğa mevzuuna verir.

(1) Eklim: Bağlı, sarılarak, eklenerek, kol-kola vererek.

(2) Geyikgöbeği: Bir nevi yayla çiçeğinin adıdır.

(3) Aflak: Bir kuş adı. Sığın: Yabani sığırdır.

(4) Farız: Usta, maharetli, kurnaz.

(5) Kamalak: Senbur, Karadış; Karaardıç ağacı demektir.

(6) Saya: Gömlek, kostüm demektir.

(7) Boran: Fırtına, bora demektir.

Dadaloğlunun «ünlüdür ünlü» diye methettiği Binboğanın bu güzel parçası «ÜN» mecmuasına nasip olmakla ayrı bir şeref kazanmıştır.

1928 senesinde Bakırdağı nahiyesinin yaylası olan Çataloluk'da öğretmen Bay Velinin yardımıyla not ettiğim bu övüdü (Methiye) bir kaç gün sonra Saimbeyli kazasına bağlı Sarıkaya köyünde Porsuk oğlu Ali'den tekrar dinledim ve iki notumu karşılaştırarak türkünün mahiyetini tespit ettim.

Bu türküsünde Dadaloğlu Cerid aşiretine bağlılığını «ilin Avşar değil Cerid binboğa» diyerek yine tasrih ettiği görülüyor.

Aşiret kavğaları:

Bu davayı daha ileri götürmekliğimi istiyorsanız size Aladağında eskiden Saimbeyli'ye bağlı iken bu defa Yahyalı kazasına döndürülen ve Dereşimli köyünün yaylası olan Gölalan da İmamkulu aşiretinden: Bebek Zülfikâr ağadan dinlediğim şu türkülü hikâyeyi yazayım.

Bu aşiret hikâyesi, Cerid oymağı ağalarından Emirzeoğlu Hasan Bey ile; Reyhanlı aşireti beyi Mürsel Bey arasında çıkan bir kavğanın Dadaloğlu tarafından tertip edilmiş destanıdır. (*)

Bu destan: Dadaloğlu açıkca Cerid oymağını iltizam ettiğini ve bizim Dadaloğlunun Ceridlere fazla taraftar göründüğünü ispat ediyor.

Emirzeoğlu derkim: Üçyüz atlım var hep Farız atlı

Yeke binmiş has İlimle nobran Ceridli
İngiliz çakmaklı da, fırak barutlu (1)

(*) Reyhanlı ve Mürsel oğlu oymağı: Hatanın eski reisi Bay Tayfurun mensup olduğu Türkmen aşiretidir.

(1) Fırak barut: Külçe halinde olan taş barut demekmiş.

Yarım yalımı üstüne yakarım demiş

Mirzeoğlu

Yedi yüz atlım var hep başları tuğlu

Al yeşil çadırı da ağalı, Beyli

Tabur kurra da üstüne gelirim demiş

Emirzeoğlu derkim: taban vurup döğündü-
gün var

Bilinmi kacar höyüğünedek de kırıldığı var

Üçyüz altmış altını bir araya vurduğın var

Depik vurup han evlerin yakarım demiş

Mürseloğlu derkim: Davarların ürktürüm
yolundan

Hiç bir şey gelmez tecirliye Ceridlinin elinden

Aşırırım seni de Saraycığın yalın belinden

Gök kar atarımla; Andırın ovasına dökerim
demiş

Emirzeoğlu derkim: etme sen benimle kavğa
inadı

Senin dedeni, benim dedem sınağı

Hiç kalkmaz koğduğumuz atların sonadı (?)

Çiğnerim de kanadların kırarım demiş

Mürseloğlu derkim: Ben büyük söylemem
sözü

Eski Reyhanlı da sanmayın siz bizi

Sabah ağarırken de Albustan düzü

Koç yeğitleri yönüne dökerim demiş

Dadaloğlu derkim: ünlüdür ünlü

Bu beylerin ikisi de ileri yönlü (2)

Biri Mürseloğlu, biri de Hasan beyli

Koyuverin arslanları maşkına bakalım de-
miş (3)

(Devam edecek)

(2) Yönlü: Çepheli, yüzlü

(3) Maşk: Belki; eşk, şöret, kıymet ve nümunedir.

Uluburlu da eski eserler [1]

Sait Demirdal

III

9 — Cephanelikteki taş:

Uluborlu Askerlik şubesine ait harap bir halde bulunan cephaneliğin şimal köşesindeki taş da kayda değer mahiyettedir. Bu taşta biri küçük, diğeri büyük harflerle olmak üzere iki çeşit yazı bulunmaktadır. Bu yazıların her ikisi de birer hürmet âbidesidir. Bu taş aynı zamanda —büyük harflerle yazılı kitabe— o zamanki idareyi de tanıtmaktadır. Yazılar, putperestlik devrine aittir. Bu taştaki yazıları profesör M. Kalder şöyle tercüme etti:

Küçük harflerle yazılı kitabenin tercümesi

«Apolonya [2] ahalisi bu taşı Menestiyosun oğln Menelâosa= hürmet ve tâzim için koydular. Menelâos memleket halkuna sayılmaz iyilikler ederdi.»

Şehrin büyüklerinden olduğu anlaşılan bu Menelâos adını ilk defa bu taşta görüyoruz.

Büyük harflerle yazının tercümesi

«Apolonya ahalisi bu âbideyi çok zengin ve iyilikler seven Payon kızı (....) [3] namına hürmet için diktiler»

Bu kadın memlekette bulunan on zengin kimseden birisiydi. Roma Hükûmeti bura ahalisinden para istediği zaman istenen parayı bu on kişi tediye eder, sonra da halktan toplarlardı. O zamanki idarede böyle bir âdet vardı, hükûmetin selâhiyetli memuru bir memlekete gelir, o memleket halkından on zengin kimse seçilir, para onlardan alınır. Selâhiyetli me-

mur bu zenginlere bir buyruk verirdi ki onlar da halktan bu paraları ziyadesile toplarlardı. Bu gibi zenginler her şehirde vardı ve yalnız on kişiden ibaretti.

Bu taş, Milâddan hemen yüz sene kadar önceye aittir. Taşın eb'adı şöyle tespit edildi:

Taşın uzunluğu :	0, 65
Taşın eni :	1, 01
Küçük harfler :	0, 02
Büyük harfler :	0, 03

10 — Şatır oğlu Bay Halil'in kapısı önündeki taş:

Bu taş da diğer bingökları gibi Romalılar devrine aittir. Ogüst= devrinden az sonraya rastlar. Milâddan 50 yahut 100 sene sonra bir kızın hâtırası için dikilen bir âbidenin kitabesidir.

Bu kız, av mabudu (Artemis) in Apolonyadaki mabedinde kayyim ve belki de bu tapınağın mütevellisi idi. Artemise çok sadakatla hizmetler etti. Kızın adı «Kenin Siviran» ve babasının adı da «Artemidoros» dır. Dedesi «Yülyos Metandro» dır. Taş, putperestlik devrine ait olup kalker cinsindedir.

Yazının tercümesi

«Bu taş, Apolonyadaki «Artemis mabudesinin tapınağındaki kayyim ve müteveli olan «Kenin Siviran» nun iyi adına hürmet için memleketin idarî ve ruhanî meclisleri diktiler.»

Kitabenin muhteviyatına göre kızın adı, babası ve dedesinin adları geçtiği halde kızın vazife ve payesi hakkında açık bir söz söylenmemektedir. M. Kalder'in zannına göre «bu kız mabududn mütevellisi ve beldenin belki de bir müftüsü idi» diyor. Artemis'e ait mabudun yeri ancak önemli bir kazı yapıldığı takdirde belli olabilecektir.

[1] Bu yazının başı Ün'ün 75, 78-79 uncu sayılarında.

[2] Apolonya, Uluborlunun eski adıdır. Apolonya adlı birçok memleketler de vardır. Fazla malûmat almak isteyenler Kamû-sülâlame müracaat buyurmalıdır.

[3] Noktalı yerler kırıktır. Kızın adına tesadüf ediyor.

11 — Mavi oğlu Çiftçi ölü Ahmedin evindeki taş:

Bu taşın üst kısmında üç tane istavroz vardır. Bu taş Hristiyanlık devrine aittir. Yazı çok kaba ve köylü yazısıdır. Taş Milâddan 350—400 sene sonraya rastlayan bir devirde yazılıp konmuştur. Çünkü Hristiyanlar, mezarlarına istavroz koymağa ancak bu tarihlerde başlamışlardır. Firikyâ Hristiyanları ilk olarak Altıntaş civarında mezarlarına istavroz koydular.

Hristiyanlık ile putperestlik buralarda Milâddan 400 sene sonraya kadar yanyana beraber yürüyüp yol aldılar. Hristiyan papaslarının birçok çalışmalarından sonra Hristiyanlık galebe çaldı. Putperestlik de söndü, gitti.

Taşın yazısı:

Karı ve «Avrilyos Asikli Piyedis» hayatta iken kendilerine «Avrilya Domna» bu taş hâtıra olarak koydular»

Bu kitabenin mâhkûk olduğu taşın tesviyesi ve yazısı kaba bir surette görülmektedir.

Taşın uzunluğu :
Taşın eni : 0, 23
Taşın kalınlığı : 0, 22
Yazı harfleri : 0, 03

1 — Tataroğlu ölü Süleymanın Kamçılıbârim divarındaki taş:

Bu taşın yarısı kırıktır. Mevcud kısmındaki yazının mealine nazaran bir mezartaşı olduğu anlaşılmaktadır. Bu taş:

«Avgilo» isminde bir kadın «Eftikos» adındaki kocasına hâtıra olmak üzere yaptırıp dik-tirdiği anlaşılmaktadır.

Not:

Bu taş şayanı dikkattir. Buisimler eski Rum isimlerinde yoktur. Bu iki isim, Firikyalıları veyahut Pisidyahlılara ait olmak ihtimali çok kuvvetlidir.

Bu taş Milâddan 200 sene sonraya aittir. Bu taşta dikkatimizi çeken şey, bu Firikyalı ve Pisidyalı ailenin Romalılar devrinde yaşamış olmasıdır. [4]

[4] Profesörün kanaatine göre bu iki adın (Firikyalı) olduğu merkezindedir.

Taşın uzunluğu : 0, 53
Taşın eni : 0, 38
Yazı harfleri : 0, 04

13 ve 14 — Biri Müftü oğlu Şükrünün bahçesi divarında; diğeri Kalıpçı Tevfiğin bahçesi divarında olmak üzere iki kırık taş daha vardır ki bunlar da birer âbide ve mezartaşı olduğu ve Milâddan 150 sene sonraya rastladığı bilinmektedir.

Tevfik ustanın bağındaki taşın yazısı çok kırık olduğundan okunabilen kelimelerden bir mânâ çıkarılamamıştır. Müftü oğlu Şükrünün taşında ise:

«Meleğa adlı bir kadın Antonino Menoar isimli kocasına hâtıra» kelimelerinden başkası okunamamaktadır. Çünkü kitabenin muhtelif yerlerinde kırık çöktür. Yazı güzel, kornejleri düzdür.

15 — Üzümcü kuyusundaki taş: [5]

Uluborlu'nun şehir önünde Üzümcü kuyusu namile anılan çok eski ve güzel, buz gibi suyu olan kuyunun ağzında da bir taş bulunmaktadır. Yazılı taş, kuyunun içinde ve makara ağacının istinat ettiği divardadır. Bu taşın bir mezartaşı olduğu kenarlarındaki çerçeve ve süslerden anlaşılmaktadır. Taş, beyaz kalker cinsindedir. Kuyuya inip çıkan kovanın sürtmesiyle yazı günden güne silinmektedir.

Bu taşın yazısı:

«Avrilyos ve Amiya adlı ana ve baba çok sevgili Oksanon Avrilyos ve Avrilyos, Aleksandro» adlarındaki çocuklarına hâtıra olarak bu taş koymuşlardır. Bu kıymetli ve çok sevimli çocuklar burada yatıyorlar»

Taş Roma devrine aittir. Avrilyos ismi Milâddan 212 sene sonra görülmeye başladı. Bu

[5] Üzümcükuyusunun ağzında beyaz kalker cinsinden taştan bir halka vardır, kuyunun ağzına ve su kovasının inip çıkmasına kâfi gelen bu taş halkanın ağzında 1, 2, 3, 5 santim derinliğinde urganın yatakları görülmektedir ki bu kuyunun mutlaka bin seneden fazla yaşadığı ve hâlâ da çok işlek bir kuyu olduğu anlaşılmaktadır.

taş Milâddan 300 sene sonra konmuştur.

Taşın uzunluğu :	0, 80
Taşın eni :	0, 37
Taşın kalınlığı :	0, 41
Yazı harflei :	0, 03

16 — Küçükbahar çeşmesi dibindeki yazı:
[6].

Bu taş büyük bir dik dörtgen pirisması halindedir. Bir yüzü yazılıdır. Bu yazı, vatanına çok büyük hizmetler eden bir büyük kahramana dikilen heykelin ayağı ve kitabesidir. Yazının etrafı kornejlidir. Kornejlerin nihayetleri kabartma hatlarla süslüdür. Bu taş, şimdi çeşmenin dibegi olarak kullanılmaktadır.

Bu heykel, ahâlinin büyük bir ekseriyeti tarafından yapıp konmuştu. İhtimalki bu heykel, büyük putperestlik mabudunun civarında idi [7] belki de bu yer, oranın yanlarına düşer. Çünkü bursalı köylerin yol uğrağıdır. O mabud da öyle bir yol uğrağı yere yapılmıştı. Taşın alt ve üst kaideleri kornejlidir. Taş Milâddan 50—100 sene sonraya aittir. Bu heykel, putperestliğin pek meşhur bir adamı için dikilmiş-

[6] *Uluborlunun Harım arası denilen yerde üç tane «Bahar» adlı çeşme vardır: (Başbahar, Büyükbahar, Küçükbahar.) Bu kitabe Küçükbahara aittir.*

[7] *Profesörün büyük putperestlik mabedi kaydına göre o mabedin belki de Ramzeyin tanıtığı (Virjil) mabedidir. Yeri belli değil.*

tir. Heykelden eser yoktur. Yalnız bu kitabe krallara dikilen heykel ayaklarından daha emekli ve süslü olduğuna bakılırsa yerli bir vatanperver halkça bir kraldan daha muteber ve hürmete lâyık görülmüştür.

Yazının Tercümesi

«Şehir halkı, şehre aşiret halinde gelen ve bu vatani çok seven, koruyan büyük kahraman «Gayos İpolyos Patro Aynos Kormitos» a hürmet için bu heykeli koydular»

Not: Profesör M. Kalker, bu kahramanın ailesi bu memlekete aşiret halinde geldiğini fakat bu kahraman çocuklarının burada doğduğunu ilâve ettirmiştir.

Taşın uzunluğu :	1, 95
Taşın eni :	0, 73
Taşın kalınlığı :	0, 89
Yazı punctu :	0, 04

Bu büyük putperestlik mabudunun, Küçükbaharın bitişigindeki Halil Hoca harımını diye anılan yer olsa gerekti. Buradaki harabe enkazı büyük bir kurağın vücudüne inandırıyor. Bu düzgün taşlara kadar gelip ibadet eden Hıristiyanları hep biliyoruz. Esasen eski Apolonye şehrinin kuruluşu da bu Baharçeşmeleri, Kuyubaşı denilen yerlere rastlıyor. Hakikat, önemli bir kazıya kadar böyle kapalı kalacaktır.

(sonu devam edecek)

Isparta kelimesinin eski imlâmızda Yazılış şekilleri

Hikmet Turhan Dağhoğlu

Isparta kelimesinin eski imlâmızda yazılış şekilleri başka başkadır. «Isparta»nın Romalılar ve Bizanslılar zamanındaki adı (Baris) idi. Böcüzade Süleyman Sami Bey merhum bu kelimenin Yunanca dağınık mânasına gelen İsporada menşeyinden geldiğini kaydeder. (1)

Meşhûr Aynî İkdülcuman fi tarîhi ehlizzeman adlı tarihinde birinci cild (Veliyüddin ef. kütüphanesi nüshası, varak 239 da) Hamidili vilâyetinden bahsederken şöyle der:

اگر در عğıردür (بلك آباد) büyük bir beldedir bir sûru vardır. Beyşehirine üç gündür. اسپرنا Isparta bilâd-ı Germiyan'dandır. اگر در ile طکرلو Denizli arasındadır. Burası Hamid bilâdından dir. Burada umera oturur.

Hamid bilâdında birçok kasabalar vardır.

Isparta, Agras, Egirdür Burdur, Keçiborlu, Uluborlu, Afşar, Yalvaç, Yalvaç Karaağaç ve Gölhisar'dır.

Ibni Batute seyahatnamesinde (Şerif Paşa tercümesi cild 1. S. 315 de)

[1] Böcüzade Süleyman Sami Bey merhum Ispartaya çok hizmet etmiş, bir zattır. Isparta için yazdığı tarih Halil Hamid Paşa kütüphanesindedir. İki cildten ibaret olan bu kitap 703 sayfadır. Müellif eserini 1316 senesi şabanında yazmaya başlamış 25 nisan 1331/1915 senesinde bitirmiştir. Fakat kitabın sonunda 29 teğrinisani — rebülahır 1341 tarihi vardır. Bir zamanlar mebusluk da yapmış olan bu zat 1934 tarihinde Isparta'da vefat etmiştir.

sparta (برنا) Eğirdür اگر دور Burdur (ردر) şeklinde gösterilmektedir.

İbni Batute Isparta için (tarzı inşası bedî çarşuları, bostan ve nehirleri çok bir beldedir. Kalesi yüksek bir dağ üzerinde kâindir.)

Eğirdir için de (Nüfusu çok ve esvaki güzel, enhar ve eşcar ve besatini, vafir bir beldei âzimedir. Suyu tatlı bir gölü olup bu göl tarikile gemiler iki günde Akşehir- Beyşehir vesair bilâd ve kuraya giderler demektedir.

این بی muhtasar Selçuknamesinde İspartanın İzzuddin Kılıç Arslan (Rüknüddin Süleyman şahın oğlu) tarafından fethedildiği yazılırken Isparta (سپرنه) şeklinde yazılmaktadır.

(عزالدین قلیچ آرسلان اسپرنا اطرا که هنوز بود بلوغ نیافته بود بر تخت نشاند و حق کداری و نعمت پدر نصیب مصالح اسپرنا پیش گرفتند و فتح ولایت (سپرنه) که از مشایخ قلاع سواحل دریاه مغرب است در ایام دولت آن طاقل معصوم اسپرنا شد) demektir.

çün Rüknüddin Süleyman Şah darüsselâme ulaştı, anın devleti beyleri ve saltanatı uluları Nuñ Alp, Aydın Alp ve کندیز آاب Gündüz Alp sultanın râyâtı hizmetinde bile gelmişlerdi. Sultanın oğlu İzzuddin Kılıç Arslan —ki henüz tufuliyet haddinden bulug menziline erişmemişti. Bedri Münir gibi padişahlık seririne geçürdüler.

İslâm ve Ermen, Tekurleri ve Rum Vasili-

yos'u, ol dudmanı kerimi tazim ve tekrim, sadece حميد şeklinde yazılmakta idi (1)

etmekte muvazabat kulurlardı. Ve haraç ve bac hazanei âmiriye gönderirlerdi. Ve bu şah zadenin eyyamında (سپرتنه) kalesin ve vilâyetin — ki letafet ve ab-u— havada sayir kıla, ve bika'dan müntaha ve müstesnadır— fethettiler.. İbni Bibi tercümesi Selçukname. Cild 3 S. 62.

İsparta kelimesi son zamanlarda - اسپارته) اسپارته şeklinde yazılmıştır.

Vilâyetin adı ise, حميد ولايتى وحميد آباد veya

- [1] Yunanistandaki İspartadan başka Cennubi Amerikada Venezoella Cümhuriyetine tâbi Nueva Esparta — Yeni İsparta) diye bir İsparta daha vardır. Burası Margarita adasile etrafındaki adacıklardan mürekkep olduğu halde mesahası 4145 kilometre ahâlisi 31 bin kişidir.

Kamus-ül-âlam ikinci cild. S. 858.

Kan yolula giderek dimağa tesir eden alkol ise kanın litresinde 2-3 gramı bulunca sarhoşluk verir. On gram olunca bayıltır. Alkole alışmış bir insanın - bünyenin mukavemetile değişmek üzere - başına gelecek felâketler şunlardır: Kalbi yağlanır, karaciğeri, midesi; böbreği bozulur. Döl uzvu dumura uğrar; titrek ve gözleri görmez olur. Nihayet beyin harap olarak bir akıl hastalığına tımarhaneye düşer.

Maalesef tütünü, alkoli birer gıda gibi arıyoruz. Başlangıçta hakikaten keyf veren bu pek çifteli nesnelere yalnız tek için değil kızıl, çiçek, kolera v.s. gibi sarı lâkin onların aksine olarak sönmek, durmak bilmeyen birer cemiyet belâlarıdır. Bir zaman tütün, alkol içenlerin günahkâr nazarile bakıldığı yurdumuzun bazı yerlerinde bu gün gariptirki içmeyen tayip ediliyor. Tahripkâr, korkunç gözlerini ırza, beuliğe, yuvaya dikmiş alkol yüzünden yıkılan ocaklar, işlenen cinayetler ve suçların hayli yekûn tuttuğuna bakılırsa onun akrep kollarına düşmenin fazileti kendiliğinden tebarüz eder.

Alkol sade mevcudu değil olacağı da tahrip eder. Bir alkoliğin döl hayvancığı her ne kadar kudretli olursa da içerisinde alkol da götürdüğü için doğacak çocuğun dejenere olmasına âmil olur.

Dahilî sıhhat bizi haricî mikroplara karşı urhlandırır. Bunu temini dikkat ve irade düğününe hakiki sahip olabilmekle mümkündür. Beni ısırmayan yılan bin yaşasın lakâydlığı aczin, meskenetin ifadesidir. Atı sağlam kazığa bağladıktan sonra kadere terk etmek ise insan enerji ve gayretinin imrenirici bir teahürüdür.

Vücudun karışık uzuvları yekdiğerine merbut olarak muntazam bir ahenk dahilinde işlerler, Birinin bozulması diğersinin de bozuk çalışmalarına sebeb olur. Tıpkı dünyamız gibi...

Bursa Askerî lisesinde

Dr. A. Rıza Kuyncu

Isparta meşahiri

Hikmet Turhan DAGLIOĞLU

12 — Ece Halife: Asıl adı Yakup olup Hamîdîdir. Bir çok âlimlerden, bilhassa Alâaddin Ali Fenarîden tahsil eylemiştir. Akşehir, Konya, Ayras, Manisa medreselerine müderris tayin olunmuştu. 929/1522 tarihinde Manisada müderris iken vefat etti.

Bir çok ilimde mahareti, türkçe ve farsî dillerinde nazma kudreti vardı. Mevlâna Cami aleyhinde bulunmuş olmakla meşhurdur.

Yavuz Sultan Selim devrinde de Ecezade denmekle maruf (Alâaddin bin Yakup) diye bir şair daha vardır(1)

13 — Selikî: İspartalıdır. Asıl adı Şaban'dır. Kırım'da Kefede kadılık etmiştir. Kanunî Sultan Süleyman saltanatı sonlarına doğru bütün çoluk çocuğu ile eşkiyalar elinde şehid oldu. Şu beyitler kendisindedir(2).

Kanıma garketme kim kanı yumaz kan ile
Tende ger bin canım olsa sana eylerdim feda,
Gel beni öldür hey âfet hançer-i berranla
Kurtulayım günde bin kez ölmeden hicranla.

14 — Şerifi Mehmed Çelebi: Eğerdimli olup Tarık-ı Zeyniyedendir. Ve şeyh Bürhaneddin'in oğludur. Rumeli kasabalarından birinde kadı idi. Murad III ün saltanatı sonlarına doğru ölmüştür. Şairdir. Oğlu Anadolu kazaskerlerinden Şerif Mehmed Efendidir(3).

15 — Şerif Mehmed Efendi: Eğerdimli Şerifi Mehmed Efendinin oğlu olup 960/1552 tarihinde doğmuştur. Şeyhülisâm Zekeriyya Efendiye intisab etmiş ve sonra mümaileyhe tezkerecilik etmiştir. Müderris olmuş; Galata, Halep, Şam, Mekke, Edirne, Mısır kadılıklarında bulunmuştur. 1027/1617 tarihinde İstanbul kadısı, 1029/1619 tarihinde Anadolu kazaskeri

oldu. 1034/1624 tarihinde Rumeli kazaskeri oldu ve 1035/1625 tarihinde azledildi. 1039/1629 da haccı şerife gitti. 1040/1630 senesi zilkade sinin sekizinci pazar günü vefat etti. Eyübe medfundur. Fazıl, edebiyatta mahir, şehî, kârim idi.

Şiirde Şerifi mahlesini kullanırdı. Bir çok kaside ve tahmisleri vardır. Arabcaya hakkiyle vakıftı. Kaside-i Bürdeye tahmisi vardır(4).

16 — Kara Seyyidi Efendi: Hamîdîlidir. Ali Fenarînin şakirdi olup müderris bir müddet sonra da İstanbul kadısı olmuştur. 913/1507 tarihinde vefat etmiştir. Gür sakallı ve şair idi. Oğlu Mehmed efendi müderris ve pîr iken 977/1597 tarihinde vefat etmiştir. Baba oğul üle-madandır(5).

17 — Sun'î Sun'ullah Efendi: Yalvaçlıdır. tadrise muktedir ve şair idi. Üçüncü Mehmed'in saltanatı iptidalarında irtihal eyledi(6).

18 — Salık Yahya Efendi: Borlulu olup Hasan Kadı zadelere dendir. Kadılık etmiş şair bir zattir(7).

19 — Seyfullah Efendi: Hâmîdîlidir. Müderrisliklerde bulunmuştur. Ayasofya medresesinden tekaüd olmuştur. 1010/1601 senesi seferinde öldü. İstanbul'da Karamanda türbesinde medfundur. Fazıl ve dindardı. Şairlere zorla mersiyeler söyletir ve bunları hususî bir deftere yazardı. Bu suretle bir kitab meydana getirmiştir(8).

20 — Seyfullah Efendi: Ağraşlıdır. Müderrisliklerde bulundu. 1026/1617 tarihinde öldü. Vaiz idi. Tefsirle çok uğraşmıştır(9).

(4) Sicilli Osmanî. Cild: 3; S: 141. Neş'et Köşesinin ÜN (de sayı: 5, 6, 7.) bunlara dair kıymetli tezkireleri vardır.

(5) Sicilli Osmanî. Cild: 3; S: 120.

(6) Sicilli Osmanî. Cild: 3; S: 236.

(7) Sicilli Osmanî. Cild: 3; S: 3.

(8) Sicilli Osmanî. Cild: 3; S: 122.

(9) Sicilli Osmanî. Cild: 3; S: 122.

(1) Peçevi tarihi; cild: 1, S: 50, 51.

(2) Beyanî tezkeresi. Üniversite. Yazma türkçe eserler kısmı No: 2568 ve Sicilli Osmanî. Cild: 3; S: 148.

(3) Sicilli Osmanî. Cild: 3; S: 141. Beyanî tezkeresi. No: 2568.

21 — Osman Efendi: Yalvaçlıdır. İstanbula gelerek şeyhülislâm Bostan zadenin hizmetine girmiştir. Bursada Hamza bey medresesine müderris oldu, Trablusşam, Konya, Tire, Manisa kadılıklarında bulundu. 1037/1627 tarihinde vefat etti.

22 — Kadı zade Mehmed Efendi: Ispartalıdır. İstanbula gelmiş, zamanın âlimlerinden ve bilhassa şeyhülislâm Esad efendiden tahsilde bulunmuş ve 1025/1616 tarihinde Hızır efendi yerine Besiktâşta Sinan paşa medresesine müderris olmuştur. İstanbulda Mahmud paşa ve Kahirede de müderrisliklerde bulunmuştur. 1040/1630 tarihinde vefat etmiştir. Ahlâki bamede sahibi idi.

23 — Mehmed bin Yahya: Hamîdîlidir. Pederi meşayih tendir. Üsküdarlı Halidden hatınışketmiştir. (Ağzı Kara Muhiddin) adıyla şöhet bulunmuştu. Şu beyit kendisi için söylenmiştir.

Zeban dirazî esrare servet açtı dihen
Hemişe hokkada mı ola ağzı karalık

Hatta malik ve çol yazı yazardı. Talik yazıda da tesvid ve tebyizleri görülmüştür. Bir çok kadılıklarda bulunmuştur. İzmirden mazul olmuştur.

(Ağzı lâkabi 1008/1599) vefatına tarihtir(10).

24 — Cafer Efendi: Barlalıdır. Burmalı Ke. maleddin efendinin oğludur.

Şeyhülislâm Ebussuud efendiden ders görmüştür. 1086/1675de At meyda nına nazır İbrahim paşa sarayında ihdas olunan medreseye müderris oldu. 1096/1680 tarihinde Bursaya Nakib-ul. egraf olmuştur. 1106/1694 tarihinde

evvelâ Anadolu kazaskeri sonra Rumeli kazaskeri oldu. 1108/1696 senesi şaban ayında seksen yaşında iken vefat etti. Edirnekapısı haricinde Emir Buharî zaviyesine defnedildi. Senenin ekser günlerinde oruç tutardı. Sofî meşreb bir zattî. Damadı Murad Efendidir(11).

25 — Şeyh zade Ahmed Efendi: Hamîdîlidir. İstanbula gelerek devrin ülemasından tahsilî ulûmda bulundu. 1032/1622 tarihinde Hay.

(10) Tuhtei Hattatın. S: 464. Neş'el Kösenin bu zat hakkında CN'de kıymetli bir tedkiki vardır.

(11) Şekayık-ı Numaniye ve Vekayi-ul—Fuzela.

darpaşa medresesine, sonra mezkûr sene içinde Kınalı zade Abdurrahim efendi yerine Atik Ali paşa medresesine müderris oldu. 1034/1624 tarihinde terfian Murad paşaya müderris oldu. 1038/2628 de Habcı zade efendi yerine Şahin Semaniyeye terfi, 1042/1628 de Ayasofya medresesi müderrisliğine, 1045/1635 de Sirke zade Seyyid Yunus Efendi yerine Süleymaniye medresesi müderrisliğine geçmek suretile ilmî derecenin en yükseğine geçmiş oldu. 1048/1633 tarihinde vefat etti(12).

26 — Bûrhaneddin Efendi: Eğirde şeyh olan Mehmed bin Hacı Hüseyin oğludur. Nesebi Berde'î ye dayanır. Eğirdirde tahsil ettikten sonra İstanbula geldi. Nasuh efendiden tefsir ve hâdis tahsil etti. 970/1562 tarihinde vefat eyledi. Arif ve kâmil bir zattî. Şerfi Muhiddin Efendinin babasıdır(13).

26 — Rifat Ahmed Efendi (Yağlıkçızade): Babası Mehmed Emin efendidir. Ispartada Şaban Çelebi zade ailesine mensubdur(14). Rifat bey İstanbulda doğmuştur. 1312/1894 tarihinde İstanbulda ölmüştür.

Mezarı Fatih civarında Emiri Buharî dergâhı haziresindedir. Tarihe aid eser yazmış âlimlerimizdendir. Maliyeden yetişmiş. Bahriye muhasebecisi Girid, İzmir, Selânik defterdarlıklarında ve muhasebatı âtika muhasebeciliğinde bulunmuştur.

Eserleri: -Lûgatı tarihiye ve coğrafıye 7 cild.

Münderecatı yalnız tarih ve coğrafıya lûgatına münhasır olmayıp diğer ulûm ve fûnûna da aid bir kamustur.

2 — Nakd-ut-tevarih

Kâtib Çelebi merhumun Takvim-ut-tevarihi tarzında olup hilkatî ademden 1296/1878 tarihine kadar geçen vakaları muhtasar surette beyan eden bir umumî tarihtir.

3 — Tasvir-i ahlâk.

4 — Bergüzâr. Ahlâk-ı alâiden hülâsa edilmiş bir eser.

(12) Vekayi-ul—Fuzelâ. Cild: 1 varak: 28.

(13) Sicilli Osmanî. Cild: 2. S: 15.

(14) Mahmud Kemal İnâl'a göre, bunlar aslen Ispartanın Eğirdir kazasına tâbi Barla nahiyesindedir.

Merhumun oğlu Şurayî Devlet âzasından merhum Raif bey, Torunu ise Vakıflar Umum Müdürlüğü Kuyudatı Kadime-i Vakfiye müdür lüğünden emekli Şefik'tir(15).

27 — İbrahim Paşa: İspartalıdır. Kapuçubası sonra mirimîran olmuş 1232/1816 da Silistre muhafızı 1234/1818 de Bursa ve İzmit mutasarrıfı olmuştur. Kara Burun ve Karadeniz Boğazının Rumeli ciheti muhafızlıkları ile Tolçî ve İbrail muhafızlıklarında bulunmuştur.

1243/1827 tarihinde Hamid mutasarrıfı olmuş sonra kendisiue vezaret ihsan edilmiştir. 1244/1828 de Haleb valisi olmuştur. Bir müddet sonra Aydın ve Silistreye gitmiş sonra Afyon Karahisarına nafi edilmiştir Afyonda vefat eylemiştir. Devlete iyi hizmetlerde bulunmuş müstakim bir zattî(16).

(15) Osmanlı Müellifleri. Cild: 3; S: 61.

Meşhur Adaralar Ansiklopedisi. Cild: 4, S: 1357

(16) Sicilli Osmanî. Cild: 1; S: 155.

28 — Hâmid Hüseyin Efendi: Uluborludur. Şair ve hattattır. 1180/1766 tarihinde vefat etmiştir.

29 — İsmail Efendi: Hamidîlidir. İstanbulla gelerek şeyhülislâm Mirzazade Mustafa efendiye intisab etti. 1117/1705 tarihinde Ahi Çelebi medresesine müderris oldu. 1124/1712 senesi seferinin 22 inci çarşamba günü Vefat etti. Halûk ve âlim bir zattî(17).

30 — Hüseyin Hâmi paşa:İspartalıdır. 1265 tarihinde Mektebi Harbiyeden meşhur Hüseyin Avni paşa ile birlikte çıkmıştır. Süvari ferikliğine kadar yükselmiştir. 1308/1890 tarihinde vefat etmiş ve Edirnekapısı kabristanına defnedilmiştir(18).

(17) Vekayi-ul-Fuzala. Cild: 3; varak: 63.

(18) Mir'at-ı Mekteb-ı Harbiye. S:232.

Ayıklanacak itiyatlarımız

İçtimai, iktisadi, ailevi ve diğer bütün hayat hâdiselerine mukavemet edebilmenin sıhhatli bulunmakla mümkün olacağını bilmiyen yoktur amma sıhhatli bulunmanın lüzumlu şeraitine riayet ederek yaşayan pek az insan vardır. Bu riayetsizlik, yoksuzluk, zayıf iradelilik, bilgisizlikten ileri geliyor. Yalnız biraz dikkat edilirse fakirliğe atfedilen bir çok kusurlarımızın hakikî sebebi irade azlığı veya bilgisizlik olduğu netcesine varırız. Binaenaleyh sıhhatimizi mikroplardan evvel cehaletimizle irademizin zayıflığı bozar. İradeyi de bilgi yağı pisirip olgun laştırdığına göre, bütün kabahati cehalete yüklerssek hiç bir hata işlememiş oluruz.

Cehaletin millî bünyemize açtığı yarının büyüklüğünü Cumhuriyetimizdeuberi tamiri için sarfedilen hududsuz gayretlerden anlayabiliriz. Bunun gibi hususî tabiatlarımızın tasfiyesi, fenalarını atıp iyilerinin alınması için de bilgiye dayanarak usanmadan çalışmak icab etmektedir. Çünkü bir çoğu cehaletten hasıl olan itiyadlarımız dikkatli bir inkılâba pek muhtahtır.

Bu büyük hatamız hastalığı aldıktan sonra sıhhatimizle alâkadar olmamızdır. Halbuki sıhate hakikî iltimam ve alâka hastalanmadan evvel gösterilmelidir. Hepsi de ciğara dumanlarının yaptığı bulutla örtülü kahvehanelerimizin içinde öyleleri vardır ki su vermeye ayırdıkları bir bardak bütün müşterilerinin dudaklarında gezer durur; tabii bardağın kenarına yapışan mikroplu salyalarda ağızdan ağıza girer çıkar. Bir çok kirli, mikroplu şeylerle pislenen ellerimizi sabahtan sabaha sabunlarız. Üzerinde bağırsak soluncanlarını, şeritlerini, dizanteri amillerini bulandıran sebzelerden soğan, marul ve bazı otları yıkamadan yiyoruz. Köylerde, kasabalarda türlü mülevvesatla karşılaşarak bulaşıcı, öldürücü mikropları sürü halinde götüren suları avuç avuç içeriz. Her yere batıp çıkan kundurularımızın üzerine koyduğumuz ciğaralı ağızlığımızı oradan alıp ağızımıza sokarız. Bunlarla beraber evvelki makaleme

mevzu teşkil eden ciğara alkolden başka sıhhatimizi kemiren öyle fena itiyadlarımız var ki söylemekle bitmez: Bir kasabanın hemen her köyü dolatıldığından dolayı belsoğukluğu veya firengiden birile muhakkak malûl olan kadınlarla odalarda kadın âlemleri, günlerce yuksuz kalarak devam edilen kumarlar... Ekmeğe arzusu kadar tabiileşen diğer fena itiyatlarımızın bir kısmını da evlerimizin apteshanelerini, ahırlarını, mutfağın oturma ve yatak odalarımızın bitişine yaptırmakla yer tefrik etmeden yanımızda bulunanların yüzlerini ıslatırcasına balğam atmak âdetimizi teşkil eder. Bu ara da yerleri ıslatmadan süpürerek bir çok mikrobu tozlarla birlikte uçurup ağızımıza, burnumuza girebilir hale getirdiğimizi de zikretmeliyiz.

Balğam atmak ve toz kaldırarak süpürmek veremin bulaşmasında ehemmiyetli birer sebebidirler. Fakat biricik sebep değildirler. Çünkü, verem hastalığında bunlar kadar yaşayış tarzımızın da tesiri vardır. Veremin tedavisi yok denemek kadar az kabildir. Veremli iliz iliz erir. Bazan da şişmanlar. Bu şişmanlaşış yalancıdır. Zira, şişman veremli erimiş veremlinin âkibetinden kurtulamaz, hattâ daha evvel de kavuşabilir. Herkeste verem mikrobu vardır. Fakat hepimiz verem hastalığı göstermeyiz. Buna sebep şudur: Meselâ akciğerdeki verem mikrobu bir kurt gibi kendisi içinde sağ olarak kireçle kabuklanır. Vücut kuvvetli kaldıkça zararsız halde durur. Bilâkis mukavemetini kaybederse kabuğunu yırtarak faaliyete başlar. Bu halden dolayı yetişkinlerdeki veremin çocuklukta alınmış verem mikrobunun faaliyete geçmesiyle hasıl olduğu hakkında bir nazariye kurulmuştur. Lâkin başka bir nazariyeye göre veremin sonradan alınan mikropla da husule geldiği muhakkaktır.

Bir tek küçük verem mikrobu büyük verem hastalığını yapabilir.

Bu kısa mütealeme nazaran insan vereme iki yoldan yakalanır. 1) Vücut mukaveme-

tinin azalması ile; 2) Hariçten gelen mikrobu yutmakla. Bu da bir kaç türlü olur: Öksürük damlacakları ile, tozlarla karışmış veremli balgamlar ile, veremli hayvanlardan yapılan yiyeceklerle...

Binaenaleyh vereme tutulmamak için kendimize bu iki sebep dışında bir tarzı hayat kurmamız icab eder. Halbuki yazdığımız itiyatlarımıza bakılırsa mahsus hissini verecek derecede bu iki sebebe gömülü bir yaşayışımız var.

Misal olarak aldığımız veremden başka her biri daha pek çok hastalıkların anası olan âdetlerimizden başlangıçta biraz zor olmakla beraber ancak azim ve bilgi kılıcı sayesinde kurtulmaya muvaffak olabiliriz. İtiyadlarımız için bu kılıcı kullanmak zamanı çoktan gelmiştir. Yoksa aptalca bir itikatperestlikle dededen kalma, babadan kalma diye bugün için zararından başka hiç bir faydası kalmamış olan bir takım alışkanlıklarımıza sınıksız bağlı kalarak yaşamak istersek ölüden derman arayan bir zavallıya benzeriz.

Yaşamak, yıllarca sapa sağlam yaşamak onun icab ettirdiği evsafa tamamilen malik olmak sınırsızdır. O da durmadan değişen hayat hâdiseleri karşısında aynı hızla durmadan değişmek, yenileşmek kuvvetidir. Bu kuvvetin neler yapabileceğini anlamak isteyenler İNÖNÜ adlı bir kalble işleyen, insan oğlunun yaptığı her türlü vasıtaları hep birden kullanmalar ayrılmayacak derecede çelikleşmiş olan Türk birliğine baksınlar. Biz İNÖNÜ'nün başbuğuluğunda Ebedî Şefin ebediyete kadar açtığı nurlu izde geriliğe aid olan her şeyi sınır dışına atarak ilerleyen dünyayı dudaklarını yalattıracasına hayran bırakan ebedî bir kafiyeyiz. Milletimize bu haşmetli manzarayı veren Millî ayıklanmadır. İtiyadlarımızda da böyle bir ayıklanma yaparsak bu manzara bir başka renk alır. Fakat bu hususta yapacağımız inkılâbı devlet makinesinden evvel kendi irademizden bekleriz.

Bursa Askerî Lisesinde
Dr. A. Rıza KUYUCU

Atalar Sözü

Toplayan: Nuri KATIRCIOĞLU

Öküz yemini yer, dananın batmasında yatar.

Öksüzün boynu buruk olur.

Öksüz çocuk göbeğini kendi keser.

Öksüz büyüyenin boynu buruk olur.

Öksüzün bağı yanık olur.

Öksüz kuzu öveç olmaz. (Öksüz kuzu toklu olmaz).

Öksüz güler mi, gülse onar mı? Meğerki yanıla...

Öksüze vurmuşlar; way anam demiş.

Öksüze acıyan çok olur amma, ekmek veren olmaz.

Ölü ile deli sahibinindir.

Ölüm hak, miras helâl.

Ölüm döşegine yatan ecel teri döker.

Ölüm, dirim bizim için.

Ölüm bir kara devedir her kapıya çöker.

Ölüm, ne bir soluk önce, ne bir soluk sonra.

Ölenle kim ölmüş, herkes sırasını bekler.

Ölenle ölünmez. (Ölümün ettiğini kimseler edemez).

Ölüye gününde ağlarlar.

Ölüyü örte korlar, deliyi dürte korlar.

Ölümün elinden can kurtulmaz.

Ölümü gören hastalığa razı olur.

Ölüme sevinilmez.

Ölümlle öç alınmaz.

Öl benim için öleyim senin için.

Ölürüm diyenin üstüne varılmaz.

Ölende mi kabahat, öldürende mi?

Ölenle, bir yerden giden kimsenin dostu kalmaz.

Ölünceye kadar geçineceğini, yoruluncaya kadar ara, bul.

Ölünün ardınca ölünmez.

Ölenin malı da birlikte ölür.

Ölmüş eşek kurttan korkmaz.

Ölürse yer beğensin, kalırsa el beğensin.

Ölenleri çekirtme, kalanları çek, çevir.

Öleceğim deyip de ekmeğini atma.

Ölecekle olacağı çare olmaz.

Önce konuş, sonra tanış.

Önce kaçan kurtulur.

Önünü göret sonunu öret.

Önce sınırlar sonra kınarlar.

Önce yiyelim sonra deyelim.

Köylü

Kışın sert rüzgârları, buzu kırığısile
Baharların yağmuru, yazların kızığısile,

Kabarub gebeleşen, bir toprak gibi içim.
Bir el kalbimi deşse neler, neler veririm.

Bal almadım yadelden, Bozkırın arısıyım.
Bakma kısır boyuma, aslımın yarısıyım.

Siskalaştım kavruldum, toprağa baka baka,
Yokluk bu hale koydu, içimi yaka yaka.

Bir şefkatli el değse, kerpigleşen yüzüme,
Korukluktan kurtulur, dönerim bir üzümle

Aç bir mide üstünde dikleşen başıma bak
İçim kanadlanırsa alnım arşa vuracak.

Cözümdeki ışıkta izi var bin yılların,
Bugün bakılamazsam belki sönerim yarın.

Turgud Akkaş

Türk Askeri

(Bu şiir, askere çağırılanları uğurlarken söylenmiştir.)

Soyu Türk, göbeği Türk, tarihi Türk, adı
Türk!..

Kafa, el birliğile heyecan kanatlı Türk!
Ey tarihin mebdei, istikbalin sonu, sen!..
Eğildi, iğceksin cihanı ister isen!..

Ey ezelden er doğan, ömrünce er askerim;
Ey benim kuzu iken aslanlaşan tunç erim.
Mukadder ise bir gün, cephelerde görün.
mek...

Mukadderdır hasmına önünde hep sürün-
mek...

Öğretti, ağan, baban, ecdadın: Türkiük
nedir:

Türk. güçleri nefsinde toplayan hazinedir.
Sen de ey Türk askeri bugün cihan erisin,
Ecdattan değil geri, fakat çok ilerisin!..

Sana güvenimiz çok, pervamız yok
cihandan,

Biz, hep parlak çıkarız en çetin imtihandan
Sizi hep biliyorlar. Sizi biz kolluyoruz,
Sizin ile birlikte şu sözü yolluyoruz:

Gidiyor Türk askeri barışı kurtarmaya,
Cihan, karşı gelirsen hazırlan yalvarmaya!

Öğretmen: Rıza Kaynak

Yıldızlara el değmez, merdiven yetmez
AY'a,

Dumlupınar, İnönü, işte çokkun Sakarya.
Adından daha büyük kelime, sıfat olmaz,
Her renk yok olur belki, kan boyası renk
solmaz,

Her istikbal yok olsa, Türke mezar
kazılmaz,

Türkten sonra muhakkak artık tarih
yazılmaz!

Eğer şahin türerse kuş dolu bağlarında
Boğacak kanın mevcut asil damarlarında!

Değil bugün gidişin doldurmaya boşluğu,
Bu gidiş, ne macera, ne Fetih sarhoşluğu.

Bu gidiş: güzel yurtda uyanık bir bekçilik,
Bu gidiş: kem gözlere karşı bir nöbetçilik!

Bu gidiş: sanmayın hasma silâh atmaya,
Fakat, icab ederse cihanı parlatmaya!

Size uğurlar olsun, barış ile biz Yâr'ız.
Şu da var ki: arkada memleket var, biz
varız!..

Uluborlu

Isparta'da atış müsabakaları

Fikri AYTAÇ

9 mart 1941 pazar günü Isparta bölge merkezinde yapılacak olan Burdur, Isparta, Eğridir, Uluborlu atış müsabakalarını sabırsızlıkla bekleyen halkımız öğleden evvel atış mahalli bulunan (Öküzbattı) mesiresine taşınmaya başlamışlardı. Bir tesadüf eseri olarak hava da o gün ilkbahar günlerinden birini andırıyordu.

Saat 14 de başlayacak olan müsabakaya iştirak edecek olan avcılarının av kıyafetleriyle ve gençlik klübü âzalarının da iştirakile toplu bir halde bando ile çarşı ve mahalle aralarından geçerek atış mahalline gidilmesi Ispartalılara güzel bir gün yaşattırıştır.

Takımlar güreş ajanı Şevket Gürcan tarafından bölge başkanı sayın valimiz Tefik Hadi Baysala takdim edildi.

Müsabaka, İstiklâl marşını müteakip bölge başkanı sayın valimiz Tefik Hadi Baysalın ve spor âzasından Kemal Mörün veciz hitabelerinden sonra hakem heyeti önünde başlamıştır.

Atış mahallinde toplanan Isparta ve Burdur avcıları atışın neticesinde derece almamak ihtimali ile heyecan geçirmekte oldukları yüzlerinden ve hareketlerindeki ittiratsızlıktan seziliyordu.

Vakit yaklaştıkça her klübün avcıları aralarında toplanarak nasıl hareket etmeleri lâzım geleceğine dair kafile reislerinden direktifler aldıkları âzalar aralarında fikir teatilerinde buldukları yükselen seslerden anlaşılıyordu. Bu fikir teatilerin de bu atış temasının kıymet ve ehemmiyetini tebarüz ettiriyordu.

Sabırsızlanan halk da kendilerine tahsis edilen mevkillerden inerek yavaş yavaş sahayı daraltmaya başlamışlardı. İşte bu sırada tasnif heyeti reisi emekli tuğbay Nâzım Erdemin birinci müsabakaya iştirak edecek klüpleri kura çekmeye davet eden keskin sesi yükseldi. Çeki-

len kura neticesinde klüpler şu suretle sıralandı:

- 1 — Eğirdir;
- 2 — Uluborlu;
- 3 — Isparta;
- 4 — Burdur.

1. Domuz hedefine.

Beşer kişilik takımlarla (80) metre mesafeden (22) çap tüfekle ve tek mermi ile yapılan bu atışta Isparta takımının üç isabet ve (16) sayı ile birinci, Eğridir takımının iki isabet (9) sayı ile ikinci, Uluborlu takımının bir isabet (9) sayı ile üçüncü, Burdur takımının bir isabet (8) sayı ile dördüncü geldiği görülmüştür.

Birinciliği kazanan Isparta takımına altı lira değerinde bir av çantası sayın Valimiz tarafından verilmiştir.

2. Uçar atış:

Yere çizilen bir dairenin çevresinden merkeze ve yukarıya doğru (30) metre mesafeden güvercini uçurmak suretile yapılacak olan bu müsabakayı görmek için seyirciler mütemadiyen saatlerine bakıyorlardı. O sırada kafeste bulunan gyvercinler de hürriyeti alınmış esir arslan gibi mütemadiyen çıkmak için kafesi zorluyorlardı.

Selçuk Tellnin elinde güvercinle, yol verin demesi, müsabakanın başlayacağını bildiriyordu. Tertip heyetinden Şevket Gürcan tarafından düdükle işaret verilir verilmez; biraz evvel hürriyete kavuşmak için kafesi zorlayan o zavallı güvercinlerin bir kısmı adeta yıldırımla çarpılmış gibi avcının ansızın tüfeği önünde yere düşerken, bazıları da dünyaya yeniden geldik der, gibi havada daireler çizerek yuvalarına kaçıyorlardı.

Her atış sonunda Şevket Gürcanın elinde dekametre ile güvercinin düştüğü yeri işaret eden sedası ortalığı çınlatıyordu.

Beşer kişilik takımlarla av tüfeği ve inhisar dolusu tek fişekle uçar güvercine yapılan bu müsabaka sonunda üç güvercin düşürmeye muvaffak olan Burdur takımı birinci, iki güvercin düşüren Isparta takımı ikinci, bir güvercin düşüren Eğridir takımının üçüncü olduğu görüldü.

Birinciliği kazanan Burdur takımına huşusî olarak sipariş edilmiş ve bugünün hatırasını üzerinde taşıyan 30 lira kıymetinde zarif bir kupa sayın valimiz tarafından verildi.

Herkes için açık olan müsabakalar:

1. Mütahharik kasnak hedefine atış:

30 metre mesafeden yuvarlanan kasnak içindeki dairesel hedef atışına 28 kişi iştirak etmiştir.

Atış sonunda Ispartadan gazozcu Ahmed Sağtürk birinci, Ispartadan elektrikçi Münir ikinci, Isparta avcılarından Salim Arınsoyün üçüncü olduğu görüldü.

Birinciye kol saati, ikinci ve üçüncüye birer dolma kalem verildi.

2. Daire baş hedefine atış:

(22) çap tüfekle ve üç mermi ile (50) met

re mesafeden dairesel hedef atışına halktan (36) kişi iştirak etmiştir.

Atış sonunda Ispartadan demirci Mehmed Tuncerin atış yaptığı mermilerden üçünün de 10 numaraya isabet ettiği ve numara yekûnu (30) olduğunu ve bundan daha yukarı numara kazanan bulunmadığından birinci geldi. Birinci mermiyi 12 numaraya, ikinci ve üçüncü mermileri (9) numaraya isabet ettirmek suretile makûsen yükselen ve (30) numara yekûnu yapan Halıcı Tahsin Bilginerin de ikinciliği kazandığı görüldü.

Birinciye dolma kalem, ikinci gelene para çantası verildi.

Her atışta, poligonu dolduran binlerce halk işaret zincaya kadar heyecan içinde kalıyor. V-rilen işarete göre ya takdir avazelerile veya hud kahkahalarıyla sahayı çınlatıyorlardı.

Vaktin darlığına binaen serbest atışa iştirak etmek istiyen yüzlerce halkı atışa iştirak ettirmek imkânı hasıl olmamışsa da bilâhare yapılacak atışlarda bu cihetin nazarı itibarı alınarak daha erken atışa başlanılmak vadiile halka beyanı itizarda bulunularak poligon terkedildi.

D Ü Z E L T M E

(ÜN) sayı: 80 - 81 sayfa: 1110, 1111

Yeuişarlı Hoca Rağıp III

Sayfa: 1110 BAHAR

Satır 1: Erişti nev bahar şimdi safa bahşeyledi, beytinde (câna) kelimesi eksik.

Satır 5: (âbiyla kelimesinde (A) yok.

Satır 9: Tehî zan etme ey RAGIP sen, o bülbülü) beytinde (Şeydayı) kelimesi noksan.

KUŞLAR

Birinci kıtanın 4 üncü satırı 3 üncü nün, 3 üncü satır da 4 üncünün yerine yazılacaktır.

(Bir de yazının sonlarındaki Manzarai safahatı ehli kalem) deki (Manzarai) kelimesi (Mahzara) yazılmış...

Sayfa: 111; satır: 1

Bu satırını sonundaki (DAİMA) kelimesi unutulmuş. (Eyle sen etfali hakka bezli himmet daima;) olacak.

Saadet - Felâket telâkkisi

Turgut Akkaş

İçvarlığın nıazını

İnsanlar, en basit tabiat kanunlarını dahi kolayca keşfedememişlerdir. Bugün çocuklarımızın bile tanıdıkları bazı hakikatları ilk iddia edenler, kellelerini koltuklarının altına alarak mücadele etmek zoruna düşmüşlerdir.

İsbatı daha kolay olan dışvarlığa ait hakikatların, tarih boyunca uğradığı menfi telâkkiler gözönüne getirilince, içvarlığa ait olanların daha karışık bir mahiyet taşıdığına hükmetmekte zorluk çekilmez.

Buna rağmen adamoğlunun kafası düşünce kabiliyeti gösterdiği gündenberi uğraştığı halde el'an çözemediği bir bilmece karşısında çabalamaktan vaz geçmemiştir.

"İnsanları saadete götüren ve felâketten koruyan şey nedir.,

İsimleri bize kadar gelen ilk büyük filozoflardan tutunuzda bu günkü cemiyetlere önderlik edenlere kadar hepsinin dudaklarında bu sorunun tılıslı cevabı tekrarlanır durur, hattâ bunlara uzun yıllar gönül bağlayanlar da bulunur. Fakat bu kanaatların tutunabildiği şartlar kaybolunca, insanoğlu yeni bir karanlığın çukuruna düştüğünü farkederek ve eski aldatıcı imanlara karşı içinde şüphenin cehennemini tutuşmağa başlar.

Yukarıda işaret edilen eski bilmeceyi - bu günün şartları içinde - çözmeye sınımasın başlanmazdan evvel, saadet ve felâket kelimelerinin psikolojik mahiyetlerine bir gözatmak faydalıdır.

Başvekilin Halkevleri kutlama nutukları karşısında.

Burada mes'eleyi daha kolay bir şekilde izah edebilmek için büyük hukukçulardan "İherring,, in bir teşrih tarzından istifade edeceğim.

"Meselâ bir şey yapmak istiyorsunuz. Ne için? Bu suale cevap vermek yolunda bir çok ihtimaller hatıra gelebilir. Fakat bunların hepsini birer birer tahlil ederseniz şu umumî neticeye varırsınız. Çünkü ihtiyacımız vardır. «İhtiyaç» mefhumu bulunduğumuz zamanın ortaya çıkardığı bir "eem,, diye anlatabiliriz. Beşikteki çocuk ihtiyacını ağlamakla anlatmaz belki duyduğu ihtiyacın doğurduğu "eiem,, neticesinde ağlar ve o ihtiyacın yerine getirilmesiyle memnun olur.

İşte saadet ve felâket telâkkilerinin en basit nüvesi budur. O balde bu küçük tahlilden şöyle umumî bir kaide çıkarmakta mümkündür:

Medeniyet ilerledikçe ihtiyaçlar da çoğalıyor, ihtiyaçlar çoğaldıkça saadet ve felâket telâkkilerini doğuran sebeplerde fazlaşıyor. O halde, saadet ve felâket mihrakları arasında rakeden bu devrin telâkkileride eskilere nazaran daha karışık bir şekil almış demektir.

Zamanımıza göre bu düğümü çözmeye uğraşanlardan Edwar Tyler Perry «saadet ancak hayat kanunlarına riayet edenlere müyesser olur» demektedir Bunun aksi medlûlü de aynı derecede doğrudur. Yani hayat kanunlarına riayet etmeyenlerin karşısına felâketin gölgesi dikilir.

Bu günün ileri zihniyetli insanların, dün-
nün mistik temayyüllerine boyun eğdirmenin
imkânı olmadığı kâfi derecede tecrübe edilmiş-
tir. Bu hakikati kavrayan Türk inkılâpçıları
"layikliği," bir iman şartı olarak kabul etmekle
dünyanın en ileri telâkkilerinden birisine sarıl-
mış bulunmaktadır.

Bununla beraber derhal ilâve edilmesi lâ-
zımdırki, saadete ermek ve felâketten korun-
mak için hayat kanunlarına uymak görüldüğü
kadar kolay bir şey değildir. Çünkü biz hayatı
idare eden unsurların hepsi hakkında şuur sa-
hibi değiliz. hattâ şuur sahanıza girenlerden
bir çoğu irademizin tesiri altında değildir. Fa-
kat hilkat yaşama şartlarını birbirine o kadar
sıkı bağlarla teyellemiştir ki şuurumuz fazla
kudret sarfetmeden bir çok fiiller birbirinin
neticesi olarak meydana çıkar ve yaşamadaki
ahengi düzenine sokar. Eğer hayat yalnız ira-
demizle yürüyen bir Makine olsaydı onu bir
saniye bile gördüğümüz şekle devam ettir-
meye kudretimiz yetişmezdi.

Ben burada içvarlığın nizamile alâkadar o-
lan, saadet ve felâket telâkkisi üzerine deneme-
ler yapmağa çalıştığım halde; yine misallerimi
dışvarlığa ait tecellilerde almağa yelteniyor ve
ancak bu nevi maddî misallerle düşüncelerimi
daha iyi anlatabileceğimi umuyorum. Zaten ben
dışvarlığa ait nizamlarla içvarlığa ait olanların;
ayrı ayrı Allahlar tarafından kırıldığına kani
değilim. Belki her ikisinin de birbirine uyan
ve birbirini tamamlayan tarafları olduğuna ka-
niim.

Bunun için nasıl hayatın maddî tecellileri
-adeta bir saat makinesi gibi- birbirine bağlı
sebeblerle işliyorsan, nasıl uzviyetimizin göze
görünen ve görünmeyen kısımları irademi-
zin dışında dahi tam bir intizamla kendi ken-
dini ayarlıyorsan; içvarlığa ait hadiseler de bun-
benzeyen tam bir ahenk içinde yürüyüp gitmek-
tedir.

Saat misalini gelişigüzel seçmiş değilim. Bu-
lunduğu her yerde şaşmayan bir intizamla zama-
nın mesafelerini sayan bu âleti; kurmağı unuttu-
ğunuz gün durduğunu görürsünüz. Ben son yıla
kadar bu saat dinen nesnenin, birde ruhi ve
manevi cebhesi olduğunun farkında değildim.

Yirmi yıla yakın bana emeği geçen saatım son
günlerde itiyatlarını bozmağa başladı. Hastalı-
ğına hükmettim. Ve onu tedavi ettirmek için
en yakın saatçya götürdüm. Tedavinin hükmü
bir ay bile sürmedi. Yine günde beş altı dakika
birden sağmalamğa başladı. Bu vaziyet karşı-
sında onu ihmal edip bir yenisini almak belki
en kestirme yoldu; Fakat ben bu vefasızlığı
göstereмедim. Bununla beraber; Bana karşı
yalan söylemeğe başlamasına da tahammül ede-
miyordum.

Bir gün baş vurduğum bir ihtiyar saatci be-
ni sigaya çekmeye başladı :

-- Saatınızı kaç yıldır kullanıyorsunuz?

-- Yirmi seneden fazla.

-- Tabii zamanın yıpratma payı geri kal-
masında en başlı sebep. Bundan başka âletle-
rini bozacak bir hadise oldumu?

-- Hayır.

-- Uzun müddet onu ihmal ettiniz mi? Ya-
ni temizletip yağlatmadınız mı?

-- İlk senelerde belki. Fakat sonraları çok
dikkat ettim.

-- O halde başka sebebler aramak lâzım.
Bu saati nasıl kullandığınızı bana tarif ediniz.

-- Bundan evvel gündüzleri yeleşimin sol
üst cebinde taşır; geceleri de karyolamın ba-
şucundaki çiviye asardım.

-- Ya şimdi?

-- Gördüğünüz gibi onu bilek saati şekli-
ne soktum.

-- İşte saatin intizamını bozan hakiki se-
beb ihtiyarlığı ile beraber bu olsa gerek.

Ben hiç bir şey anlamamış gibi-hayretle ve
birazda alaylı bir eda ile:

-- Acaba saat bu hareketimden içlendi mi
dersin? Yani onu kalbimin üzerinden atıp bile-
ğime koymamı bir hakaret telâkki etmiş olma-
sın? Dedim.

Çok gün görmüş saatçının, kırışık yüzün-
deki çizgiler ciddi bir mana ile yeni şekiller
aldı.

-- Tamamile dediğiniz gibi evlât. Yirmi yıl
görsünüzde mutedil bir hararete alışan saati-
miz, bileğinize geçince daha mütehavvil hava
şartlarına maruz bulunmaktadır. Sıcaklık dere-

cesinin irbisat üzerine yaptığı tesir de malûm. Âlet bu elbette müteessir olur.

Saatıma karşı yaptığım haksızlık meydana da idi. Her ihtiyarlayan ve havadan nem kapan şey gibi oda bu değişiklikten müteessir oluvermişti.

EdWar Tyler Perry'in-Bilmecenin anahtarını veren- yukarıdaki iddiasını derin bir takdir duygusu altında okuduğum zaman; yine saatın aklıma geldi. Ve derhal kendi kendime-sanki o zat karşında imiş gibi-söylenmeğe başladım:

— Evet saadet ancak hayat kanunlarına riayet edenlere müyesser olacaktır. Hayat muammasını aydınlatmak için elimize verdiğin bu fener benim de pek hoşuma gitti. Fakat ben hayat kanunlarını aramakta ve ona intibak etmekteki rolümüz ne kadar basitleştirilirse maksada varmak o kadar kolay olacaktır sanıyorum. Sen

böyle bir kudret taşıyorsan; bir saat yap. Ve yalnız bize onu kurmasını ve korumasını öğret. Yoksa hepimizin bilgisi yeuiden bir saat yapmağa müsait değildir. Hem herkesi saatçi yapmak hayat kanunlarına da uygun bir iş değildir. Dedim ve hütün eski dinlerin birer saat-tan farkı olmadığını acı acı düşündüm. Bibneceyi çözmekteki aczim canımı sıktı; gece yarılarna kadar:

“Elimize; lâik Türkiyenin iç nizamına göre ayarlanmış bir saat verecek Adam nerde,, diye söylendim, ve bir ümit ve hacet kapısına gözlerini diken zavallılar gibi hep halkevlerini hatırladım durdum.

Bu düğümün lâik Türkiyenin güneşli gökleri altında bu toprağın çocukları tarafından, en ileri şekille-çözülebileceğine inandığım anda biraz içim ferahladı ve ancak şafak sökerken gözlerime uyku girebildi.

E k o n o m i k V e c i z e l e r

Yurddaş!..

Türkiye, bu harb içinde, en az harb sıkıntısı çeken memlekettir. Bunun kıymetini bil.

Sıkıntıya düşmemek istiyorsan, bir harb dünyası içinde yaşadığımızı, daima düşün..

Tasarruflu yaşa. Nerelerden, nasıl ve ne kadar tasarruf edebileceğini daima hesapla.

Meselâ:

Önüne yiyebileceğinden fazla ekmek alma. Kuruyan ve atılan bir lokına ekmeğin bile, bugün her zamandan daha büyük bir haram olduğuna inan.

Lokantalarda öüne yiyebileceğinden fazla ekmek korlarsa ki daima korlar-hemen garsonu çağır, daha küçük bir porسیون iste...

Çayına üç şeker yerine iki şeker at.

Fazla yağlı yemeklerden sakın.

Mide, karaciğer, bağırsak hastalıkları hep, bu fazla yağlı yemeklerimizden ileri geliyor. İnanmazsan doktora da bir sor.

Boş yere ve lüzumundan fazla elektrik yakma.

Papuçun delinirse, pençelet; sıkılma.

Elbisen lekelenirse, temizlet; utanma!..

Yurddaş!..

Bunlar ve bunlar gibi tasarruf imkânlarını her gün, düşünerek ve tatbik ederek yaşarsan, neticede milyonluk kıymetler ziyan olmaktan kurtulur. Hiç sıkıntıya düşmeyiz.

Bir dilim ekmekten ne çıkar, bir şekerin, bir kaşık yağın sözü mü olur, diye hovardalık etme:

“Damlaya, damlaya göl olur.” unutmala!..

Boyanan Mezar

(Kardeşim Dr. Milâslı İsmail Hakkı'ya)

(Isparta mebuslarından merhum Ağlarcazade Hakkı beyin vaktile Türk Yurdu'nda çıkmış yazılarından "Boyanan Mezar" la "Minasından Ayazmana'ya giderken" adlı iki yazısını ÜN'ün bu nüshasında neşrediyoruz. Bunlar Türk Dili ve edebiyatının değerli mahsullerindedir.)

Yenice kabartılmış bir yığın toprak. İki başına iki kaba küfeki taşı konmuş. İki yanda iki köylü kadın, bu otsuz toprağı göz yaşlarla sularlar, sularlar, sularlar.

Çocukluğumda gördüğüm bu levhanın üstünden otuz yıldan artık zaman geçti. Fakat ne vakit düşünsem, hayali gördüğüm saatteki çikliği(1) gözümün önünde. İşte bu dakikada yine onu görüyorum. Fakat evin duvarında asılı olarak değil, ruhun kenarında çakılı bir halde. Bir levhaki toprakla, kömürle, ciğer kanile, göz yaşile resinedilmiş.

Otuz yıl çok zamandır. Otuz yılda dünyanın altı üst olur. Fakat bu hal bizim için değil. Orada her şey, mezar gibi hareket-siz uyur. Uyanmak için mahşeri bekler. Ben eminim ki on beş yıldır görmediğim maskatı resim Ispartada her şey yine otuz yıl evvelki halindedir. Oraya Cünür veya Paşa Çeşmesi caddelerinden giren yolcu, iki tarafında yine kabristanlar görür.

Bu kabristanlardan namazgâhla Hacı Bekirle bağçesi arasına düşen parçanın yoldan kabakçı tarlasına uzanan dilimine (garipler me-

zarlığı) derler. Orası Filhakika gariplerin, kimsesizlerin, handa hapishanede ölen miskinlerin son meskenidir. Oradaki mezarlar, bir sula toprak yığınlarıdır ki vakit vakit içine birisi atılmak için açıldıkça, yerden bir karış yük selip, çok geçmeden yine yerle beraber olur. Bunların başlarına, yanlarına birer kaba küfeki kırığı da atarlarsa büyük lütfetmiş olurlar.

Bunlar bir hafta, iki hafta sonra çöker, yarılr. Geçenlere, açılan yarıklardan, karanlıklar da bir şeyler göstererek korkular, ürpermeler ilka eder. Orası zaten yoldur da. Geçenleri, ayakları veya gözleri bir mezara batmak için dikkatle geçer. Fatiha okumayı hatırına bile getirmez.

* * *

Bir vakitler, biz Hacı Elfi mahallesi, Şeyh mahallesi, Yaylazade mahallesi çocukları ağamları mektebden evlere dönerken, ekinsiz mevşimlerde, Kabakçı tarlası yolunu tutup garipler mezarlığından hayvan pazarına çıktık. Yine bir gün semt çocukları ile bu yolu tutmuşuz... Garipler mezarlarını çiğneyip geçerken bakarız ki taze yağlanmış bir toprak mezarın yanında, biri taze, biri yaşlı iki köylü kadın... Köylü değil, belki dağh, yürük. Üstleri başları öyle. İkisi de ağlıyor. Hem de ses çıkararak.

Merakımız gıcıklanır. İrkilir. İptidada onlar bizi görmemiş gibi durur. Biz, dökük dağlık, mezarlar kenarlarına çömeliriz. Vahşi vahşi bakarken, yavaş yavaş sokuluruz.

Ah benim kurban İsmailim! Bu toprakları turnaklarımınla açayın. Bir daha yüzünü göreyin. Bağrındaki kara kanları dilimle yalayım... böğüründeki telli kursunu dişlerimle yiyeyim. Sen kalk, yerine ben öleyim... Kurban İsmailim! Kara kuzum benim!..

Taze kadın biraz durğun... Fakat niçin öteki koca, sesile ağlıyor. Belliki bu oğlunun mezarında bir ana... Ruhunda yangınlar yanıyor. Ağzından çıkan şeyler söz değil, yangının

(1) Çicik (sıfat). Yeni doğmuş... Kızıl ve yalın et halinde: (cicik çocuk), (cicik kuş), (cicik yavru) yeni açılıp üstünün derisi kalkmış... Kızıl ve kılalı körpe deri halinde: (cicik yara), (cicik et), (cicik kel). Bu nasiyeye bir şey demek istiyen sondaki hamisi okusun.

göklere ağan alevleri, dumanları... Etrafa savrulan kıvılcımları...

Bu temasadan biz de parça parçayız. Ah, kabil olsa da mezar, açılmakla ölü dirilse, biz de onu tırnaklarımızla açacağız. Ah, mezar fethedilmez bir kale olmasa da kapalı bir oda olsa, biz de onun kapısını kırıp duvarını yıkarak içindekini kurtarıp anasına teslim edeceğiz. Ne çare ki Allah takdir etmemiş... Ölü dirilmez.

Bizim teessürümüz mutlaka onlara tesir etti ki arada bir şeyler oldu. Vahşet gitti, üns geldi. İsmailin anası elile yüzünü silip gözünü tuttu. Bize derdleri hikâyeye etti.

***

Benim kıvrık oğlaklarım, diye başladı. Benim ilkim İbrahim kuraya gitti, İstanbul'a Bek İdik, çok bekledik. İl delikanlıların haberi gelince, onun gelmez. Kaç yıl böyle. Kaç yıl sonra oğulları geldi, o gelmedi. O ölmüş hastahane. Yaralı, telli kurşunu çıkaracaklar. Boz tosunum, çıkarmayın ölürüm, demiş.

Burada kadın yine boşandı. Biz de bunaldık. Tikandık. Uğunduk, aramızda çok gülen, herkesi güldüren maskaraların bile gözleri dolmuştu. Onlara bile haller oldu. (Kıvrık oğlakların) gibi köy ağzı eğilimi, (Hastahana) gibi dağ ifadesi kabalıkları başka yerde ve başka zaman olsaydı hiç de kaçırmazlardı. Onlara eğlence sermayesi ederlerdi.

Kadın, yanmış yanaklarında zincir ziucir göz yaşları devam etti:

"Telli kurşun çıkmadan, Boz tosunum canını vermiş. Boz tosunum, askere giderken kazada bayrağı omuzuna almış, Küssün kızın nışan çevresini boynuna atmış, davulun önünde yürümüş. Babası hep bunu söyler, köy hep bunu söyler. Ah, ne diyeyim? Ah ne yapayım? Bu dakikada, kendi adı anıldığından olmalı, taze kadın, Gülsüm kız bir toplandı. Oturduğu yerde boyu daha uzun gibi oldu. Anlaşıldı. Gülsüm kız kura ile askere gidip hastahane yarısından kurşun çıkarılırken ölen İbrahim'in nışanlısı idi. İbrahim, hakikaten İstanbul'a mı gitmişti? Yoksa anası köylülerin âdeti olduğu üzere, her giden askerın İstanbul'a gittiğini mi zannediyordu? Nerede yaralanmıştı? Hangi

hastahane ölmüştü? Bunları sorup anlayamadık.

Boz tosunum, çevreyi yaresine koymuş hastahane. Telli kurşun çıkar mı?

Çevreyi yaresine koymuş, sözü üzerine Gülsüm birdenbire içinden kopan sağanağa tutulup, yüzünü ellerile kapayarak, kendini hıçkırıklara verdi.

***

İbrahim giderken bu oğlum...

Kadın mezara işaret ediyordu, ama nasıl işaret? Parmakla değil gözü ile ve gözünden taşan bütün ruhu ile işaret!..

Bu oğlum İsmil uşak biridi. Haber geldiği vakit ise delikanlı, tosun, kahraman...

Ah, ah, koca Allahım! Oh, oh benim kıvrık oğlaklarım, biz o zaman çok ağladık. Ben de, babaları da Kussun kız İsmil oğlana ahırz dedi. Hey Allah, bu kötü kız istemez. İsmil oğlana alırız, İsmil istemez. İbrami ister... Hey deli kız. İbrahim toprak oldu, İstanbul'da!..

Gülsüm, hikâyenin bu durağında karadağ gibi karardı... Gözlerini silip sessiz sessiz uzaklara baktı. Bir şey demedi. Lâkin bir çok dese de anlatılan şeyi bu kadar anlatamaz. Her halde kadınlığının izzeti nefsi incinmişti.

Sonradan kız İbrahim'in toprak olduğunu anladı. İsmile razı oldu. Çevre yolladı. Ah kuzularım, şimdi de İsmili askere istediler. Kız beklemez. İsmil gitmem, der. Paşa onu ister. Köye jandarmalar gelir. O vakit biz göçmüşüz. köyden yaylaya gitmişiz. Çadır boş. İsmil yok. İsmil nerede? Bilmiyiz. Bize sorarlar, bulun derler. Yok ki bulalım. Babası ağlar, ben ağlarım, bu kız ağlar, bu kızın babası, İsmilin amcası imam Ali Hoca ağlar... Herkes ağlar. İsmil yok. İsmil, derler, Molla Osmanın derviş Ahmedin yavuna gitmiş. Bilmiz. Oruç ayından kurban ayına kadar böyle.

***

Bir sabah gün doğacak... Ben davarlara bakarken götürdüm, Kara Kuzum ağlın önünde. Kara kuzum derim.. Kara anam, der. Yavrum dur! durmaz. Tüfengini çadıra dayar. Yav

rum seni amucan paşaya götürsün, teslim ol, derim. Olmaz, teslim Allaha, der.Yufka korum, yoğurt, soğan, tuz korum... Süt pişireceğim... Yiyecek yemez. Gözü uzaklarda, yollarıda Anam basacaklar, der, durmaz. Evet karşından gelenler, atlılar var, tüfengini kavrar, yamaca tırmanır. İsmili boşka göremem.

Ah Kara Kuzum, neredesin? Her gün göğsüm kabarıyor, sanki emme (meme) lere süt dolmuş. Kaynıyor, taşıyor. Çadırda ararım, yok. Ağılda ararım, yok. Gıce aylardan sorarım, Gündüz dağlardan, çaylardan sorarım... Yok, yok; İsmil yok. Amcası Ali Hoca remil atar, başını sallar... Vay Kara Kuzum vay... dir. Ben anlarım. Kan var.

Kadın bu noktada gözüne toplanan yaşlarını yavaşça alıp, bir göğüs geçirdi.

Biz İspartayı bilmeziz, Paşayı bilmeziz. Kazayı biliriz, kaymakamı biliriz.

Amcası, kaymakama gidek, dedi. Keselere yoğurt doldurduk, bu kızla beraber gittik, ağladık. Bilmeyiz dediler. İsmil yaralı, İspartada hastahanada. Ah,Kıvrıncık oğlaklarım, orada öğrendik... Teslim ol demişler.. Teslim Allaha, teslim Allaha, demiş Kara Kuzum...

Yine bir boşanma, yine bir sağınak.. Teslim Allaha, teslim Allaha, demiş Kara Kuzum, sözü, söylendiği andaki kuvvetile, daima kulağımdadır. Kadın onu bir gururla söylüyordu ki tahlil edilse şu çıkar: Benim oğlum bir yiğit kahramandır ki, ben bir yiğit kahramanın anasıyım ki... O silâhli atlara teslim olmadı, teslim Allaha, teslim Allaha, diyip, Allaha teslim oldu. Burada ana da, nışanlı da bana, ovada tek başlarına birer dağ gibi, yüce görünmüşlerdi.

Bunlar kaç günde ise kazadan İspartaya gelmişler. Her şeyi, bize anlattıkları gibi, öğrenip buraya, mezarın kenarına düşmüşler.

***

İki kadının ikisi de şehir kadını değil. Birer ceylan değil... Birer iri dağ sığını. Çehreler hem güneş yanığı, hen yakıcı güneş.

Vakıa iki sima hâlâ gözümün önünde. Lâkin güneş önünde kamaşır gibi kamaşıyorum. Onları iyi seçemiyorum. Şimdi gördüğüm hâleyle onların yağmurlu havada güneşe benzeyen

bir halleridir. Şimdi de, yağmur arasında dağ güneşlerini görüyorum. Ana da, kız da yürükçe giyinmiş.. Boylar, otururken bile, levend... Birer selvi değil, birer çam... Endamlar, Kaba paçavra alacalar içinde bile, mütenasib... Omuzlar toprak ve geniş, göğüsler somun somun çılık ve taşık. Başlar, uçları kaldırılıp yukarıda bağlanmış, (mücessem)(1) denilen yazma sarğılarla örtülü. Belden aşağı önlere, kara yünden dokunup üstüne ak yünden benekler konmuş, önlükler sarkık. Gözler, nazarlar, güneşi bulut arkalarında saklı bahar ve güz havaları gibi, ıslâk.

Ana zayıf, lâkin zayıf değil... Hasta gibi, lâkin hasta değil. Yıpranık. Hayır, yıpranık değil, lâkin bir haldeki tabiri kabil değil. Kız şişman gib, tıknaz gibi, lâkin şişman değil, tıknaz değil... Tombul ve kumral. Hayır tombul ve kumral değil, lâkin bir haldeki tarifi kabil değil. Neden tabir kabil değil? Dağı ve köyü sehirde tamak ve tanıtmak kabil olmaduğundan! Elbette bunları ben şimdi düşünüyorum. Onun için burada söylemekten susmak uygun olur.

***

Biz çocuklar, kıydan kenardan bulduğumuz taş kırıntılarını mezarın yanlarına dizip, mezarı düzmiş koşmuş, mezar haline komuşuk. Onlar bir şey yapmayıp sadece seyretmişler. Hopan Hafız Mustafa açık sesle Yasin okumuştuk. Kimsede nefes yok, sessiz sessiz dinlemiştik. Gözlerimiz dolu (Innalillâh) okumuştuk.

Oradan nasıl ayrıldık? Çocukluk halile iyi hatırlıyamıyorum.

Teslim Allaha, teslim Allaha demiş, Kara Kuzum, sözünden sonra kadıncağızlar söz söylememiştiler. Yüzlerini avuğları içine alıp, mezarın iki ucunda birer taş gib, gözleri kuru, teslimiyet vaz'ında durmuşlular.

Şunu unutmayalım ki İsmailin yarısından kurşun çıkmamış. Zavallı ana bunu bize ehem-

(1) Mücessem. Köylülerin başlarına bağladıkları kaba yemeni. Bir tüküden:

Mücessemia iki kat,

Birini bağla, birini sat.

Benden başka yar seversen,

Kalkmaz döşeklere yat.

miyetle haber vermişti. İki oğlunu, birini as-
kere gittiği, diğerini askere gitmediği için, e-
linden alan merhametsiz kurşunu, o (telli kur-
şun) diye yâdediyordu. Telli kurşun... Bunu
kadının ağzından işiten kimsenin yüreği çelik-
ten olmalı. Bunun hatırasından tamam otuz yıl
dur, benim ruhum sızlar.

Ertesi günkü mekteb dönüşünde, biz tabi-
atiyle ve daha kalabalıkla geribler mezarlığı
yolunu ihtiyar etmiştik. Cemaatle İsmailin
kabrine nazil olduğumuzda mezar başı küfegi-
lerin aşı boyası ile boyanmış olduğunu gör-
müştük. Bunu kimler yapmış olacak? Belli. Ni-
çin yapmışlar? Orası çok düşünülecek iş... Çok
düşünülecek...

Bir çok vakit, oradan geçerek İsmailin ma-
zarını ziyaret etmek, orada oturarak Kur'an o-
kumak bize âdet olmuştu. Bu, yanık kurbanı,
bu kurbanın yâdını biz masumlar masum, ma-
sum tâziz ederdik. Hattâ sonra bizim maskara
arkadaşlara mektebde bir şey de çıkmıştı... İlk
önce eğlence fırsatını feda eden Vanlı Mehmed
Ali ve saatçi Abdullah (1) vakit vakit payla-
rını alırlardı. Başlarını bir mendille yürük ka-
dımlı haline koyup "Gurbanım İsmilim huy,
huy..." diyerek ağlama taklidleri keserler, her-
kesi güldürürlerdi.

***

Biz mektebde kalıb, akşamları o yoldan
dönüş yaptıkça... Hangi mevsimlerde ise yolda

(1) İkisi de ölmüştür.

iki üç kere, oradaki küfegilerin boyandığını gö-
rür, bunların boyandığını görmekle matemli
annenin gelip talihsiz oğlunun kabrinde kanlı
göz yaşları döktüğünü anlar idik.

Hatırıma geldiği zamanlarda düşünürüm,
kendî kendime sorarım... Acaba taze çam boylu
Gülsüm hacı ne oldu? Dağlı anacığın bağrında-
ki yanardağ yana yana nihayct kendile beraber
söndü mü? Mezarın küfegilerini zaman zaman
boyayacak kimseler kaldı mı?

İcimden birisi cevap verir: Gülsüm kız, bel-
ki yolu üzerinde başka bir İsmail bularak, haya-
tından bir şey anlamıştır. Lâkin hiç şüphesiz a-
nacağız yanıp yanıp kül olarak çoktan toprağa
karışmış, onun kenarında ağladığı toprak yı-
ğını artık dagılıp başka zavallılara mezar ol-
muştur.

İspatlı İsmail Hakkı

(Türk Yurdu, sene; 20 eylül 1328.
Cidi: 2. Sayı: 23.)

Ağlarca zade İsmail Hakkı merhum hakkında
uziz arkadaşımız Neşet Köseoğlu çok kıymetli maka-
leler neşretmişlerdir. Bu makaleler için ÜN mecmua-
sının aşağıda sayı ve sahife numaraları gösterilmiş
yerlere müracaat etmelidir:

Sayı: 8, sahife 125; sayı: 9, sahife 138; sayı 10,
12 sahife 156. Sayı: 13 sahife: 171; sayı 14, sahife:
188 sayı: 15, sahife 203.

Köyümden geliyorum' dan :

Minasından Ayazmana'ya giderken

Biz üç kişi. Hacı Mehmet efendi, Şükrü efendi, ben şimdi de Minasından Ayazmanaya gidiyoruz.

Bilmiyorum niçin ben Ayazmanın kucağı içine düşmek için, Minasın kolları arasından ayrılıyorum. Lâkin, bilmiyorum, nenin neden ayrıldığı gibi ayrılıyorum. Nenin niye düştüğü gibi düşünüyorum. Vakıa at üstünde lâkin, yokuşa sürülmüş yüklü beygir gibi, gidiyorum.

Tuttuğumuz yol sapa bir yol. Kestirmedir, dediler. Uysallık ettik. Bu taraflarda bağ yolları bahçe yollarından daha dardır. Bundan fazla da, herkes bağ kenarına duvar yapmaz, duvar yerine bari ağacı diker. Bu mubareklerse arsızca şeylerdir. O yıl uslu dursalar bile ertesi yıl birbirleriyle yakapaça olurlar. Aralarından gençlerin vay haline! Elleriyle yüzleri, kedile şakalaşmış çocukların elleriyle, yüzleri gibi olur.

Bu yolların çok işlek ve genişçe olanların da, bile yüklü hayvanların karşılaşması çarpaz bir işdir. Vakıa tura pek sadedir: Yüklü geçer, yüksüz geri döner; alarga bir yere kadar gider. Lâkin, bu kaide bazı kere çapraşır; Bağdan dönen hayvan üzüm ve karpuz yüklü ise, bağa gelen hayvan da yatak vesaire yükliüdür. Bu halde yol hangisinin? Çıglık ederlerse hur bile çıkar.

Oh, bunun için bu sene merak etmemeli. Bağlarda kimler var ki? Kimler olsun? Üzüm yok, bir şey yok... Ne kadar yok? Hemen hiç yok. Yolun darlığı bahanesile arkadaşlar hep yürüdü. Ben de hemen hemen on kere indim. Bindığım zaman da çokluk dizgini alıp atımla beni yeddiler. Bağlar içinde yürüdük. Çok baktık, bir salkım bile üzüm görmedik. Tilki "Kendim için söylemem, lâkin bağlar üzümsüz yaluşmıyor, demiş" derler. Hakikat yakışmıyor, asmalar utanğan, boyuuları bükük bakıyor.

Ağustosun sonlarından eylülün ortalarına kadar bizim bağların bozum mevsimidir. Bu günlerde bağlar, bağ yolları pek civcivli olur. Bağ bozumu yaklaşıncı (Hevenk kesme) işi

başlar. Ai kırınıcı giyinmiş taze gelinler, yetişmiş kızlar başlara düşer. Yeşil yapraklar arasına serilip dağılır. Beyaz örtüler ve yağmaklar altında nazlı ellere kınalı parmaklarla hevenkde dayanacak üzümleri seçerler, keserler, incitmeden sepetlere oturturlar. Omuzlarda aheste beste evlere naklederler; ertesi sızenin baharına kadar taze taze saklarlar. Ev kadınları olur ki iki yılın üzümünü birbirine kavuşturur.

Bağ bozumu günlerinde bağ araları çok çok kalabalıktır. Dolu, boş küfeli hayvanlar gider, gelir. Hayvan olmayanlar, hayvan ve kiracı arayıp kıvrınır. Büyük çocuklar silâh atar, barut patlatır. Şurada hayvan ürker, yük devrilir. Burada boş küfelerde miniminiler bağrışır. Ötede çocuklar, silâh tutmayı, silâh atmaya öğrenip barutla oyuarken kaza çıkarır. Hay ve huy her tarafı doldurur. Bağ bozumu olmuştur ki bir semtte dört çocuk birden yaralanmıştır, biri o anda ikisi de birer gün sonra ölmüştür, biri de sakat kalmıştır.

Bağ bozumu tavsarkeu pekmez kaynatma haftası gelir. Herkes halli halince üzümün birazını hevenge kaldırır, birazını sirkeye serer, kalanını pekmeze ayırır. Bu da bir âlemdir. Evlerde kocaman (soluk) (1)lar yıkanır, mükellef (pekmez ocakları) hazırlanır. Gençler türkü söyleyerek, gülerek, eğlenerek ayakları ile üzüm ezer. Soluğun oluşundan akan (ham sıra) kabdan kaba, kazandan kazana aktarılır. Fırın gibi yanan ocağın yanında (ham kazanı) ağır ağır kaynar. Yanyana oturtulup araları çaydar hamurule sıvanarak birleştirilmiş (pekmez tavalar) ında kaynayıp kabaran (pişkin sıra) (saphı tas)larla savrulur. Adı pekmez, dökme pekmez, ekşi pekmez, erik reçeli, zerdali reçeli, seftali, elma, ayva, armud, kabak, çeviz reçel-

(1) İçinde ayakla çiğnenerek, üzüm ezilen anbar gibi, büyük sandıklar, şarapmaneler (şaraphaneler).

leri dikkatlerle, itinalarla tavalara, çömleklere, küplere alınır. Yalnız kabak reçelinin beş altı türlüstü ve bunların her birinin elli altmış tür. Lü üstünlüğü vardır.

Bundan sonra da (Pekmez döğme) devranı... Ocaklar bozulup kapkacak kalkınca, ak şamları kolları sıvayıp kollardan bilezik gibi (helhel) gibi ağırlıklarını çıkararak büyük tavaların kenarına iskemlelere oturlar. Terte-miz yıkanmış ellerle yarı gecelere kadar, bir hafta, iki, üç hafta deli pekmeze vurarak, şak, şuk, şaksak, şuksak, şaksak, şuksuk, mahalle-yi şenlendirirler.

(Hevenk kesme) günlerinden (pekmez döğme)sine kadar, bunların her biri kadınlar için ayrı ayrı âlemlerdir, çok yorgunluklu günlerdir. Hayır hayır, yorgunluklu günler değil, arıların yıllık azıklarını topladıkları bal bayramlarıdır. Bunları yakından görmiyenler anlayamazlar. Bu sene görülecek bir şey de yok ya.

Minasin bahçeliktir, Ayazmana bağlık... Orada ağaç burada asma. Orada tek tük asma varsa, burada da tek tük ağaç var; sebze yerleri, bostan yerleri var. Kıyılarda zerdali, badem ağaçları, bilinmedik adsız ağaçlar. Bunlar gibi, ben çocukken bizim bir çifte adsız komşumuz vardı: (Çifte kumrular). Bunlara bu adı mahalle kadınları vermiştir. Çünkü bunları, karı koca iki can bağa, bostana erken erken dalma beraber giderler. İkisi de giderken de yüklü, gelirken de... Ne götürürlerdi? Ne getirirlerdi? Adları ne idi? Yüzleri nasıl idi? Ne oldular? Ne vakit öldüler? Bilmiyorum. Ben, o zaman işitmişim ki, çifte kumrular çakal deresi kıraçlarına bağ dikmişlerdi. Bağın ucuna çardak kurmuşlardı. Hep kendi çapalarile, kendi kollarile çalışmışlar; hep kendi omuzlarile, çardak duvarı için heybe içinde taş, duvar çamuru için testi içinde su taşınmışlardı. Çocukları var mıydı? Bilmiyorum. Yalnız şunu biliyorum ki ka-dın komşu çocuklarını severdi. Bir defa benim cebime kebab kavrulmuş taze mısır taneleri doldurmuştu. Bir defa da bizim evde (Adamı vergi borcu için hapsedmişler) diye hıçkırıp ağlamıştı. Bunlar için bildiğimin hepsi bu...

Böyle içlenip gidiyorum. Bağlar boş, bağ araları boş, gönlüm boş: Ortadan bir şey kay.

bolmuş. Aranıyorum, arıyorum, bulamıyorum. Ne arıyorum? Onu da bilmiyorum. Bağlar yerinde, lâkin üzüm yok, kimseler yok. Kimseleri uerede? Gitmişler. Uzaklarda çalışıyorlar, düşmanlarla çarpışıyorlar. Kadınlar, kızlar, ihtiyarlar, çocuklar nerede? Gelmemişler. Niçin gelmemişler? Niçin gelsinler?

Böyle içlenip gidiyorum. İçlenip giderken bir şey görüyoruz: Bir kadın... Bir bağın girilecek yeri yanında... Yeşil yaprakları üstünde, yaş asına çubuklarını toplamış, bağlayıp yüklenecik hale getiriyor. Bağın dışarsında sekiz, on yaşlarında iki kız çocuğu. Büyüğünün sırtında beyaz ve mor çiçekli yığın ot... Küçüğün arkasında, kaç yaşında ise, bir çocuk. Büyüğün ayaklarında, ayaklarından çok büyük, eski kunduralar. Küçüğün yaklarında tozdan, çamurdan nırlar. Aralarında kel bir oğlak... Vakit vakit sırttaki ota sataşıp yarım tutam koparıyor. Ben de gördüm, arkadaşlarda gördü. Lâkin; ne ben bir şey dedim, ne onlar bir şey, dedi. Yalnız ben kendi kendime düşündüm. Kadın anaları, çocuklar kızları olacak. Babaları var mı? Belki var, belki yok. Eğer varsa, her halde yakkın bir yerde olmamalı.

Böyle şaşkın, somurtkan giderken, bir dakika içinde bir şey olmuşum. Bir şey düşünmüş gibi, bir şey istiyecek gibi sordum: "Şükri, sen (deveyi deveye çattım) türküsünü söyleyebilir misin?" Şükri efendi şaşaladı. Hacı Mehmet efendi "Efendim, bendeniz söyleyebilirim" dedi. güldü. Arkadaşını sıkıntıdan kurtardı. Hafifletti. Meydanda idi. Bunu ikisi de yapamazdı. Ben daha bir şey oldum olmalı... Yavaşça bir heyhey deyip çıktım:

Deveyi deveye çattım... Babam of, of ,of of, of Çılbırın boynuna attım. Nenni, nenni, nenni...

Babam of!...

Kolumda beşik kazığı. Babam of, of ,of of, of! Kar memeler yol azığı. Nenni, nenni, nenni...

Babam of!...

Çıldırılmış gibiyim. Yolun öte tarafında tükükteki Yürük kıza yürüyüp gidiyor gibiydi; develerini birbirlerine çattım, başdaknin çılbırını boynuna atmış. Beşik kolunda. Beşiğin kumrusu,arkada bağlı kundak içinde mışılmuş uykusunda... Azığında anasının kar memelerindeki helâl süt...

Sanki kendimden geçmiştim. Sanki (Nenni) diye yüksek sesle çıkan ben değildim, başka biriydi. Bu bir ses de değildi. Havada, yerle gök arasında bulut gibi, alev gibi dalga dalga açılıp açılıp dağılan anlaşılmasız bir şeydi. Yine bu boşluk hali içinde sordum: "(Çek deveci develeri) yi kim söyleyecek?" Sıkıldılar mı, te-reddüd mü ettiler? Dikkat de etmedim, vakit de vermedim. Alışık hanendeler gibi makamını buldurup tekrar aldım:

Çek deveci develeri Çorumu...

Yük vurmuşlar altı aylık doruma(1)

Bu delice hal, belki bu kadarla da kalmazdı. Bereket versin ki Hacı yollu davrandı, benim beşiğinde belkeleyip(2) sıçrayan sodamı yetiştirdi: Hazır mısınız efendim? dedi, bir bağ bozumu haftası Yıldızane(3) gelmiştik. Hafız Mustafa merhum da beraberdi. Akşam sonu mehtap altında dönüyorduk. Hafız "Armut dalda bir sıra" dedi, bir koptu. Ardınca kıyametler de koptu. Yıldızandan uçan ses, kundaklı e-be(4)den, sidre(5) den, karatepeye(6) çınçın

(1) "Türk Yurdu", yıl: 1, sayı: 17, (Çamaşırçı Havva ana) sahife: 510.

"Dedim: Hava ana, ben Anadolulu Türküm. (Torun) u bilirim, deve yavrusudur. Fıkhat, (Taylak) nedir. Güldü, cevap verdi. Yavrum bunların hepsi de deve köşe gider. Devenin minimini civeleğine doğu, doğu vakit (köşek) derler. Altı aylıktan iki yaşına kadar (taylak) olur; ondan sonra yük vuruluncaya kadar (Torun) dur."

(2) Belki emick. Çocuğun uykuda iken sıçraması sıçrayıp bağınması.

(3) Yıldızan: Ayazmana üstlerinde bir dağın varacağına bir bahçelik... Yüksek, sanki yıldızlara yakın bir yer.

(4) Kundaklı Ebe: Bu da oralarda bir tepedir. Tepeye bu adı verdiren bir kaç kayaya parçasıdır. İn sana benzeyen bu kayalar için derler ki bunlar bir ana ile çocuklarıdır. Ana yufka yaparken, yufkayı bez gibi kullananmış, nimete hümnetsizlik etmiş. O sebeble hepsi birden taş olmuş.

(5) Sidre: Küçük bir dağdır. Bunun da ayrıca âlemi olur.

vurup, ne bileyim nerelere kadar gidiyordu. Hafızla beraber;

Yarım gitti Mısır..

O yar keklik, ben palaz... Aman,

Giderim ardı sıra..

deyip hep bir ağızdan bağrıışıldıkça bağlar inil inil inliyordu."

Hacı efendi Şükrü efendiye dönerek "Hakkı efendi, dedi, o vakitler göklerde bulutlar gibi idi. Hafız bir kere;

Bilmem edasından, bilinem nazından,

Ağladıkça sürmeler akar gözünden.

deyip tutturdu mu, hazretim yerlere düşerdi. Şükrü efendi başını sallayarak, "Bilirim, dedi. Peder her vakit söylerdi." Bundan sonra;

Evlerinin önü sisam...

Su bulsam çevremi yusam!..

türküsunü de çok severdiniz, değil mi, dayı efendi?" dedi. Ben de kendi nöbetime kafamı salladım.

Minasinden ayrıldığımdanberi içimde bir keder, bir garipseme artıp gidiyor. Yüeriğimde mi, kanımda mı ben de bir şey ağlayıp duruyor. Minasinden ayrıldığından mı? Yollardan sıkıldığımdan mı? Bağlarda üzüm ve kimseler görmediğimden mi? Yoksa bağlar arasında taze ve gevrek bir genç sesin meselâ; "Ayazmana Minasinin arası"(7) türküsunü Kestanelik(8) dağlarına doğru çınlattığını işittiğimden mi? Neden? Bilmiyorum. Bunda bunların birer payı olsa bile, gönlümdeki üzüntünün asıl sebebini bulamıyorum. Acaba, acaba ne olmalı? Ne olacak, Yarabbi? diyorum.

Böyle deyip at boynunda süzülüp giderken, Ayazmanın umum için yapılmış eski büyük köşkü çok ezilmiş binasile yeşil ağaçlar arasında göründü. Karşımıza çıktı. Lâkin gönlüm çok hoptamadı. Buna soğuk soğuk bakmakla kaldım.

İspartalı İsmail Hakkı

(6) Karatepe; bir dağdır.

(7) "Yaktı beni kaşlarının karası..

"Onulmaz telli kurşun yarası..

"Yaktı beni kaşlarının karası."

(8) Kestanelik: Ayazmanın üstünde çok ve sık kestane ağaçlarıyla doludur.

Mühim haberler

1 — Sosyal yardım şubesinin tertib ettiği kıyafet balosu 8/3/1941 de verilmiş; büfe, pi. yankodan oldukça önemli saf bir hasılât elde edilmiştir.

Sosyal yardım şubesinin bu yıl kışın odun tevzi ve fakir kimselere ayakkağı, hastalar için ilâç, doktor vesaire masrafları şükranla anılacak bir kıymettir.

2 — Memleketimizi şereflendiren sanatlar umum müdürü evimizde 17/3/1941 de sanat. kârlarla uzun bir konuşma yapmış sanatkârlarımızı faydalandırmıştır.

3 — Antalya - Burdur yolu ile Ispartamıza şeref veren sayın Denizli mebusu Necib Ali Küçüka 1 nisan 1941 tarihinde Evimizde (Dünya vaziyetleri) hakkında bir konferans vermiş, binlerce halk tarafından alkışlanmıştır. Bu konferans şehri muhtelif mahallerinde bulunan hoparlörlerle halka da duyurulmuştur.

4 — Millî Şefimizin el yazıları ile armağan

buyurdıkları resimler, 23/4/1941 günü yerlerine talik edilmiş ve bu törende vilâyet ile ordu erkânı ve kesif, münevver bir halk kitlesi hazır bulunmuşlardır. Resimlerin talikinden önce maarif müdürü bay İhsan Kazandıoğlu tarafından iyi ve özlü bir nutuk söylenmiş, alkışlanmıştır. Nutku müteakip halka çay verilmiştir.

5 — Evimiz 1 mayıs 1941den itibaren haftada iki gün -cuma, cumartesi- sayın ve fera gatkâr doktorlarımızın yüksek duygu ve hamiyetlerine güvenerek, dayanarak bir muayene ve tedavihane açmış ve işe başlamıştır.

Hastalarımızı ilâçları da meccanen verilmektedir. Keyfiyet, şehir ve köy halkına, gazete ve el ilânları ile duyurulmuştur.

6 — Evimizin spor talımı, Adana Beden Terbiye Bölge müsabakalarına iştirak etmiş, bire karşı sıfır Antalyaya galib gelmişlerdir.

ÜN

Ün'ün 82 - 83 üçüncü sayısında çıkan "Numazmatik tedkikleri ", makalesinin me hazleri

1 — Not hazırlanırken temas edilen vesaikten (Cami cem ayın) le (Meriyüttevarih) kı. sınırları 1330 tarihli; tarihi Osmanî mecmualarından beşinci sene 25 inci cüzün (İstiklâli Osmanî tarih ve günü hakkında tetkikat) başlıklı Efdaleddin merhumun resmî bir makalesinin 37, 39 ve 40 nci sahifelerindeki kayıddan iktibas olunmuştur.

2 — Tevarihî Ali Osmana aid vesaik fıkraları: Hususî kütüphanemde bulunup bir nüshasının Ayasofya kütüphanesi, numara: 18. 3 de kayıtlı olduğunu öğrendim ve müellifi malûm olmayıp bütün tarihçilerimizce eski ve itimath bir mehez telâkki olunan (Tevarih Ali Osman) adındaki yazma metnin yaprak 13, ikinci sahife

son iki satırı. Yaprak 14, birinci sahifenin 5 satırı ve yaprak 6, 2 nci sahifenin 3 üncü satırı ile 6 nci satırından aynen iktibas olu muştur. Ancak hususî kütüphanemde bulunan nüsha ile Ayasofya kütüphanesindeki nüsha karşılaştırılmadığı için nezdindeki kitaptan istinsah ettiğim kısımların Ayasofya kütüphanesindeki nüshanın yaprak ve satırlarına aynen tesadüf ve tetabuk edup edemeyeceğini kestiremeyeceğim.

Celâl ÖZELCİ

Neşriyat Müdürü : HİLMİ DİLMEN
Mesul Müdür : ALİ RIZA

Basıldığı yer : Isparta Matbaası